

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

19

„Venim dintr-o baladă
care se cheamă Țară“

(Paginile 12—13)

LA TRECUTU-ȚI MARE, MARE VIITOR!

EVOCIND, în incheierea amplei sale expuneri din ziua de 9 Mai, pe Mihai Eminescu, dăruitor încă din tinerețe al aceluși credo Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut să vibreze încă mai adine inimile tuturor celor unsprezece mii de participanți la sesiunea solemnă comună consacrată Centenarului Independenței și — prin radio și televiziune — inimile tuturor fiilor patriei, scandând acele stanțe ce se vor înscrie, astfel adecvate, și în sufletele generațiilor de miine :

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor ?
Viața în libertate veșnică să-ți fie,
La trecutu-ți mare, mare viitor !
Pe creste comuniste să te înalți slăvită,
Dacă fiii-ți mindri aste le nutrește ;
Și să fii ca stinca, tare și unită,
Dulce Românie, asta ți-o doresc !

Într-o asemenea atmosferă de înalt entuziasm patriotic, punctele de foc ale Expunerii au străbătut cu atât mai intens în conștiințe, marcind vasta retrospectivă asupra începuturilor și desfășurării istoriei bimilenare a poporului nostru și, totodată, inspirind perspectivele de miine ale orînduirii pe care, în unitatea de eugeț și simțire, o construim în viziunea idealului suprem al propășirii umane : comunismul.

De aici și fericita punere în lumină a celor trei date marcind renașterea modernă, dealungul unui veac, al destinului românesc : 9 Mai 1877 — Independența, 8 Mai 1921 — făurirea Partidului Comunist Român, 9 Mai 1945 — Ziua Victoriei, ziua înscriind biruința Națiunilor Unite asupra fascismului german, biruință la care poporul român, după și prin actul de la 23 August 1944, a contribuit cucerindu-și, în demnitatea luptei și a jertfei, libertatea, independența și dreptul la o viață nouă. Evocind aceste trepte suitoare ale destinului românesc în aura contemporaneității, secretarul general al Partidului a subliniat că poporul român sărbătorește Centenarul Independenței cu mărețe succese în înlăptuirea Programului adoptat de Congresul al XI-lea, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea țării spre comunism, cu realizări remarcabile în dezvoltarea relațiilor internaționale, în afirmarea sa tot mai puternică în lupta pentru progres social, democrație, libertate și pace între toate națiunile lumii.

Cu forța de pătrundere pe care o conferă materialismul dialectic și istoric, tovarășul Nicolae Ceaușescu a realizat cea mai strălucită sinteză a Nicolae Ceaușescu, demonstrând că lupta necurmată pentru libertate și neastirare constituie o trăsătură caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru. Adică, de la constituirea, acum aproape 2050 de ani, pe aceste meleaguri a primului stat dac centralizat și independent de către Burebista, pînă la confruntarea aprigă a imperiului roman cu statul dac și, apoi, prin împlinirea strînsă a celor două civilizații, la plămădirea, în decursul veacurilor, a unui popor nou, plin de energie și vigoare, moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași — poporul român : „Păstrînd de la dăci setea nestînsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa, și continuînd spiritul rațional, judecătoresc și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zburciat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și, astăzi, al națiunilor lumii“.

Într-o asemenea viziune asupra trecutului, se impune cu atât mai pregnant definirea atît a momentului proclamării, acum o sută de ani, a independenței de stat a României, cît și a momentelor înscrise, în noile condiții, pe spirala devenirii noastre istorice : pășirea în arena luptelor sociale a proletariatului, crearea Partidului Comunist Român în 1921, conducerea și organizarea de către Partid a maselor largi populare în lupta împotriva poliției cercurilor guvernante, de înfăptuire a țării Germaniei naziste, împotriva războiului anti-sovietic declanșat de Hitler, pentru ieșirea României din acest război și alăturarea ei coaliției antihitleriste. Și desfășurînd, în continuare, imaginea plină de succesul istoric obținute în anii socialismului de poporul român eliberat pentru totdeauna de exploatare și asuprire, liber și stăpîn pe soarta sa, președintele României a înfățișat în modul cel mai pregnant cotele de progres întru civilizație și cultură realizate în spiritul hotărîrilor Congresului al XI-lea, al prevederilor Programului Partidului, punînd pe primul plan al vastei opere de construcție socialistă și comunistă omul, bunăstarea și fericirea sa.

Perspectivă însuflețînd întregul nostru popor cu îndemnul fremătînd de gîndul luminat și de voința fapte : Avem datorita de onoare de a fi participanți activi la făurirea noii istorii a patriei noastre, a istoriei sale socialiste, de a făuri condițiile pentru realizarea istoriei viitoare — istoria comunistă a poporului nostru.

■ CUCERIREA independenței României — urmare directă și firească a Unirii Principatelor și creării statului național român — a deschis o epocă nouă în istoria milenară a poporului român, afirmînd cu putere, în fața întregii omeniri, voința și hotărîrea sa de a trăi liber, stăpîn în țara și pe destinul său.

În mod fericit, la 8 mai sărbătorim făurirea, în 1921, a Partidului Comunist Român, care reprezintă astăzi forța politică conducătoare a întregii națiuni și căruia îi datorăm minunatele condiții de viață actuale, adevărata independență a patriei noastre.

Și la 9 mai sărbătorim măreața victorie din 1945 asupra fascismului, la care poporul nostru, după răsturnarea dictaturii fasciste la 23 August 1944, a fost participant activ, cucerindu-și pe frontul de luptă libertatea, independența, dreptul la o viață nouă.

Putem deci spune că la această sesiune solemnă sărbătorim trei mari evenimente istorice scumpe poporului nostru și care, fiecare în parte, au deschis minunate perspective pentru dezvoltarea liberă a patriei noastre, pentru afirmarea demnă a poporului nostru în rîndul națiunilor lumii.

■ ACUM, cînd intrăm în al doilea secol al independenței patriei noastre, să facem legămint solemn în memoria marilor noștri înaintași, în fața întregului popor că nu vom da înapoi în fața nici unei greutăți, că vom ține întotdeauna și în orice împrejurări sus steagurile de luptă, atît tricolorul, cît și steagul roșu, servind cu devotament și dirzenie cauza revoluționară a poporului, independența și suveranitatea patriei, cauza socialismului și comunismului în România.

■ ACUM, la aniversarea centenarului independenței patriei noastre, declarăm solemn că vom acționa cu toată hotărîrea pentru întărirea solidarității cu toate forțele progresiste, anti-imperialiste, cu toate popoarele lumii, fără deosebire de orînduire socială, animați de dorința de a contribui activ la înlăptuirea năzuințelor tuturor națiunilor de a fi stăpîni pe bogățiile naționale și pe destinele lor, de a-și făuri în mod liber și independent viitorul lor fericit.

NICOLAE CEAUȘESCU

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpăneanu.

Din 7 în 7 zile

Afirmarea politicii externe a României

SUBLINIIND, în cadrul Expunerii din ziua de 9 Mai, întreaga evoluție mondială pune în evidență faptul că astăzi condiția esențială a întăririi păcii și colaborării este respectarea riguroasă a independenței și suveranității fiecărei națiuni, a dreptului fiecărui popor de a trăi liber, de sine stătător, de a se dezvolta corespunzător intereselor și aspirațiilor sale fundamentale, fără nici un amestec din afară — tovarășul Nicolae Ceaușescu a afirmat încă o dată voința României socialiste, a întregului nostru popor de a dezvolta tot mai larg colaborarea și solidaritatea cu țările socialiste, cu țările din Balcani și din întreaga Europă, cu toate statele iubitoare de pace, întărind continuu conlucrarea pentru crearea unui climat internațional în care fiecare națiune să se poată dezvolta liber și suveran, să poată participa cu drepturi depline la realizarea unei politici de pace și colaborare, să-și asigure dezvoltarea corespunzătoare voinței proprii. Sintem ferm hotărâți — a spus în continuare secretarul general al Partidului — să facem totul pentru întărirea continuă a colaborării și solidarității tuturor forțelor revoluționare, progresiste, democratice, antiimperialiste de pretutindeni, în lupta pentru triumful idealurilor de libertate și independență a popoarelor, pentru cauza păcii și colaborării între toate națiunile lumii.

POLITICA externă a României, a cărei justete este confirmată de întregul curs al dezvoltării mondiale contemporane, se bucură de un binemeritat prestigiu internațional, de stima, prețuirea și simpatia popoarelor, a forțelor progresiste de pe toate meridianele globului. Ca atare — precum afirmă în Proclamația sa —, sesiunea solemnă din 9 Mai 1977 apreciază în mod deosebit rolul hotărâtor pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu îl are în elaborarea și aplicarea în viață a politicii externe a României, relevă cu cea mai mare considerație dinamismul, spiritul inovator și principialitatea cu care secretarul general al Partidului și președintele Republicii Socialiste România acționează în slujba idealurilor înaintate ale omenirii, a cauzei libertății și progresului popoarelor, a destinderii și păcii în întreaga lume.

În această lumină, Proclamația se încheie cu acel mesaj inimitabil de internaționalism cel mai creator: „Să luptăm din toate puterile pentru triumful cauzei sacre a libertății și independenței tuturor popoarelor, pentru intronarea pe planeta noastră a unei politici noi, de egalitate deplină și respect între națiuni, de pace și securitate, pentru făurirea unei lumi mai drepte, mai echitabile, mai fericite”.

NUMEROASELE manifestări peste hotare consacrate Centenarului Independenței de Stat a României, mesajele de felicitare adresate președintelui României de către șefi de state din diferite părți ale lumii, conferințele, galele de filme documentare românești dedicate Centenarului Independenței, emisiunile speciale ale diverselor posturi de radio-televiziune, apariția unor cărți consacrate țării și poporului român, a unor volume cuprinzând Scrieri alese din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, articolele din presa internațională în întipinarea evenimentului de la 9 mai 1977, precum și reportajele asupra Sesiunii solemne de la București, — toate acestea marchează multiplu semnificativ interesul, stima și prețuirea pentru România socialistă, pentru progresele sale economico-sociale, pentru poziția principială și contribuția activă, creatoare la viața internațională.

Vizita în Republica Arabă Egipt

IERI a început vizita oficială de prietenie în Republica Arabă Egipt a președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, la invitația președintelui Mohamed Anwar El Sadat și a soției sale, doamna Ghisane Sadat.

În întipinarea evenimentului, marele oraș Cairo s-a împodobit festiv, cu drapelele de stat ale celor două țări și portretele celor doi președinți. Presa, radioul, televiziunea egipteană marchează semnificația deosebită a acestei vizite „într-un moment când se intensifică eforturile pentru reluarea lucrărilor Conferinței de la Geneva” (precum a declarat dr. Moursi Sadd Eddin, președintele Serviciului de stat din cadrul Ministerului Culturii și al Informațiilor al R.A.E., vorbind la postul de radio Cairo). Ziare precum „Al Ahram”, „Al Goumhouria”, „Journal d'Egypte” și altele relevă evoluția ascendentă a raporturilor prietenești dintre cele două țări, „Al Goumhouria” relevând că „întîlnirile dintre președinții Nicolae Ceaușescu și Anwar El Sadat de la Cairo și București au avut un rol hotărâtor în dezvoltarea și adâncirea relațiilor bilaterale”, ziarul exprimându-și convingerea că „noul dialog la nivel înalt va fi încununat de succes”.

Cronicar

Centenarul Independenței — Ziua Victoriei

Asociațiile scriitorilor

București

● Asociația scriitorilor din București a organizat, în cinstea aniversării Independenței de stat a României, sezători literare în cadrul cărora poeți și prozatori au citit din lucrările lor dedicate marului eveniment.

La Clubul A.F.D.J. din orașul Sulina, județul Tulcea, s-a desfășurat o astfel de sezătoare, la care au fost prezenți George Acinteanu, Toma Alexandrescu, Toma George Maiorescu, Ion Sofia Manolescu și Al. Raicu. La Liceul Agricol din Brănești, județul Ilfov, au recitat poezii proprii: Gheorghe Băjenaru, Virgil Carianopol, Viorel Cosma, Stelian Păun și Ion C. Ștefan. De asemenea, la Școala Generală nr. 21 din Capitală, în cadrul unui festival similar, au participat Virgil Carianopol, Dan Deșliu, Traian Iancu și Emil Mănuș.

Cluj-Napoca

● Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca, în a-

La Curtea de Argeș

● În ciclul manifestărilor organizate în orașul Curtea de Argeș cu prilejul sărbătoririi Centenarului Independenței de stat a României, sub genericul „La trecutul-mare, mare viitor” se înscrie și sesiunea științifică pe tema: Cucerirea Independenței de stat a României, moment crucial în istoria poporului român, ce a avut loc în zilele de 5 și 6 mai a.c.

La această sesiune au participat cu referate și comunicări: g-ral maior în rezervă Ion Cușșă, doctor în Istorie (Participarea armatei române la războiul pentru Independență); g-ral maior Vasile Popescu (Acțiunile de luptă ale Diviziei I-a); lt. col. Cristian Vlădescu, șefsecție la Muzeul Militar Central (Războiul de independență și presa vremii); prof. dr. Dumitru

Festival internațional de poezie

● Uniunea Scriitorilor și Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Neamț au organizat, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, sub genericul „Pentru pace și prietenie între popoare”, a treia ediție a Festivalului internațional de poezie dedicat Centenarului Independenței noastre de stat.

Au participat scriitorii: Ivan Burin și Nikolai Zidarov din R.P. Bulgaria, Peter Stlichka din R. S. Cehoslovacă, Gert Eggers din R. D. Germania, Tadeusz Sliwiak din R.P. Polonă, Apati Miklos din R.P. Ungară, Anatoli Sofronov din U.R.S.S., iar din țara noastră: Ana Blandiana, Balogh József, Ștefan Augustin Doinaș, Doina Sălăjan, Marin Sorescu, Corneliu Sturzu, Dorin Tudoran și Liliana Ursu.

În cinstea oaspeților a fost prezentat, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, un frumos spectacol folcloric susținut de ansambluri locale.

borare cu Editura Dacia, a inițiat o manifestare literară ce s-a desfășurat la „Librăria Universității”, în cadrul căreia au fost lansate o serie de noi lucrări cu subiecte desprinse din războiul pentru Independență. Astfel, au fost prezentate noile apariții editoriale „Rug și flacăra”, de Eugen Uricaru, „Cimpul de macii”, de Nicolae Calomfirescu, „Un loc printre voi”, de Dan Rebreanu, „Stăpin de pajști”, de Mihai Traianu. Prezentările au fost făcute de Vasile Igna, Petru Poantă, Dan Rebreanu, Radu Mares, Ion Coșora și Constantin Cubleșan.

De asemenea, cu prilejul Zilei Independenței, Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca a depus o coroană de flori la cimitirul eroilor din municipiu.

Timișoara

● Asociația scriitorilor din Timișoara a organizat, în cinstea marii sărbătoriri a In-

dependenței, festivaluri literare la Casa de cultură a minerilor din Anina și la Căminul cultural din Teremia Mare. Au citit din scrierile lor Ion Arieșanu, Nikolaus Haupt, Hans Mokka, Horst Samson, Ștefan Ludwig Schwartz, Aurel Turcuș și Vasile Versavia.

La Arhivele Statului din Timișoara, Asociația scriitorilor a inițiat, cu prilejul vernisajului expoziției dedicată Centenarului Independenței, un recital de poezie la care și-au adus contribuția Eugen Dorcescu, George Drumur, Ion Maxim și Victoria Corina Șein.

Iași

● La Casa tineretului din Iași, Asociația scriitorilor a fost prezentată, în cadrul spectacolului festiv dedicat Centenarului Independenței, cu un recital de poezie patriotică, la care au participat George Lesnea, Ioanid Romanescu, Silviu Rusu și Haralambie Tușul.

Expoziție documentară 1877

● La Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România a avut loc vernisajul expoziției „Centenarul Independenței României: 1877 — 1977”. Cu acest prilej, acad. Șerban Cioculescu a relevat în cuvântul de deschidere importanța și semnificațiile anului 1877.

Expoziția prezintă documente originale și reproduceri, unele mai puțin cunoscute, provenind din colecțiile bibliotecii, scrisori trimise de pe front de ofițeri și soldați, fotografii originale reprezentând personalități politice ale vremii, precum și chipuri ale eroilor căzuți pe cimpurile de luptă, ordine de zi adresate armatei, planuri ale operațiilor militare, medalii și decorații.

Ședința lărgită a Consiliului și a Biroului Uniunii Scriitorilor

În zilele de 5 și 10 mai a avut loc ședința lărgită a Consiliului și Biroului Uniunii Scriitorilor.

La ordinea de zi au fost discutate și ratificate propunerile comisiilor în vederea stabilirii unor măsuri care să ducă la îmbunătățirea generală a muncii Uniunii, propuneri care vor fi supuse Conferinței Naționale a Scriitorilor.

La discuții au luat parte un mare număr de scriitori. Lucrările au fost conduse de Virgil Teodorescu, președintele Uniunii Scriitorilor.

„Rotonda 13”

● Muzeul literaturii române organizează cunoscuta manifestare „Rotonda 13” în ziua de vineri 13 mai, orele 19, dedicând această tradițională manifestare vieții și activității lui Vladimir Streinu. Vor evoca personalitatea și creația cunoscutului scriitor: Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Edgar Papu, Dămitrie Păcurariu, Alexandru George, Mihai Novicov, Dan Hăulică și George Muntean.

Vor fi audiate benzi de magnetofon din arhiva Muzeului, pe care este înregistrată vocea lui Vladimir Streinu.

În spiritul colaborării reciproce

● Au plecat în R.P. Bulgaria, pentru a participa la o sezătoare literară dedicată Independenței de stat a României, Aurel Covaci și Corneliu Leu. De asemenea, au plecat în R.S.F. Iugoslavia, în cadrul înțelegerii de colaborare dintre uniunile de scriitori din țara noastră și Iugoslavia, Vasile Nicolescu și Miron Scorebete, pentru a participa la întâlnirile scriitorilor de la Bled și Piran-Portoroz.

● Gheorghe Tomozei —

POEMA PATRIEI. Din cele patru cicluri ale volumului (Negru Vodă, Să nu superi iarba, Tratatul despre dor și Capul de pe scările Gemenilor) aflat sub un motto din Chesarie Dapontes („Fala lumii, Valahia! Frumusețea Evropei, Valahia! Livezile tale-s pretutindeni, stupii tăi în tot locul. Ca frunzele-s boală, ca stefeles-o oile, ca nisipul sint caii, căprioarele cite volesti, soimi cit potestei, de iepuri și câini se saturei. Adincurile tale sint comori, din tropol tău curge în adevăr mire și lapte, din coapse, apă cu aur curat și licutor iar pieptul ți-e împodobit cu cetății, umerii cu grădini și fruntea cu mănăstiri...”) cităm din **Verbește** poetul: „Nimie mai potrivit pentru gura mea ce rupe / din toamnă decit cîntecul de dragoste, țară, / pe care ți-l închin lăsînd pentru altele / mele iubiri doar boabele de tăcere / dintre vocabile...”. (Editura Eminescu, 236 p., 17,50 lei, 5 700 ex.).

● Teodor Balș —

SA-TUL DIN PĂMÎNT. „Secvențele din marea răscoală” alcătuiesc ultimul volum al poetului ale cărui versuri sint „schita unei viitoare cărți care reia, într-o altă viziune, motive ale unui poem mai vechi”. Cităm din Groapa: „Tată, / ce dezgropi de lingă pom? / Li sap umbrei pătul pentru somn. / Și de ce te-ai apucat să sapi, / tătucă? / Domnii mi-au trimis ordin de ducă. / (Vorba-amară gura îi usucă) // Ingropat în lut pe jumătate / trudnic sapă omadus de spate / și înspăimîntat de groază multă / gîndurile nu îl mai ascultă: / i se-alungă iute, / hăituite / pe sub fruntea spartă / răvășite / lăsînd numai spaima-n urma lor / în adîncul și pustiul ochilor. / Și încovoiat / pe fund de groapă / omul-umbră sapă, / gîndul sapă, / inima sub coaste spinzurată / clipele-i măsoară-nfiorată / și-ntr-o sterpi peretă / tăiați în humă / răsuflarea / ca o ghiară / il sugrumă”. (Editura Eminescu, 128 p., 6,50 lei, 1 350 ex.).

● Dan Mutașcu —

LUNEA CEA MARE. Cităm cuvintele lui Dinu C. Giurescu de pe coperta a IV-a a noului roman al autorului: „Clădit pe o amplă documentație, cu o sensibilă investigație și apreciazabilă cuprindere a oamenilor și a situațiilor, divers și inextricabil legate între ele, scris cu nerv și emoție, romanul **Lunea cea mare** urmărește ultimele 24 de ore dinaintea capitulării Plevnei. Volumul lui Dan Mutașcu exprimă și un crez real al vieții și omeniei: peste taberele temporar adverse rămîne omul cu suferința, bucuria și speranțele sale. Situațiile, chiar și cele imaginare de autor, se mențin în spiritul evenimentelor și sensurilor maiore ale anului 1877. Cuvîntul are putere, povestirea îl prinde pe cititor și-l ține pînă la capăt”. (Editura Eminescu, 228 p., 7,75 lei, 13 000 ex.).

● Ovidiu —

ARYA IV-BIRIL. Într-un an aniversar al poetului (1000 ani de la naștere, 1968 de la moarte), cu o prefață (Hymnurile și Eros în poezia lui Ovidiu) și tabel cronologic de Grișore Tîlcășanu, în traducerea constantă de Maria-Valeria Popescu, apar **Ameruzi**, Artă scribirii, Remedii iubirii și Cosmetice. (Editura Minerva, colecția „Biblioteca pentru toți”, XL + 236 p., 5 lei, 55 120 ex.).

LECTOR

Să răspundem postulatelor epocii

IDEEA și sentimentul de independență trebuie să fi incolțit în oamenii Daciei pe măsură ce legiunile romane se apropiau de meterezele Sarmisegetuzei. Căci ce este oare augusta columnă a lui Traian decât spiralele paralele ale îndirjirii și disperării celor cucerțiți și ale beției de glorie a cuceritorilor? Aceeași condiție de îndirjire și disperare va urma să trăiască și imperiul Romei incolțit de barbari și mai apoi Bizanțul cu Paleologii și Cantacuzinii refugiați în tinerele state românești, menite la rindu-le să ducă prin veacuri neostoitul mesaj de independență. Istoria neamului românesc a fost, în fond, o îndelungată și neîntreruptă luptă pentru independență, luptă care azi se cristalizează în straturile ei superioare, socialiste.

Printr-o interdependență dialectică și în condițiile celor trei mari teritorii locuite de Români, ideea de neatințare a fost totdeauna strins legată de aceea de unitate și de libertate națională și socială.

Memoria noastră istorică stabilește primul act al unirii, deci prima idee materializată a ei, în actul lui Mihai Viteazul. Dar ea — conștiința acestei unități — a animat încă idealul primilor Basarabi și, în mod deosebit, al lui Mircea cel Bătrîn, care se intitula domn al Țării Românești, al unor cetăți transilvane și al Dobrogei („pină la marea cea mare”) și că, mult mai înainte, Burebista unise și Decebal consolidase unirea triburilor dacice. Tocmai de aceea restabilirea teritoriului dacic a stat în gândirea multor voievozi și învățați ai veacurilor noastre.

Prima unire în cuget și simțiri a românilor de pretutindenea a fost fără îndoială momentul 1848, cînd ideologii celor trei principate conclucrau; Kogălniceanu cu Bălcescu iar acesta cu Iancu. Conștiința ardeleană venea deja înflăcărată de corifeii Școlii Ardelene, iar muntenii — de crezul lui Tudor, al etheriștilor. Momentul pașoptist, odată cu condițiile economice apte revoluției, a demonstrat forța verbului angajat, prin opera marilor scriitori patrioți și deschiderea spre lume, spre curentele innoitoare, — ale iluminismului în primul rînd. Iar dacă revoluția a fost învinsă, ideile ei au continuat să circule și să crească, materializîndu-se în actul Unirii Principatelor și apoi în epopeea națională a Războiului de Independență. Războiul din Balcani a unit încă o dată, pe baricade, eroi ai celor trei provincii românești, Transilvania trimițîndu-și voluntari în focul luptelor și oferînd rînișilor și orfanilor de război ajutoare substanțiale, cu toată veghea severă a imperiului habsburgic.

Presa transilvană pregătea încă cu decenii în urmă unirea și independența. Revista lui Iosif Vulcan se numea „Familia”, nu pentru că s-ar fi ocupat de mărunte probleme familiale, ci pentru că ea închipuia o țară unită ca o familie, publicînd în paginile ei, cu egală ospitalitate, scriitorii ardeleni, munteni, moldoveni sau bucovineni. Și este demn de remarcat că toate marile spirite ale vremii vedeau în cucerirea independenței (cum văzuseră și în Unirea Principatelor) nu un act istoric izolat și excepțional, ci efectul unor cauze complexe, al unei istorii îndelungate: Alecsandri, Kogălniceanu, Eminescu, Bariț. În felul acesta ei nu erau simpli iconografi entuziaști ai evenimentului, ci posesorii unor veritabile filosofii a istoriei.

Filonul acestei adevărate interpretări a războiului de independență îl preia astăzi Partidul, dîndu-i o ținută înaltă, marxist-leninistă, într-un centenar ce nu reprezintă o simplă euforie festivă, ci o scrutare științifică a spațiului și timpului românesc. Președintele Nicolae Ceaușescu s-a referit adeseori și a revenit cu

insistență asupra înlănțuirii istorice care conduce către un eveniment crucial.

Crearea partidului însuși este interpretată ca un rezultat al unor îndelungi procese istorice și ca o chin-tesență a istoriei poporului român.

IN ACEASTĂ lumină limpede și atotcuprinzătoare se înscrie și eficacitatea tuturor artelor, cele contribuînd la pregătirea războiului din 1877, cele din timpul desfășurării sale și de mai apoi, pînă în ciocotul zilelor noastre. Din fericire, filonul lor patriotic și social a beneficiat, încă în plină epocă, de existența mișcării socialiste, a publicațiilor sale, iar mai tîrziu, desigur, a acelor comuniste. Sînt aici de pomenit nu numai operele (să luăm cele literare) ale lui Alecsandri, Coșbuc, St. O. Iosif, ci prin caracterul justițiar al evenimentului și ale celorlalte naționalități din Transilvania. Ziarul „Nagyvárad” din Oradea se detașează obiectiv și informează, cu o transparentă simpatie, cititorii despre victoriile de la Plevna și despre festivitățile din București, iar un excelent reporter cum este tot orădeanul Lakos Lajos, în cartea sa *Rememorări despre Turcia*, manifestă față de sentimente de caldă admirație față de vitejia și victoria trupelor române. Entuziast, Nicolae Densusianu a cerut autorului dreptul să o traducă și se pare că versiunea românească a cărții îi aparține, — cum ne asigură istoricul Alexandru Porțeanu într-un articol publicat recent în „Familia”. Același gest de adeviere l-au făcut sașii ardeleni. Revista „Astra” (3/1977) reproduce următorul pasaj din publicațiile săsești ale timpului: „Faptul că armata română s-a dovedit atît de destoinică are, atît pentru țară, cit și pentru rezolvarea problemei orientale o importanță mult mai mare decît se pare la prima vedere. România are acum în ochii Europei un cu totul alt prestigiu decît pînă nu demult”.

Dacă mai adăugăm la acestea ecoul pe care războiul din Balcani l-a avut în presa lumii pînă dîncolo de Atlantic, îi vom profila în plus dimensiunile.

Ecou major, urmare firească a independenței. Unirea cea mare din 1918 unește totodată proletariatul într-o forță uriașă, capabilă să-și creeze partidul său marxist-leninist. Pînă la Eliberare, în August 1944, partidul va lupta neconținut pentru aceste principii vitale națiunii noastre, iar după actul eliberator de țară, ele se vor realiza, treptat, de-a lungul succesivelor eforturi, sub semnul celui mai creator umanism. Societatea socialistă multilateral dezvoltată ca structură proprie contemporaneității noastre înscrie în sfera sa și aceste principii fundamentale ce intră în Programul partidului ca document adoptat de Congresul XI. Independența, concept al neatințării politice, dar, totodată, al consolidării economice, proiectează modul propriu de-a gîndi, pe coordonatele marxiste, ale fiecărui partid și stat, modul de a-și fundamenta viața socială, economică, instituțiile, cultura. Ca atare, politica României socialiste, în totalitatea ei se împotrivesc tuturor injustițiilor, tuturor știrbirilor de independență și suveranitate, văzînd în asemenea acte o atingere a demnității umane și naționale.

Prezența acestor principii în fibra intimă a operelor de artă este o necesitate istorică și estetică. În felul acesta și noi, artiști ai cuvîntului, răspundem postulatelor epocii în care gîndim și scriem, cu dăruirea cu care au răspuns clasicii adevărului și frumosului românesc.

Alexandru Andrițoiu

Printre oameni

În sfere mai pure mă-ndemni să mă-nalț, Poezie,
Cu acvila zimțatelor piscuri din munți dorînd
Să m-asameni, cînd alta-i menirea-mi : aici, să rămîn,
Printre oameni, pasăre cîntătoare să fiu, tu spune-i,
De vrei, ciocirle. În slăvi se ridică, neostenita,
Știu bine. Cenușiu i-e penajul și poartă sub aripi
Firave gheare. Dar gușa — ce plină de cîntec ! Și are,
Nevrednica pasăre, știința de-a pune în sufletul Patriei
Soare. De la ea să învăț ! Din arderea-i mare pe rugul
De viață, pe rug de lumină. Duc, Poezie, cu mine,
Sub umărul sting, spornică vină — mereu de-a rămîne
Dator cu un cîntec celor ce-au fost, celor ce fi-vor,
Și încă, mai mult, celor ce-mi stau, cu iubire — de față

Dă-mi glas, Poezie, precum păsării aceleia, vestitoare
De dimineață, pentru tot ce e-n jur să mă bucur, să
pling.

Ce roșu e steagul, cel din singele luptei ivit ! Ce mindru,
În vînt, pocnește din fald tricolorul ! Milioane de voci,
urcînd
Din pămînt, puterea, speranțele noastre aici sînt. Aici
Izvorul cîntecelor toate, fără de moarte — izvorul ! Gînd
Mai cu tărie să-mi poarte, eu nu știu, ființa curată și
zborul.

O, cîntecul încă, din ce se alege ? Din semințele visului
Ce umbli prin singe. Din casă, din masă, din iubirea
De țară, pe care nici o furtună din lume n-o frînge.
Iubirea aceasta — măsură de aur stă cîntecului nostru și
lege

Pune ochiul pe ochiul cîmpiei îmi spun. O inimă roșie
Cum soarele-n zori, peste lanuri — mai poți păduri,
Țării, cu-n gest, cu-o privire să dai. Mereu printre
Oameni, cu ei doar, numesc albastrul acela de țărîm,
Aburit precum dorul. Mă destram printre ei ca și norul.

M-acopăr cu suflet, cum pădurea — de floare, în luna
lui mai.

Petre Ghelmez

IN ÎNTIMPINAREA

CONFERINȚEI NAȚIONALE

A SCRIITORILOR

NU de multă vreme, cineva se întreba în paginile revistei „Nouvelles littéraires“ în ce măsură profesiunea de critic literar mai reprezintă în epoca noastră o necesitate. Este adevărat că întrebări de acest gen au mai fost formulate pe parcursul timpului. Ele au căpătat în anii din urmă, mai ales în țările unde exercițiul critic a înregistrat o adevărată stare de eflorescență, o frecvență din ce în ce mai mare.

Factorii care par să ducă la demonstrația inutilității criticii sînt de natură diferită. Astăzi, mai mult ca oricînd, scriitorii sînt tentați și adeseori obligați să-și explice singuri opera, în mod direct, în fața cititorilor. Este adevărat că au dispărut lungile prefețe de altădată, iar profesiile de credință cu caracter explicit sînt și ele tot mai rare în creația literară. Locul lor a fost însă luat de emisiunile de radio și televiziune, de interviurile scriitorilor care capătă dimensiunile unor volume, de meditația critică a creatorului literar, situat în ipostaza de subtil comentator ale operei sale. Se știe doar că scriitorii de mare talie ca Paul Valéry, Marcel Proust, G. Benn, Unamuno, G. Călinescu, L. Blaga, Camil Petrescu, Al. Philippide etc. au fost și critici de incontestabilă autoritate.

În unele arii de cultură, legitimitatea actului critic a fost pusă la îndoială și pentru faptul că este puternic concurat de reclama editorială. Se știe doar că unele cărți sînt declarate adevărate capodopere înainte de-a apărea. La toate acestea se adaugă alte mijloace directe de informare a cititorului, care ajunge să-și formeze o opinie personală despre creația literară, independent de judecățile formulate de critici. Succesul de librărie al unor cărți poate fi enorm și subit, înainte ca criticii să se fi putut pronunța asupra lor. Și apoi, cît de largă este sfera de audiență a criticului în raport cu circulația unor opere literare de succes?

Orice critic literar contemporan cunoaște toate aceste dificultăți. El știe de asemenea că poate fi ignorat de confrății săi, așa cum este conștient și de faptul că exprimarea tranșantă a opiniilor sale poate întîlni rezistența unor personalități consacrate, care s-au situat prin proprie decizie deasupra criticii.

Și totuși, nici un critic veritabil nu renunță să mai scrie. Mai mult, însă, întrebările asupra utilității demersului critic au fost adeseori formulate pentru a putea demonstra necesitatea sa.

Ca orice profesie care unește informația și talentul într-un act de comunicare imperioasă, critica presupune o

vocație, cu toate riscurile ce le comportă cea de a zecea muză a artelor.

Exercitarea acestei vocații se produce însă într-un context sensibil schimbat față de cel din secolul trecut. Multiplicarea mijloacelor de informare, sporirea posibilităților de manipulare a opiniei despre cărți, diferențierea imensă a modului de abordare a textului literar îl obligă pe criticul din vremea noastră să-și justifice propriul demers pe cele mai diverse planuri.

Este adevărat că actul critic poate fi oral sau scris. El poate fi difuzat prin radio și televiziune, ca și prin articole de reviste și cărți. Oricare ar fi modalitățile sale de comunicare sau conjuncturile în care este enunțat, actul critic trebuie să aibă acea tentă proprie, menită să-l deosebească de alte feluri de a vorbi sau a gândi despre cărți.

De aceea, criticul autentic își construiește un sistem de valori în funcție de care se definește un mod de explicare a creației literare și de integrare axiologică.

În toate țările în care oamenii au ajuns la un grad evoluat de instrucție literară, posibilitatea de a scrie corect, de a realiza uneori cărți acceptabile și publicabile, se extinde enorm. Or, difi-

cultatea cea mai mare a criticului nu este aceea de a distinge capodopera de cartea eșuată, ci de a decide pentru sine, în primul rînd, de unde începe să existe literatura autentică în raport cu o mare cantitate de cărți care reprezintă **infraliteratura**. Fiecare epocă și-a avut formele ei specifice de **infraliteratură**. Extinderea mijloacelor de comunicare din vremea noastră duce în mod inevitabil și la sporirea lor. Chiar în țările unde apar mii de romane pe an, numărul celor pe care le reține istoria literară este extrem de redus. Creșterea sensibilă a numărului de cărți literare reprezintă o fericită sporire a șanselor de afirmare a fiecărui talent autentic. Ea nu trebuie confundată cu o creștere mecanică a numărului de capodopere. Decelarea imediată și motivată a cărții de valoare dintr-o imensă producție livrescă, amenințată de anonim, constituie una din marile datorii ale criticului de vocație. Obligația primordială a criticului nu este astăzi aceea de a justifica existența cărții mediocre, de serie, ci de a releva, de a distinge operele care depășesc sfera exercițiilor literare corecte.

În epoca noastră, un critic serios nici nu are timp să se ocupe de scriitorii fără valoare. Omisiunea lor din scara

sa axiologică ni se pare un fenomen firesc.

Altfel credem că trebuie să fie comportamentul criticului față de scriitorii mari, care pot produce uneori cărți slabe sau total eșuate. Eludarea lor nu mai este cu putință, fiindcă un asemenea scriitor a fost integrat în sfera sa de valori. De aceea, nu pot fi acceptate nici un fel de prejucții sau tabu-uri privitoare la autorii care se consacră mai ales prin vîrstă, prin succes exclusiv în rîndurile consumatorilor de literatură facilă sau prin simpla adăugare mecanică de cărți în timp.

Nu există scriitori și opere indiscutabile. Dinamica valorilor este continuă. De aceea, orice creație veritabilă este mereu supusă interogației, este introdusă în spațiul îndoielii, pentru a putea fi, eventual, reafirmată, cu mijloace noi.

Cărțile care nu rezistă la asemenea probe nu rămîn.

Criticul de vocație nu interoghează biografia contemporanilor, nici conjunctura. Obiectul său de examinare este cartea, citită în solitudine.

Romul Munteanu

Imaginea vieții

PENTRU a scrie despre moarte nu e obligatoriu să mori. Această frază născută dintr-un orgoliu al imaginației poartă în sine riscul de-a fi invocată mai ales în cazul unor opere „fără acoperire“, cu autenticitatea anemiată. Pe de altă parte, istoria demonstrează cum biografia fascinantă a unui autor poate schimba pînă la urmă destinul cărților sale, potențîndu-le într-un fel valoarea. Îngăduita perspectivă de-a deveni un simplu „funcționar al scrisului“, a cărui aventură aureolată de pudoare se consumă între călimara cu cerneală și raftul bibliotecii, pare vecină cu gestul sublim-ridic al struțului filosof.

„Iluminările“ celui ce și-a pierdut viața din delicatețe au fost mai întîii „trăite“, în al doilea rînd și în mod fatal devenind **literatură**.

Sigur, nu sîntem adepții unei aventuri continue, gen serial TV, al cărui eroou să fie însuși scriitorul. Dar retragera în cuvinte nu trebuie condiționată de fuga de „întîmplări“.

Profesionalismul literar mă încîntă doar ca ipostază socială.

Atunci cînd se prelungește în operă în mod abuziv, atunci cînd ajunge scop în sine, răsfaț al uneltelor de-a fi oricum întrebuintate, profesionalismul mă trimite spre gestul unui sculptor ce ar deschide o expoziție de dragul de a-și expune, în locul unor obiecte de artă, dălțile de cioplit, ciocanele, fierăstraiele și celelalte accesorii necesare lucrului.

Tabloul tînrului Narcis înțepenit în oglinzile strîmte ale iubirii de sine îmi apare ca o dulce utopie, condiția ideală a oricărui artist constînd de fapt în a-i muta imaginea pe apele involburate ale existenței de zi cu zi.

Sigur, oricît de mare ar fi tendința de-a fugi de „literaturizare“, fructul experienței va fi, vrînd-nevrînd, tot o carte de literatură.

Dar gîndindu-mă la imaginea „necorectată“ a vieții, îmi place să cred că Venus din Milo a fost sculptată dintru început fără brațe.

Mircea Dinescu

NICOLAI CONSTANTIN : Tunarii din Vidin (Galeria „Orizont“)

NICOLAI CONSTANTIN : Tranșee la Plevna (sus) ; Cei trei eroi de la Grișiva (Galeria „Orizont“)

Efervescență și

ratura noastră nouă este tocmai **literatură provinciei**.

Să nu cădem, însă, dintr-o exagerare în alta : o literatură a provinciei — și încă una de altitudine (prin excepții) — a existat întotdeauna în cultura românească ; o efervescență și, mai ales, densitate literară, mai pușin.

Această realitate nouă este, de fapt, o înfăptuire a regimului nostru, a ultimului deceniu îndeosebi, fapt pus în evidență prin atît de laborioasele, utile și importante (azi) pentru istoria literară reviste „Ateneu“, „Transilvania“, „Cronica“, „Familia“, „Ramuri“, „Tomis“, „Vatra“, „Astra“, „Argeș“, reviste ce, raliindu-se mai vechilor „Steaua“, „Orizont“, „Tribuna“ ori „Convorbiri literare“, structurează dimensiunile spirituale ale unor zone culturale. Ele reușesc să transforme, am spune esențial, peisajul literaturii naționale. Promovînd, în paginile acestor publicații, tradițiile locurilor, reflectînd realitățile anumitor zone geografice, scriitorii afirmați în aceste regiuni ale țării aduc în scrisul lor specificitatea spațiului din care fac

parte. Azi putem distinge în provincie mari scriitori sau importanți scriitori definiți tocmai datorită forței cu care urmînd tradiția locurilor, dau valoare unor opțiuni contemporane.

Ajunși aici, ne îngăduim să spunem că anii din urmă au dat o semnificație deosebită tradițiilor literare bănățene. Existînd pe un sol al înțelegerii în care români, germani, maghiari și sîrbi trăiesc în bună conlucrare, scriitorii timișoreni s-au afirmat preluînd și preluînd în timp — în romane sau povestiri — ce reflectă realitățile de azi ale Banatului — realismul liniei Slavici-Popovici-Bănățeanu. Barocul etnografic bănățean în literatura de azi, sîntem siguri însă că, în timp, aceste cărți vor da roadele cuvenite.

Dintre multiplele aspecte ale vieții literare timișorene, se cuvine să stăruim asupra unuia dintre ele specific, și anume : fructuoasa conlucrare a scri-

Laudă scrisului

DEUNĂZI, unul dintre marii noștri scriitori, reputat stilist, mi-a spus că lumea nici nu bănuie cât de prost scrie el de fapt, în intimitate și la primele aproximații, deoarece lumea are de-a face numai cu lucrări îndelung și trudnic finalizate, cu variante finale, ce l-au costat multe nopți și multe refaceri succesive. I-am invidiat întotdeauna, a continuat el, pe cei care scriu bine. Mie mi se întâmplă ca recitind un text proaspăt, în care mă încrezusem, să constat cu groază cât este de execrabil; pentru ca apoi, printr-o adevărată muncă de ocaz, să încep a-l elibera de zgură, să-l curăț de aluviuni, să-l șlefuiesc până la a-l face demn de publicare...

Om grav în toate, interlocutorul meu nu putea fi suspectat de cochetărie: de aceea voită înjosire aparentă care, prin enormitate, să-l înalțe pe un pedestal, la urma urmei, meritat. Nu; a fost profund sincer și prin mărturisirea făcută unuia care s-a întâmplat să-i fie în preajmă, cred că se confesa de fapt sieși, despre chinul cel mai cunoscut dar și cel mai important din viața sa de toate zilele. Și mai cred că, involuntar sau poate voit, a luminat un mod mult mai general de a fi al meseriașilor din care face parte, atunci când mi-a enunțat paradoxul: bine nu scrie decât acela care scrie prost.

Iată un orgoliu mai pur și mai înalt,

acela de a elibera dintr-o materie înformă și zgrunțuroasă nestemata rămasă ascunsă pentru ochiul neavizat. Cel avizat, în și pentru această meserie, cunoaște însă secretele ei, și surprinde o viitoare realitate încântătoare acolo unde nu s-au conturat deocamdată decât primele și sumarele ei posibilități.

Pe urmele multora care m-au învățat să fac așa, îmi place să-l privesc pe scriitor ca pe un lucrător, ca pe un meseriaș. Începând de la isprăvile eroilor mitologici, cu greu vom putea găsi în dicționarele noastre personale o vorbă mai importantă decât „muncă”. Omul este muncitor, și dacă a uitat când și când evidența elementară și supremă, aceasta s-a întâmplat doar din cauza vicisitudinilor nenumărate prin care a trecut. Sigur că pentru a face literatură mai e nevoie și de acel ceva numit „talent”, iar la superlativ poreclit „geniu”; dacă ne vom ține însă cu prea multă încăpăținare de aceste însemne cam zgomotoase, ni se va putea întâmpla să nu lămurim prea mult în privința particularităților acelei anume „munci” spre care ne îndreptăm privirea presupus scrutătoare. Și n-ar trebui să uităm o lecție a istoriei — cu prelungiri în prezent —, care ne învață (cum se spune) că filistinul a fost cel mai dispus să supraliciteze „geniul” unor artiști de fapt profund disprețuiți de el, exprimându-și disprețul prin chiar acest

epitet: iată, chipurile, cât sînt ei de ciudați, de altfel decât noi, excentrici și anormali în toate. Povestea e complicată, artiștii, jigniți în demnitatea lor, au început să-și asume cu vanitate toate cite li se puneau în circă, dorind să-l „epateze” pe burghezul descumpanit de prezența lor. Și odată săturați de acest duel inegal (în care valoarea și forța erau invers proporționale) s-a mai întâmplat să-și întoarcă spatele celui mediu burghez și filistin, care se considera a fi el dătător de măsură în „normalitatea” lui obtuză.

Atenție: ecourile acestui Inverșunat joc de altădată să nu ne tulbure auzul azi. Artiștii nu sînt nici „excentrici” și nici „damnați”, ei nu trebuie să fie admirați într-un fel care să-i înjosească, lăudați într-un mod care să aducă a ocară — pentru „ciudățeniile” inventate sau exterioare muncii lor esențiale și trudnice. Din când în când citim biografii romanțate sau vedem filme de prost gust, în care aflăm despre amoriurile sau bețiile vreunui mare pictor sau compozitor, care evident nu mai are când picta sau compune în strimtele limite atribuite de către zelosul lor comentator. Pentru exegetul onest al vieții unui artist, nimic nu este interzis, numai că în cazurile menționate se alterează porțiunile, se inversează dominantele. Deoarece, propriu-zis, dominantă nu este decât una singură: munca și rezultatul ei — opera. Prin prisma operei interesează totul, nu interesează nimic decât prin prisma operei. Pentru noi, care ne ocupăm și de viețile trecute ale artiștilor, aceasta ar trebui să fie o regulă de la ale cărei, labile desigur, rigori să ne abatem cât mai puțin.

Acum este însă vorba de viața și de arta celor prezenți, deciși astăzi să elibereze din simbolicul bloc de marmoră figura unică a propriului lor născut. Din marmoră, culori, sunete sau cuvinte născut, n-are importanță, deși acum scriitorii și scrisul lor mă preocupă anume. Confrății mei într-ale scrisului, aș spune dacă nu m-ar încerca îndoiala cu privire la îndreptățirea mea de a mă număra între ei, infinit mai îndoielnică decât a altora care, chiar după o operă impunătoare de o viață, se întreabă cu neliniște dacă sînt sau nu scriitori? Punctul de plecare rămîne simpla și esențiala derivație: scriitor este un om care scrie, scrie zi de zi și cu convingerea că aceasta este menirea lui, munca lui, profesia lui. Cum scrie? este, la rîndul său, cel mai de seamă punct și al startului și al sosirii sale — printre cititori, se înțelege. Condiția scrisului bun rămîne oricum scrisul, cel de fiecare zi, și de multe ceasuri, scrisul, rescrisul și transcrisul, pînă cînd fraza se rînduiește în unica succesiune cu puțință a vorbelor ei.

„Cum este scriitorul?” mi se pare o întrebare integral subordonată alteia: „cum scrie el?”. Această perspectivă firească a rosturilor se poate și încețoșa, atunci cînd se întâmplă ca „anecdotică” vieții să eclipseze opera reală sau să țină locul uneia inexistentă. Scriitorii pot fi și personal cunoscuți, în principal se cuvine însă ca ei să fie citiți. Și judecați după scrisul lor. După meseria pe care o practică, după profesia căreia i s-au dedicat. O profesie printre multe altele, deosebit de grea totuși, să concedem. Comparativ nicidecum mai nobilă, poate doar mai extenuantă. „Om între oameni” a fost și a rămas o frumoasă expresie democratică, pe care fiecare în societatea noastră s-o poate adînc gravată în conștiința sa. „Muncă între munci” ar fi un echivalent al ei, perfect aplicabil scrisului. Atîta doar că scrisul e al omului nu numai în sensul că emană de la el, ci și în sensul că nu se desprinde o clipă de ființa lui. Spunem că scriitorul se inspiră din întreaga lume înconjurătoare, și este adevărat; numai că scrisul ca scris îl privește integral pe el, nu se exercită pe „străinătăți”, ci pe propriul său suflet. Oare nu de aici provin „excentricitățile”, atîtea cite există? Din obligația de a-ți modela și remodela permanent sufletul, fără puțința de a-ți zăvorși laboratorul după orele de lucru conștiincios prestate, pentru a te ocupa apoi de altceva? Pentru scriitorul adevărat, nu există „apoi” și „altceva”: el scrie în măsura în care trăiește, trăiește în măsura în care scrie. Cartea va avea pe urmă o viață de sine stătătoare, între timp însă autorul se va fi aplecat de mult asupra altor foi albe, pe care le va umple cu noi semne, scriind, rescriind, transcriind. Totul prin munca sufletului, muncă grea și — atunci cînd dă rod bogat — demnă de răsplata a cât mai mulți și mai buni cititori.

Socialismul vizează în fond să reabiliteze și să innobileze munca și muncile prin care se definește omul. „Creația” e un termen pretentios, deși pînă la urmă orice muncă este sau trebuie să devină creație. Problema nu este să stabilim distincții și ierarhii în creație. Problema este să stimăm munca în ce are ea mai intim și mai specific. Un mare scriitor, pe care mulți dintre noi l-am văzut și l-am ascultat, nu s-a sfîșit să adreseze poetice laude lucrurilor considerate de el miraculoase. În ajunul Conferinței pe țară a scriitorilor, să nu ne stîim a aduce laudă aceluia și aceluia care, trudind din greu și cu dăruire, ne oferă cărți întru delectare și învățătură; muncitorilor și muncitorului scrisului — miraculoasă alcătuire a lumii.

Ion Ianoși

RUSU MIHAI: Șarja roșiorilor (Expoziția de artă plastică dedicată Centenarului Independenței de stat a României — Sala Dalles)

specific

itorilor români cu colegii lor de limbă germană, maghiară și sîrbă, conlucrarea ce se reliefează mai ales în activitatea de traduceri. Am afirma, fără posibilitatea de a face o eroare, că aproape fiecare scriitor din Banat s-a dedicat și acestei munci de tălmăcire.

Nu este lipsit de interes să amintim că, prin Ion Stoia-Udrea și Petru Sfetca, Banatul a fost cel dintîi care i-a tradus la noi pe Toller, Ungaretti, Montale, Umberto Saba, că Aurel Buteanu, tălmăcitor de excepție al lui Dürrenmatt sau Kassak Lajos și-a desfășurat activitatea la Timișoara și nici că laureatul Premiului Herder, maestrul Franyó Zoltán, și-a înfăptuit remarcabila operă de traducător în cetatea de flori de pe Bega.

Această muncă de traducător nu reprezintă doar o operă în sine, o transpunere dintr-o limbă în alta, ci reprezintă, în același timp, o sporire a înțelesurilor cuvintelor. Cuvîntul, piatră de încercare a poemului, este astfel experimentat în determinări multiple

ce contribuie la concretizarea unei linii stilistice mai ferme. Personal, îi sînt recunoscător Irenei Mokka pentru sensibilitatea investită în traducerea poeziei mele în limba germană. Uneori mi se pare că-mi înțeleg mai bine posibilitățile poeziei, recitînd-o așa cum a văzut-o ea prin prisma unui traducător.

Un cenaclu al traducătorilor este prin urmare o inițiativă cit se poate de firească a Asociației scriitorilor din Timișoara. Acțiunea lui culturală (prin tălmăcirii în patru limbi) reprezintă o experiență nu numai inedită, ci și expresia unui climat nou. Munca de cercetare a cenaclului ar merita ea însăși o atenție deosebită: noi vrem doar să subliniem faptul că, sub veghea maestrilor, cenaclul poate anunța o școală de tălmăcitori, a căror pregătire este dincolo de orice amatorism și improvizație. Transmitînd generațiilor mai noi marea experiență a vechilor și iluștrilor traducători, această școală literară este o inițiativă specifică unui loc ilustrînd în același timp o formă de existență a culturii noastre socialiste, cultură în care tradiția existenței comune devine o formă de existență literară.

Anghel Dumbrăveanu

Lancrăm

Trec în amurg pe uliți din Lancrăm
Îți caut copilăria și plopul înalt,
Brumatele pajiști cu-argint de mesteacăn
Și iarba cerului, tărîmul celălalt.

Și-ți descopăr mormintul cu pleoapa cea
gravă,
Cu pleoapă de țărână, cu tăceri de gorun...
Mut ca o lebedă, în vînt și-n zăbavă,
La chemări te-ai întors în pămîntul străbun,

Pe țarina sfîntă, cu dealuri, cu pustă,
În Lancrămul fetei ce-așteaptă cu lauri,
Vîntul, același, o lacrimă-mi gustă,

Regăsit în satul, rînduit de-nceput,
Cu greierii molcomi, cu jăratice plaiuri,
Ce iederă deasă în jur ți-a crescut!

Alexandru Jebeleanu

Forța poeziei

Eugen Jebeleanu

NICAIERI și niciodată nu e mai rău-venită reprezentarea simplistă că atunci când luăm în considerație legătura dintre autor și operă. Trebuie a maximă atenție, o maximă „suspiciune”, în tratarea acestei dificile probleme, față de formulele globale, descărnate, în felul unor certitudini abstracte, moarte înainte de a se naște.

Se zice că această „legătură” nu există; se zice și că există în chip obligatoriu. Ambele formule rămân în afara problemei vii.

Avind de redactat un studiu despre Eugen Jebeleanu, dau peste unele mărturii legate de atitudinea poetului în anii ascensiunii fascismului. O atitudine fără echivoc. Dar poezia sa de atunci nu o reflecta într-un fel foarte evident. S-ar zice, atunci, că opera e una, omul care o scrie — alta.

Poezia lui Jebeleanu de până la război nu lăsa să se vadă prea mult (și uneori nimic) din atitudinile moral-politice, din „felul de a fi” al omului. Dar mi se pare limpede că aceste atitudini și acest fel de a fi conțineau în nucleu și anticipau surprinzător poezia de mai târziu a lui Jebeleanu, adevărata sa operă. Iată că „legătura”, o clipă întreruptă, apare din nou, numai că nu într-un fel imediat. Em. Serghie relatează *) că pentru **Protestul** intelectualilor împotriva arderii cărților lui Sadoveanu de către legionari (protest apărut în „Dimineața” la 1 aprilie 1937) „semnăturile a numeroase personalități, la București, au fost obținute prin Eugen Jebeleanu (s.n.), la Iași prin Mihai Ralea...” etc. Astfel de mărturii biografice nu e sint de folos pentru interpretarea volumului **Inimi sub săbii**, dar se dovedesc de un interes maxim pentru înțelegerea operei de mai târziu. E o „legătură” între omul de atunci — și opera de astăzi. Omul de atunci îl conținea pe autorul **Parabolelor civile**. În **Protest** se spunea: „De citva timp se încearcă asasinarea morală a celui mai reprezentativ și mai autentic scriitor român contemporan, Mihail Sadoveanu. E terorizat omul și scriitorul cu o ură, care nu cunoaște nici cruzare și nici margini [...] Față de asemenea intoleranță ne credem datorii să ne ridicăm cu toată energia. Poporul român nu-și poate permite luxul de a fi barbar înainte de a fi atins culmea civilizației. Nu putem îndura în tăcere distrugerea valorilor culturale românești șiuciderea morală a creatorilor lor sub pretext de dușmănie politică”. În legătură cu rolul lui Eugen Jebeleanu în această acțiune de solidaritate intelectuală și de curaj civic, o mărturisire semnată de poetul Virgil Gheorghiu: „Eu personal sub impresia unor amenințări aruncate de un „camarad”, într-o cafenea, căpătasem o rezervă și o teamă, o teamă de a afișare directă a credințelor mele. De aceea, înainte de a iscăli protestul, am avut o clipă de ezitare. Însă veni răsună și vii cuvintele lui Eugen Jebeleanu. Vibrau eroic ca ale unui comandant în prima linie. Fantasmele fricii s-au risipit — și mi-am făcut datoria de scriitor”.

EXISTĂ răul, nedreptatea strigătoare, nelegiuirea, crima, moartea celor apropiați, lașitatea, minciuna, există toate relele numărate pentru veșnicie în monologul lui Hamlet și puse de el în cumpănă cu miracolul vieții decât care vor să se dovedească mai puternice, izbutind adesea să incline balanța într-o nemărginită dorință: să dormi, să mori...; dar cu aceeași putere există gindul și cuvintele sfidătoare, consolatoare, răzbu-nătoare, pacificatoare ale marilor poeți, adevărații exponenți ai umanității, adevărații ei profeți și călăuzitori. Acestei elite, cea mai prețioasă dintre toate, îi aparține și Jebeleanu; poezia își redescoperă și își reactualizează extraordinar de viu prin el înțelesul ei străvechi, înțelesul ei de acțiune. Pentru că acte și nu doar cuvinte, acte eficiente, prin care omul nu doar se exprimă, ci se opără, atacă, se răzbu-nă, mingie, vindecă, sint versurile sale.

În fața evenimentelor de toți trăite, o încercărilor grele, a dezastrelor, a nedreptății și violenței oarbe, vrem să știm, ne rămâne totuși timp să știm: ce va „zice” poetul; cum va reacționa, ce va întreprinde, ce cuvinte va găsi.

Versurile lui Eugen Jebeleanu ne dau

*) „România literară”, 52/1975

senzația, cu adevărat, că prin ele se întreprinde ceva, se reacționează, se acționează; într-un cuvânt: se face ceva! A rămâne cu brațele încrucișate în fața răului este exact negativul, exact antidotul atitudinii încorporate în poezia sa. A nu întreprinde nimic pentru și nimic împotriva și a te simți sufocat de neputință este exact storea pe care tinde să o „vindece” poezia lui Jebeleanu. Dar starea aceasta mai cunoaște un revers: acela de a face ce nu trebuie și a rosti cuvinte care nu trebuie rostite, agitația zadarnică, perorația falsă, optimismul de circumstanță, vorbirea ipocrită.

Rareori s-a întâmplat ca valoarea normelor pur umane, a cărei exaltare însuflește poezia lui Jebeleanu, tinzând să anuleze parcă orice altă ispită exterioară ei, să se asocieze în așa măsură, să se confunde până la urmă cu emoția în fața Frumuseții, cu suprema emoție în fața Artei. Citind poezia sa și urmărindu-i captivat „atitudinea”, înțelegi cite ceva din misterioasa afirmație, din ciudata certitudine a lui Dostoievski rostind aproape neînțelesele cuvinte: **Frumusețea va salva lumea!** Numai cine parcurge, până la capăt, ciclul valorilor morale poate avea acces, cum are poetul nostru, la înțelesul acestor cuvinte care pot fi gura, cu mindrie și cu umilință, ca formulă emblematică, cuvânt-cheie al artei sale.

Una dintre „descoperirile” degajând o mare forță de șoc, care constituie poeziei lui Jebeleanu un spațiu specific, este și descoperirea identității de substrat, mergând până la confuzia de planuri, dintre accidentele tragice în ordinea firii (moartea, înainte de toate) și neleguirile, opresiunile, crimele comise la scara umană și socială cu un coeficient ridicat de răspundere și culpă individuală. „Propriu-zis, Jebeleanu nu distinge între unele și celelalte, mai exact: refuză și refuză să distingă între suferința provocată de fatalitate și cea provocată de o conjunctură precis identificabilă, fără caracter necesar; suprema „nedreptate” este, în poezia sa, moartea; ea clatină, ea nu confirmă, în ochii lui Jebeleanu, normele firii. În ordinea firii numai miracolul vieții și frumusețea în lume sint cu adevărat, numai ele merită să ilustreze firea lucrurilor, tot restul i se opune, stîrnind în sufletul poetului formidabilul tumult protestatar, tumultul revoltei și al indignării teribile măturînd în calea sa totul, smulgînd, literalmente, pilonii unei argumentări cauzale, ale retoricii consolatoare și justificative. Rareori demnitatea inteligenței și a rațiunii critice, a rațiunii pur umane, și-a găsit un aliat credincios, ca aici, în violența pasiunii, în valul „turbat”, de nestăvilît, al afectelor. În serviciul rațiunii umane, acest val are o putere torrențială, de neîblînzit, de ne-recuperat, de ne-asimi-

lat. Numai „iraționalul” ne obișnuise cu asemenea forță, cu un asemenea potențial distrugător; dar iată că aici raționalitatea „binelui” cunoaște o forță similară.

Atingînd zone de hotar ale sentimentului și ale reflecției existențiale, în care poezia încetează de a mai „exprima” pur și simplu o realitate ori de a o simboliza prin indicații stilistice, prin metaforă etc., spre a deveni ea însăși trăire directă, prelungire a trupului viu, atîtea dintre poemele lui Eugen Jebeleanu nu se pot străbate cu o privire detașată, ci numai cu a adîncă și totală implicare. După cuvîntul atît de exact al lui Edgar Papu — devenim noi înșine „Jebeleanu” în vreme ce îl parcurgem — poetul se transferă în noi ca într-un spațiu liber de afecte individuale, pe care începe să-l locuiască, să-l modifice, să-l determine. „Tocmai prin această cuceritoare simplitate, potențată către o frenezia a supliciuului, Jebeleanu intră în noi — se substituie individualității noastre, se substituie chiar biografiei noastre. De aceea, el nu deșteaptă compasiune ca față de o altă ființă, ci stîrnește tortură directă insuportabilă. În timpul lecturii fiecare din noi este Jebeleanu, fiecare din noi în acel moment a pierdut ceva iremediabil, fără de care nu mai poate trăi. Dacă doar prin faptul că nu s-a exprimat în noi și alambicate tipare formale, această uriașă forță de transfuzie a durerii nu este poezie, atunci nu este poezie nici cîntarea lui Iov, nici a Antigonei, nici psalmul **La malul Vavilonului** și nici una din marile elegii ale lumii”.

STARII de întărire lucidă, de nesomn, excitației nervoase atingînd paroxismul, li se asociază o dispoziție polemică aparent fără obiect, mai bine zis cu un obiect care-i depășește puterea: destinul inexorabil. Dar tocmai aceasta e forța poeziei lui Jebeleanu, o forță pedepsitoare, violent subiectivă, violent umană, exercitîndu-se într-un domeniu care, prin definiție, se sustrage voinței noastre și o sfidează. Dar Jebeleanu sfidează, la rîndul său, imobilitatea sfidă-

toare a destinului, sub orice formă s-ar înfățișa. Poezia sa „nominalizează” destinul, dîndu-i o identitate precisă și foarte concretă, o „vinovăție” de tip uman; el practică o poezie a „rezistenței” (la destin) pe un teritoriu în care rezistența pare fără rost. Ei bine, poetul îi găsește un rost. În toate direcțiile, cu aceeași încordare și intensitate, cu vibrația ultimei convingeri, cu vocea zguduitoare a sincerității, menită parcă să învingă somnul rațiunii, să tulbure conștiința, și tulburînd-o s-o limpezească, redînd omului însemnele legitimității sale în lume, vocea aceasta aparține unuia dintre marii poeți ai epocii noastre: „Azi-noapte m-am luat de git — / din miini făcîndu-mi un colier. / Lungi, miinile-mi luceau mocnit, / falangele erau de fier. // Mi-am spus: „Acum, strînge, hai, / că nu-i atît de greu cum pare / să te impodobești chiar tu / c-un sfînt colan — și cel mai mare” // Și-am strîns, și nu cu multă milă, / dar pare-mi-se nici de-a-juns, / și-un glas mi se păru că spune: / „Așteaptă. Nu ești încă uns // să porți acest insemn, ce-i sacru, / și are forma sfîntei roți. / Cînd o să vină, poate, vremea, / adună miini, dar de la toți, // și-atunci abia, sorbind minia / și sila cită-i pe pămînt, / grumazul său să fie tîrnul / cuvîntelor, de tine frînt, — // în urma căruia pe chipul / acestui glob s-auzi cum sună / o liniște drept-grăitoare / ca marea, — fără de minciună”.

Adună miini, dar de la toți, iată în formulare energetică, strînsă pînă la crispare în ea însăși, ca în jurul grumazului evocat (care atrage, presind cu putere asupra sa, minia și sila de pe pămînt), transferul caracteristic acestei arte a supliciuului moral și izbăvirii prin durere, transmisia de afectivitate petrecută de la toți la unul, de la noi la ei, de la lume la poet, la poetul care nu se desparte niciodată de ea, este al ei; transferul care face cu puțință identificarea cititorului, anularea granițelor dintre cel care citește și cel care scrie.

Lucian Raicu

REVISTA REVISTELOR

„Manuscriptum” — 1/77

Numărul 1 al revistei „Manuscriptum” este dedicat în mod omagial lui Mihai Eminescu și apare odată cu al patrulea tom din **Caietele Eminescu**, îngrijite de Marin Bucur și editate de editura ce poartă numele poetului. Aceste două publicații se completează în mod reciproc: la „Manuscriptum” accentul cade pe documentul și manuscrisul literar, la „Caiete”, pe studiul exegetic, deși se publică și aici manuscrise și documente.

Care sint piesele „tari” ale revistei „Manuscriptum”? În primul rînd, contribuția exegetică a postumelor lui Pompiliu Constantinescu. Așa cum ne informează în comentariul său Ion Vlad și cum atestă paginile depuse de soția scriitorului la redacție, Pompiliu Constantinescu și-a proiectat o monografie Eminescu; ni se oferă aici opt capitole din această potențială monografie, în care autorul intenționa „o completă reconstituire spirituală” a operei poetului, pe „baza manuscriselor”. Pompiliu Constantinescu socotea postumele eminesciene (ca și G. Călinescu, de altfel) interesante pentru descifrarea structurii estetice a operei, pentru adevărata descoperire a poeziei eminesciene. Prin ideile sale, exprimate în această exegeză, Pompiliu Constantinescu devansează toate interpretările ulterioare prin care se discută importanța postumelor în descoperirea unui alt Eminescu. Pentru a înțe-

lege cît de cît importanța acestor exegeze, le enumerăm: **Postumele lui Eminescu, Problema variantelor eminesciene, Structura versului și sugestia verbală, Eminescu și tehnica simfonică a poemului, Proza poetică a lui Eminescu, Eminescu poet păgîn, Critica și Eminescu**.

Al doilea capitol ce atrage atenția ca o contribuție este deconspirarea pe care Al. Oprea o face „romanului” ediției Perpersicius. Această istorie a muncii lui Perpersicius, înmagazinată în marea ediție pe care ne-a dat-o pînă la volumul al VI-lea, este în fond studiul introductiv la cel de al VII-lea volum de **Opere** (Proza literară), în curs de apariție. În acest volum intră și textele fragmentare de proză publicate tot în acest număr de Petru Creția și Anca Costa-Foru.

O frapantă imagine documentară e consacrată lui Eminescu printr-un fragment de jurnal cinematografic unde G. Călinescu, cu figura sa leonină ca a lui Ioanide (personajul romanului sale),

rostește la 8 nov. 1945 un cuvînt scilicid de genialitate despre Mihai Eminescu.

Contribuțiile documentare privind pe Eminescu, deși de detaliu, au o deosebită importanță pentru cunoașterea operei și viața poetului; scrisorile Mitei Kremnitz (I. Opreșan), dosarul studentului Eminescu la Berlin (Stancu Ilin), Eminescu și Maioreșcu colaboratori la Brockhaus (Corneliu Dima-Drăgan).

D. Vatamanuc se ocupă de „laboratorul poeziei eminesciene”, semnînd și un **fragmentarium eminescian**.

În afara subiectului omagial, revista mai aduce contribuții textologice sau documentare legate de alți scriitori, ca de exemplu contribuția lui Nicolae Florescu privind „Procesul interior al Iosinei” lui Anton Holban sau „Finalul la poemul **Hanul cu urși**” de Vasile Voiculescu, regăsit de Diana Cristev. Documentele în replică biografică privind pe Maioreșcu, publicate de C. Popescu-Cadem, în nota lor obișnuită (exacte, sobre, concrete, utile).

Emil MANU

Romanul de moravuri

ÎN ÎNTÎMPINAREA
CONFERINȚEI NAȚIONALE
A SCRITORILOR

ASEMĂNĂTOR prin formulă cu **Fețele tăcerii**, însă mai demonstrativ, este noul roman, **Orgolii**, al lui Augustin Buzura. Pornind de la premisele unui roman psihologic, autorul scrie în fond unul de moravuri: interesant mai puțin ca analiză a unei crize sufletești, și mai mult ca radiografie morală a unui mediu corupt.

Subiectul este foarte simplu. Doctorul Ion Cristian, savant eminent și om remarcabil în multe privințe, a ajuns la o vîrstă la care singura dorință îi este aceea de a se putea consacra în liniște experiențelor în domeniul cancerului. Refuză deci funcțiile care l-ar împiedica să-o facă, deși nu și onorurile care l-ar stimula. A avut o viață agitată, a studiat în Franța și în Germania înainte de război, a fost internat la Tg. Jiu în timpul războiului, a mers apoi voluntar pe frontul din vest, a stat închis un timp prin anii '50 ca urmare a unui denunț mincinos, și-a redobîndit în fine postul universitar și titlurile. Conflictul în care se găscște pe nesimțite prins la un moment dat se datorează, pe de-o parte, adversităților (unele inevitabile) pe care și le-a creat în mediul medical, iar pe de altă, intransigenței morale a fiului său Andrei, tinăr crud sufletește și nepregătit să înțeleagă aparenta pasivitate a tatălui în fața prostiei invidioase și agresive a unor colegi. Din acest punct pleacă romanul:

Augustin Buzura, **Orgolii**, Editura Dacia, 1977

de la observarea crizei lui Cristian. Inițiile pagini au un demers psihologic pur. Însă, treptat, atenția ne e trasă spre jocul de relații din institut cu prilejul alegerii de rector. Criza lui Cristian este reală și urmărită minuțios, dar ea mi se pare oarecum convențională, ca un fel de pretext menit a lumina alte aspecte, și nu destul de bine susținut. Savantul se vede deodată asediat de griji. I-a murit soția cu cîțiva ani în urmă și acum are o legătură care-l neliniștește, căci se simte bătrîn și plin de anxietăți. Nimic de reținut în această privință: dragostea pentru Vera nu se remarcă nici prin poezie, nici prin adîncime psihologică. Propus să fie rector, se recuză, dar nu scapă de ura celorlalți candidați care-l bănuiesc de tactici abile. Presat de timp, visează să fie lăsat în pace ca să-și pună la punct citostaticul descoperit, care se pare a fi eficient în tumorile maligne. Anii pierduți îl obsedează. Detestă tranzacțiile. Și-l ridică în cap pe toți medicii din institut și din clinică pe care vechiul rector i-a cultivat din inerție. E hărțuit pînă și de fiul său, convins că tot ce zboară se mîncină, și care-și inchipule tatăl în rol de arhanghel Gavril în război cu demonii. Tocmai acum, printre pacienți i se numără o femeie pe care, în tinerețe, o iubise și care-l părăsise, precum și un fost procuror și prieten, din cauza lășității căruia ajunsese cu două decenii în urmă pe mina organelor de anchetă. Își păstrează cu greu seninătatea în mijlocul atîtor dificultăți (cam artificial acumulate). Are revelația că există și forme de cancer moral, care trebuie la rîndul lor combătute, că știința însăși, ca să izbîndească în domeniul ei, e silită să țină seama de anumite lucruri. Ideea ar fi aceasta: adevărul științific e legat indisolubil de adevărul moral, lupta pentru cel dintîi depinzînd totdeauna de rezultatul luptei pentru cel de al doilea.

Metoda, în **Orgolii**, rămîne, în linii mari, aceeași din **Fețele tăcerii**: confruntarea unor puncte de vedere. Patru sute de pagini de discuții și confesiuni. Romanul e discursiv analitic, fără țîșnire a imaginației, stringînd meticolos probe, opunîndu-le, dovedind. Fostul procuror Redman relatează lui Andrei episodul arestării lui Cristian. La rîndul lui, doctorul povestește fiului său același episod, ca să-i înlăture dubiile. Un sanitar din clinică, nemulțumit, se pare, de Cristian, așterne pe hîrtie, cu agramată tenacitate, lungi note informative despre viața particulară a sefului clinicii. La acestea, se adaugă retrospectivitatea lui Cristian însuși, singurul personaj analizat direct sub raport psihologic. Conștiința celorlalte este reflectată: în opiniile celor din jur, în mărturisiri

publice ori private (cazul lui Redman sau al sanitarului). Și doar despre Cristian avem mai multe versiuni. Ca roman de analiză, **Orgolii** are un singur personaj (**Fețele tăcerii** avea trei). Această distribuție a rolurilor ridică unele dificultăți. Alternînd „depozițiile”, romanul nu e la fel de convingător în toate. Să luăm un exemplu. Este evident aproape de la început că Redman simplifică, în avantajul său, lucrurile și că minte. Ca să nu ne înstrăineze cu totul simpatia față de fostul procuror, autorul forțează oarecum nota, sugerîndu-ne că, de vină, pentru încordarea relațiilor lui cu doctorul, este și inflexibilitatea egoistă a acestuia, rec, inuman, indiferent la tot ce depășește sfera științei sale. Însă versiunea lui Redman are un partî pris așa de clar încît e greu de crezut. Autorul nu reușește să o facă deloc creditabilă. Suspectă e și a lui Cristian, dar nu în latura faptelor, care sînt plauzibile, ci în ordine psihologică. Dacă Redman e minimalizat, Cristian e idealizat. Intreaga anchetă din anii '50, la care-l supune odiosul Varlaam, pare menită a verifica eroismul medicului. Și nu e deloc subtilă: între anchetator și anchetat se stabilește o relație directă, pe față, naiv de simplă. În loc ca cele două versiuni să se completeze, se exclud. Ceea ce făcea meritul **Fețelor tăcerii** era tocmai, în conflictul dintre Radu și Carol Măgureanu, imposibilitatea de a transa lucrurile. Nici unul nu deținea adevărul adevărat, ca acum (ingrătă sarcină!) doctorul Cristian. Faptul e subliniat și de grosolănia atacurilor împotriva lui: al sanitarului papiro-fag, al prosectorului Crețu, al antipaticilor Ottescu și Vasiliu. Nu e greu să luăm partea lui Cristian, care e inteligent, onest, dezinteresat. Notele sanitarului ne umplu de oroare, Redman, la început, ne stîrnete mila, pentru ca apoi să se arate perfect ticălos, Andrei ne indușează prin naivitatea lui juvenilă etc. Cristian cîștigă partida, în ochii noștri, fără luptă.

Acest eticism, care împarte personajele în tabere distincte, e foarte primejdios într-un roman. Ține de o viziune prea polemică, stînjitoare în creația obiectivă. Linia care separă pe cei drepti de cei nedrepti e netă ca o frontieră. Cei drepti sînt și inteligenți, buni profesioniști, curajoși. Cei nedrepti, prosti și vulgari, cu puține excepții. Eticul subordonează psihologicul. Sentimentele devin noțiuni: ura lui Redman și a sanitarului, invidia lui Ottescu, admirația pentru Cristian a doctorului Dumitrescu. Personajele sînt doar siluete morale. Își ocupă locul dinainte stabilit. Acționează sau reacționează aproape automat. Psihologic,

Orgolii nu e nici profund, nici destul de motivat. De la un punct înainte, devine, chiar, previzibil. Demonstrația autorului ignoră pe alocuri nuanțele și preferă fixitatea tipurilor. Anania, laborantul, va fi mereu același simpatic, energic și jovial susținător al lui Cristian pe care-l adoră; sanitarul, un penibil delator; Vasiliu, invidiosul ce-și ascunde invidia sub un strat gros de pudră; Codreanu, carieristul abil și versat. Cu astfel de clișee psihologice nu se poate face roman de analiză: dar se poate roman de moravuri. Căci imobilitatea caracterelor e o condiție a caricaturalului. Sarcasmul romancierului nîmrește din plin în astfel de ținte fixe. **Orgolii** desfășoară un spectacol grotesc al corupției, prostiei agresive și ticăloșiei meschine. E un bestiariu. Augustin Buzura are stofă de prozator satiric. Siluetele sînt decupate uneori memorabil; cuplul urmuzian Ottescu-Boțan ne furnizează un exemplu. Nu-i lipsește autorului decît verva. El e „greoi”, serios, ca toți moralisții. Se complică în analiza unor probleme de conștiință, cînd, în fond, personajele de felul celor din **Orgolii** nu au niciodată asemenea probleme. Ele se adaptează ca să supraviețuiască: este singurul mecanism psihologic interesant. Și la Redman, și la Varlaam, și la Codreanu. Diferă formele, grosolane la cel dintîi, rafinate la ultimul. Esența este aceeași. Corpul străin cu adevărat în acest panopticon e Cristian, personajul principal. În fața lui, ochiul rece și necruțător al romancierului se închide subit. **Orgolii** amestecă prin urmare problematica psihologică a unui roman de analiză cu satira de moravuri. Un roman serios, paletic, al crizei moral-intelectuale și unul caricatural, grotesc, al parvenirii sociale încearcă să locuiască sub același acoperiș. Oricine compară o pagină din reflecțiile interioare ale doctorului Cristian („În ceafă simți o durere vie, pulsatilă, care antrena în ritmul ei lumina cerului, culorile, aerul proaspăt, aspru”) cu una din, să zicem, denunțurile sanitarului („De abia aștept să mă însănătoșesc să-mi reiau activitatea că acasă cît sînt singur cu soacra mă enervez că ea susține că trebuie să dau niște slujbe la popă să-mi treacă și mă forțează să mînc zahăr cu petrol ca să-mi treacă tusea. De-ar veni odată vremea să dispară odată toate rămășițele astea cu mentalități retrograde și mistice că sînt foarte greu de suportat!”) constată ușor diferența. În ce mă privește, mi se pare remarcabil romanul de moravuri.

Nicolae Manolescu

Analiză și eseu

IN cartea sa anterioară, **Spațiu continuu**, Irina Mavrodin rezervase un întreg capitol noului roman francez, definiindu-l de la început ca un **roman poetic**. În noua sa carte (*), autoarea are prilejul să dea o mai mare extindere opiniilor sale cu privire la proza scrisă de autori ca Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Michel Butor etc., în jurul operelor cărora s-au dus cele mai aprinse — partizane, sau, din contră, denigratoare — discuții. Optînd pentru termenul de **poetic**, în definierea literaturii respective, Irina Mavrodin ține să facă încă de la început unele precizări: Este, după părerea sa, absolut necesar a se stabili o comunitate de esență între noul roman și limbajul poetic și nu de o asemănare pur formală cu poezia. Trebuie, de asemenea, respinsă folosirea univocă (și compromisă) a termenului care ne-ar conduce — este de părere autoarea studiului — într-o direcție total opusă celei scontate, și anume spre romanul liric, sentimental sau autobiografic. Or, se precizează în continuare, „asocierea apare aberantă, inacceptabilă, pentru că romanele lui Proust, Sarraute, Robbe-Grillet, nu numai că nu sînt romane sentimentale, lirice, autobiografice, dar natura lor este chiar opusă acestora”. Citînd-o pe Virginia Woolf (care observă în eseurile sale că „s-ar putea ca proza să preia — le-a și preluat, de fapt — unele din îndatoririle de odinioară ale poeziei”), Irina Mavrodin atrage atenția mai ales asupra raportu-

rilor ce se pot stabili între poezia nouă și proză: „Romanul nou este, ca și poezia modernă, o proiecție violent subiectivă a conștiinței creatoare”... Autoarea polemizează de fapt cu părerea unuia dintre cei mai avizați exegeți ai noului roman, Roland Barthes. Potrivit acestuia, scriitura lui Robbe-Grillet, de pildă, reprezintă chiar contrariul unei scriituri poetice: „Obiectul său — e de părere criticul francez — nu mai este focar de corespondențe, mișurare de senzații și de simboluri: el este doar o rezistență optică”. Robbe-Grillet tinde de fapt „să distrugă adjectivul” și, în aceste condiții, proza sa va fi complet lipsită de metafore. Or, poezia este pentru Roland Barthes „un limbaj adjectival, figurat metaforic, simbolic”... În cartea sa, **Realism și devenire poetică**, Livius Ciocîrlie — care se întîlnește cu Irina Mavrodin atunci cînd subliniază caracterul poetic al textelor aparținînd noului roman — încearcă o convingătoare amendare a părerii lui Roland Barthes: „Netînd seamă de contactul necesar al literaturii cu materialitatea lumii și reducînd limbajul la neutralitate — observă Livius Ciocîrlie în cartea sa — Roland Barthes scapă din vedere factorii esențiali ai poeticității moderne. Pe de altă parte, rezultă din părerea criticului o concepție tradițională despre metaforă, aceasta fiind limitată la a evoca ceva exterior textului. În realitate, poezia modernă n-a încetat să fie metaforică, numai că a practicat cu precădere și în mod specific metafora intratextuală” (s.n.).

Reîntorcîndu-ne la eseu Irinei Mavrodin, mărturisim că ne-a cucerit în

primul rînd tonul acestei cărți inteligente, scrisă de un lector atent și lucid, carte în care nu se dau sfaturi, nici nu se dă muștrător din cap, chiar dacă unele rezerve — atunci cînd zelul iconoclast al autorilor citați devine prea excesiv — există. Opțiunile sînt mărturisite cu discreție; ele merg în primul rînd spre monumentală operă a lui Proust — „această extraordinară sumă romanescă ce marchează o revoluție în romanul modern” — precum și spre cărțile Nathalie Sarraute (**Fruitele de aur**, cunoscutul roman al acesteia, a apărut recent în librării în traducerea Irinei Mavrodin).

Aflîndu-se în fața unui fenomen literar pe deplin constituit, autoarea face muncă de istoric literar, atent nu atît să-l conteste ori să-l exalte, cît mai ales să-l înțeleagă și să-l explice — fiind vorba de o proză nu dintre cele mai simple — cititorului mai puțin avizat, al cărui acces spre literatura în chestiune se produce nu fără o anumită dificultate.

Irina Mavrodin este atentă să înscrie noul roman în contextul mai larg al mișcărilor inovatoare ce au impus noi direcții nu numai literaturii, ci și culturii în general. Cu mult înainte, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea — ni se atrage atenția — un fenomen oarecum similar începuse în poezie. Teatrul va cunoaște și el o evoluție asemănătoare. Citînd însă cu atenție teoriile scriitorilor în cauză, îi vom găsi nu numai în ipostaza de iconoclaști. „Orice orientare literară — observă esista — a avut întotdeauna precursori pe care i-a recunoscut și noi romancieri nu fac nici ei excepție”.

Analiza minuțioasă a procedeelor nu duce însă, în eseu Irinei Mavrodin, la o absolutizare și exaltare a acestora. Autoarea este conștientă de faptul că operele pe care își exercită analiza sînt de cele mai multe ori inegale ca valoare: „Nu vom face însă greșeala de a confunda perfecțiunea operei cu perfecționarea funcționării unor procedee. Faptul că un autor aplică fără cusur anumite procedee nu este o condiție suficientă pentru reușita estetică... Opera nu este cu atît mai perfectă cu cît procedeele este mai perfecționat” (s.n.).

Cu toate că rezervele noastre față de „noul roman” sînt mai accentuate decît cele ale autoarei **Romanul poetic** — bineînțeles, nu e cazul să ni le expunem acum — ele n-au putut umbri în nici un fel interesul și atenția cu care am parcurs incitantă carte a Irinei Mavrodin.

Sorin Titel

*) Irina Mavrodin, **Romanul poetic**, Editura Univers, 1977

Ficțiune și document

Cu toate că autorul *) ne avertizează, într-o precizare, că nu a intenționat să scrie „o carte-document” despre marea grevă a minerilor de la Lupeni, din august 1929, nu o dată el procedează ca și cum ar fi avut în vedere tocmai un asemenea obiectiv. Notează sursele unor informații: „Întimplarea de mai sus mi-a confirmat-o și regretatul dr. Coba, fostul meu profesor de la Liceul «Decebal» din Deva”, citează martori oculari: „Din relatările martorilor oculari: ...”, consemnează întâmplările pe care le-a avut cu unele din personajele romanului, sau cu prototipurile lor: „Am reprodus dialogul de mai sus după relatarea lui Mihăiță [...] În august 1949, când l-am cunoscut la Lupeni, unde sosise și el, ca să ia parte la comemorarea a 20 de ani de la grevă, Mihăiță era locotenent major, în vîrstă de 27 de ani, vîrsta la care murise tatăl său (Petre Bozan, n.n.)”: „Într-o seară de pe la începutul lui decembrie 1963 m-a sunat la telefon un om în vîrstă, cu voce slabă...”

Pe alocuri deci și cu discreție — toate așteptările la text, de acest fel, sînt puse între paranteze — Nicolae Țic lucrează ca un reporter. Și e cit se poate de firesc să fie astfel: romanul unui eveniment nu se poate hrăni numai cu ficțiune pură, el e constrins, prin însăși natura lui, să se documenteze. Posibilitățile reportajului arhivist, retrospectiv, îi oferă scriitorului prilejul să folosească procedee și tehnici surprinzătoare, de o remarcabilă eficacitate emoțională. Cum ar fi interviurile, am spune supra-naturale, pe care autorul le ia peste timp, „din viitor”, edificat asupra biografiei și destinului lor, unora din principalele personaje ale cărții — comisarului Pascu, prefectului Ronny și în două rânduri — lui Petre Bozan, conducătorul minerilor ridicați la luptă. Printr-un subtil truc de montaj perspectivele se suprapun, reporterul devine magician; interlocutorii lui nu mai au pentru el nici un secret: le poate citi viitorul cu cea mai mare ușurință, căci acesta este fișat; are cunoștință de ceea ce oamenii nu le e dat să știe. Autorul ține contabilitatea timpului pe care personajele îl mai au de trăit începînd din decembrie 1928: șapte luni și cîteva zile pentru comisarul Pascu, care va muri cu puțin înainte de declanșarea grevei — de inimă, oot luni și ceva pentru Petre Bozan, Pavel Boca și alți 28 de mineri; locotenentul Ronny, fiul prefectului care dă semnalul singeroasei represiuni, se va sinucide — prevede scriitorul, iar unchiul Alexe, care se declară muribund pentru a-l convinge pe Bozan

*) Nicolae Țic, *Roșu pe alb*, Editura Eminescu, 1977.

să-i devină asociat și să se mute la București, va mai trăi încă șapte ani încheiați. O patetică „numărătoare inversă” funcționează în cazul personajelor acestei cărți. Documentarea deghețată în ficțiune pseudo-fantastică reprezintă o întoarcere la vechile convenții literare prin modernitate. La omniștiința naratorului-demiurg, Nicolae Țic ajunge prin metoda reportajului retrospectiv. (O serie de alte procedee întrebuintate de scriitor în această carte întăresc impresia de căutată — dar din necesitate — originalitate formală. *Roșu pe alb* este cel mai modern dintre romanele lui Nicolae Țic. Monologul anonim, neatribuit unui personaj anume, sumit, dar reprezentativ pentru o întreagă categorie socială, sau replicile introduse de-a valma în text, fără indicarea persoanelor care le rostesc, „topite” într-o proză continuă, dialogul comasat reprezintă mai mult decît niște simple inovații tehnice; ele sugerează într-un mod cit se poate de fericit mișcarea unor grupuri de oameni, arătarea colectivă, tumultul revoltei, caracteristice momentului evocat).

Partea de ficțiune a cărții se detașează oarecum de la sine, poate fi ușor recunoscută: particularitățile, de mult familiare cititorului care frecventează literatura noastră contemporană, ale prozei lui Nicolae Țic sar în ochi, trapează. Vom regăsi deci și în acest roman aceeași imagine cenusă, ternă a cotidianului, aceeași predispoziție, exercată de obicei asupra personajelor negative, pentru caricatural și grotesc, facilită uneori, pitorescul fără culoare, reacțiile și atitudinile bizare, psihologii paradoxale, „sucite” și acțiuni, iterar vorbind, „scandalose”, excentrice, acel realism al „neverosimilului” cultivat de mai toți prozatorii momentului '60. Un personaj ca Mihăiță, copilul precoce care emite într-una fraze dezconcertante prin înțelepciunea lor fără cusur, de om mare și cu scaun la cap, o infirmă cam săracă cu duhul ca Florita Corcodușa, un cuplu ca cel al fraților Filip, întimplări precum cele pe care acestea le suportă, prăbușirea hardughiei în care locuiesc, sau pe care le provoacă — luînd parte la îngroparea celor 80 de mineri pieriți într-o explozie subterană, cei doi realizează o performanță, am spune, de preschizmatism macabru, izbutind să-l vire, cu multă dexteritate, într-un sîriș disponibil și pe directorul Fav. În prealabil strangulat, a cărui dispariție misterioasă va fi apoi îndelung comentată în întreaga localitate, o istorie ca aceea a lui Ioska-Împăratul, care, rămas de la grevă cu un glonte în omolat, se duce la doctori ca să i-l extragă abia la 25 august 1944 (pentru că doar acum — explică el — poate să

declare fără nici un risc unde l-a căpătat), o răzbunare ca cea pusă la cale de inginerul Mixandru împotriva avocatului Aron poartă marca, ușor de identificat, a prozei lui Nicolae Țic. Ingerul Mixandru, de pildă, organizează un fel de comando, care, într-o noapte, pătrunde în locuința avocatului Aron, imobilizîndu-l atît pe acesta cit și pe soția lui, cărora apoi li se atîrnă, pe ceafă și pe spate, preținse grenade — „niște cartofi tăiați în două”. Ora „atacului”, membrii grupului „de șoc” o așteaptă pitiți într-un cimitir, unde se distrează dărimînd crucile de lemn putrezite etc.

Asemenea manifestări și isprăvi iesite din comun la care eroii lui Nicolae Țic, năzdrăvani ai insolitului, se dedau, și în această carte, de nu puține ori, se pierd însă în cuprinsul vastului tablou al Lupenilor anului '29. Deosebit de sugestivă este imaginea de odinioară a vestitei localități miniere, una din marile capitale ale luptelor de clasă din România, răsărînd de interminabile accese de tuse, ca un imens spital, înecat în valul prafului de cărbune care ucide vegetația și alungă păsările. Primăvara, femeile împodobesc ferestrele caselor cu flori de hîrtie, iar copiii, adevărați virtuozii ai imitării cîntului păsărilor, încearcă să suplinească absența acestora. Pentru descrierea unui asemenea mediu, proza cenușie, de culoarea zgurei, a lui Nicolae Țic pare predestinată. Cu totul remarcabilă este apoi evocarea muncii (sau mai bine zis a luptei) ilegale, văzută în toată complexitatea ei, cîteodată surprinzătoare, Petre Bozan, de exemplu, ajunge un adevărat „corupător” al poliției, sacrificîndu-și puținele sale economii pentru a obține, de la cei dispuși să le ofere contra plată, prețioase informații. Demascarea informatorilor poliției, expuși apoi oprobiului public de către copii, care le agăță la ferestrele caselor „sobolanul mort cu panglică albastră”, constituie o altă sarcină, nici ușoară, nici simplă, ce stă în permanentă în fața activității ilegale. Pavel Boca, prietenul mai tînăr al lui Petre Bozan, semnează, sub tortură, o declarație de colaborare cu poliția. Momentul de slăbiciune odată depășit, Pavel Boca se arată hotărît să nu facă jocul organelor de represiune, să nu trădeze. Pentru aceasta el are însă nevoie de ajutorul tovarășilor săi, de încrederea lor. Pe care, cu instinctul adevăratului om politic, Petre Bozan i-o acordă, împotriva indicației de a rupe cu el. (Luînd și mîrînd alături de Bozan, Pavel Boca va confirma această încredere.)

Pasionante sînt paginile care redau cele două întrevederi ale comunistilor din Lupeni cu reprezentanții ai „centrului”. Încrederea treptată a atmosferei, datorată

unor grave accidente de muncă sau măsurilor antimuncitorești luate de patronat (închiderea unor mine, concedieri masive) și mai ales agitatele zile premergătoare grevei și greva propriu-zisă sînt înfățișate cu o excepțională forță de reprezentare. Revolta femeilor care, exasperate de sărăcie, se aprovizionează cu forța, devastînd băcăniile pline de mărfuri, nenumerabilele grupuri de mineri care asemenea unor patruze muncitorești, controlează localitatea, companiile de soldați care mărșăluiesc neconținți prin oraș, demonstrativ, adunarea a mii de oameni în curtea minei și ocuparea uzinei electrice — cheia reușitei întregii acțiuni greviste — ne dau din plin, toate la un loc, alcătuiind parcă o singură mișcare neîntreruptă, sugestivă a celor momente fierbinți, de mare dinamism, înscrise pentru totdeauna în istoria luptei revoluționare din țara noastră. Memorabilă este imaginea uzinei electrice, „îmbrăcată” literalmente — pentru a fi astfel apărată — într-o cămașă invulnerabilă de trupuri omenești: „Era o uzină vie” — spune scriitorul. „Clădirea administrației suportase unele amănări [...], și schelele de cinci-sase metri înălțime din drugi de fier și stâlpi de stelar încă nu fuseseră ridicate, Petre Bozan ceru să fie aduse toate la uzina electrică și înșirate de-a lungul pereților, pentru ca să poată urca oamenii pe ele, sute de oameni, unul lângă altul, ca un zid. Cine e mai sprinten și nu se teme să urce pe acoperișul de tablă și să stea de veghe acolo. Tîmplării de la întreprinderi și toți care se pricep să mai facă niște schele mai mici, ca niște ziduri de cetate, care să înconjoare uzina, Pavel Boca [...] infipse steagul roșu pe cea mai înaltă dintre schele. Urarele izbucniră din nou. [...] Pe schele urcă primul schimb, citeva sute de oameni. Unii își pusesea banderole roșii. Era lingă om, pe schele și pe acoperiș. Om o uzină vie”.

Valeriu Cristea

Patosul liric

răscolitoare a îndemnurilor ancestrale și aspirația spre durerea glacială a gîndului apare acum în versuri de o luminoasă simplitate. Iată elogiul clarității cosmice, al purității astrale ferite de zbuciumul unei vitalități dezordonate în poemul care dă și titlul volumului: „De-ar fi sau de n-ar fi mișcare / stelele fixe ca-n uitare, / tăcerea-n cosmos e-o povară / care începe să ne doară / ca pierderea ca stricta boală / când cerul pare-o hală goală / de tot ce-ar mai fi vrut să spere / vederea-n ceafa unei sfere — / de ce-am cunoaște-n zi adîncă / luminile cum fug să plîngă, / căci am vedea popoare albe / prin cer în loc de stele-n salbe. / O, mulțumirea că sînt fixe — / departe de apocalipse, / hrănite numai cu mirare / din ochi de plante gînditoare — / ne-ajută să ne mai sustinem / limpezi în succum et sanguinem”. (Stelele fixe).

Fondul reflexiv nu devine decît în rare cazuri balast speculativ în păienjeniu imagistic al poemelor, ci se încorporează în metaforă; pulsează în descriptivismul mai potolit, mai degajat al lui Gheorghe Pitut vechile sale obsesii morale, perceptibile de data aceasta mai direct, mai explicit datorită unei intuiții mai exacte a capacității de abstractizare a versului. Meditațiile poetului se îndreaptă spre problema conflictului dintre tensiunea vitală interioară, elementară și patosul ideilor, al spiritualității transparente, reci, spre instalarea conștiinței morale în zbuciumul uman, spre un întreg complex de întrebări pe care le ridică existența modernă, socială, și spre condiția poetului în planul terestru și în cel al creației sale. *Seninul* este un poem sugestiv

pentru înclinațiile reflexive ale lui Gheorghe Pitut, indicînd linia de echilibru a jocului său filosofic, dar și primejdia unei tinute prea demonstrative, prea aspru ostentative: De s-ar clădi pe cînd le năru / trupul și sufletul oricărui / o, spirit, și-ai salva declinul / frate cu aurul și vinul; / cunoști că trupul-i o cântare / a sufletului când răsare, / iar sufletul e o nălucă / a trupului dacă se culcă — / nici obiecte, nici ospete / pe care lama ta să-nghete; / seninule (știi ce grave-s / ideile lui Ludwig Klages — / citind în urma-i numai breșe!), / eu cred că spiritul-i o creșă / de flori și animale pure / în grava limbilor pădure”.

Poetul insistă și în alte poeme asupra demnității limbajului liric, care poate comunica mai sensibil emoția revelației, adevărurile primordiale. Totuși nu lipsesc din volum sunetele aspre, neconvingătoare sub acest aspect: „Acum îmi dau mai bine decît oricine seama / ce arhetip e tata și ce durere mama...” (Grijă) sau „A fost organizat destinul / ca în planete fixe vinul / nu-l intuiești decît așa / cum i-ar da drumul cineva / mai mare peste robinete, / structurile sînt mari schelete; / de la falange vin curenți / străini de tot și impotenți, / numai din bulbi afunzi, din șire / se-aude o voce de zidire / în libertate-amețitoare / a oului din nou la soare.” (Stare). În general, însă, asemenea stridențe sînt rare, expresia vizionarismului lui Gheorghe Pitut înclinîndu-se în acest moment spre simplitatea revelatoare, învăluitoare, a cărui farmec transfigurează nucleul ideatic, îl susține cu o suavă prospețime: „Cuvântul cred că reproduce / vîntul imaginii reale / a munților ce mor în vale / dar

nu durerea de pe cruce // pe care nimeni n-o va duce / prin timpul tot pe orice cale / chiar de vor arde catedrale / plutind pe timp și mări năluce. // Și Blaise va scrie iarăși fraza / ce-ncurajează suferința / că răul își dilată baza // și suferințele neputință; / în schimb va exista știința / ce însăși potențează baza.” (Sensul).

Consecvent mai vechilor sale convingeri, poetul atinge în multe din versurile recentului volum spinoasă problemă a civilizației tehnice care îndepărtează omul de la contemplație și trăire pură, îl alienează și-i modifică natura. Poezia socială a lui Gheorghe Pitut are o vehemență și o încredințare a tonului nemiloase. Intervine aici febrilitatea moralistă a poetului, deja comentată de critica volumelor sale anterioare. Mai nou este sarcasmul unor versuri, forța de a respinge printr-o ironie încrunțată ca în *Noi vrem unde caligrafia polemică este subtilă*: „Mi s-a făcut aseară teamă / că, neatent, o să exprim / vreun gând secret, virgin și prim / de care n-o să pot da seamă / cum mi-a venit, pe care gamă / sau undă ori tunel subliniu, ca răspunzînd: de ce murim / abia sîncuți de tine mamă. // Noi vrem pînă-ceri, zgomet mult, / nimic să nu se înțeleagă / și ici și colo vreun om cuțit / să ne vorbească ziua-ntr-una de sunete cum se propagă / să fie sursă și tîmurt!”.

Stelele fixe este, cred, un volum de răsruce în creația lui Gheorghe Pitut. El atestă o maturizare a expresiei lirice, o structurare mai echilibrată a universului său poetic, o certă limpezire a sistemului metaforic sînt în acest volum versuri memorabile și ansamblul lasă impresia unui poet de forță și sensibilitate convingătoare și maleabile în direcțiile lor esențiale, capabile să evolueze interior, organic.

Dana Dumitriu

Szemlér Ferenc

Auguri

Zece hulubi sălbatici, iată-i, în zbor trec
dinspre soare apune spre răsărit.
În față-acel unu și
în urma lui, ceilalți nouă,
iar înapoi
se întorc doar cei nouă,
și cel dinții nu se întoarce !
AUGURE !
Spune-mi ce fel de semn e acesta ?
Care ți-s
AUSPICIILE ? Grăiește !

Aceluia unul — căci e **SACRA AVIS**
poate mai mult îi place
țărumul din soare răsare.

Pe drumul lung el poate-a căzut,
căci e **MALA AVIS**.

Și numai cei nouă se reintorc
către Soare-Apune.

Întrebarea
are poate răspunsuri mai multe.
La orice-ntrebare sint multe răspunsuri,
ce țin de
unghiul de vedere al celui care răspunde.

Incertă e Viața.

Canon

Nu ești ? Sint fără ajutor.
Tu stringe-mi mina, n-o lăsa,
cînd frică mi-i, pustiitor.
Ce îmi ești tu, dac-aș uita,
mă stringe, strigă muștrător.
Privesc în jur : parc-aș visa
că simt în suflet, arzător :
eu poate-aici mă voi scula.

Nume de străzi deveniți

Unde plecați rînd pe rînd
implacabil, prieteni ?
Unde oare
vă duceți unul după altul ?... Vocea
mai sună, ce-i drept, din cînd în cînd
pe netezii șerpi ai magnetofonului. Ba
chiar și ființa voastră o văd, umbra voastră pe
micul ecran catodic al televizorului.
Dar s-apeși un buton, și pieriți cu toții
fără de urmă.
Unde ?
Voi, rînd pe rînd, orice v-ar opri, vă ascundeți
pe cotoarele-aurii ale cărților.
Vă zăresc numai ochii noștri : sinteți pe file
de opere, pentru ca dinții ideilor
să vă ronțăie imaginația, rațiunea,

Și-n fine,-aici cînd m-oi scula,
eu simt în suflet, arzător,
că-n jur privind, parc-aș visa.
Mă stringe, strigă muștrător,
dacă ce-mi ești eu aș uita.
Cînd frică mi-i, pustiitor,
tu stringe-mi mina, n-o lăsa.
Nu ești ? Sint fără ajutor.

ori amintirea, și — vai ! — mai degrabă,
uitarea !
Sub privirile mele voi deveniți rînd pe rînd
tot mai implacabil
nume de străzi în orașe prospere.
Pe zmalțul de-albaste tăblițe
sinteți nume de piețe. Și de
alei deschise, mari drumuri, pe margini
cu arborii-străji. Parcă-ndărătul realității
acestor litere
care din inimă, odinioară-ți mușcau,
o altă, străină esență acum se ascunde.
Unde pieriți, prietenii mei, rînd pe rînd ?
Unde pieriți cu toții ?
Unde ?

In românește de Veronica Porumbacu

Nicolae Dragoș

Manifest

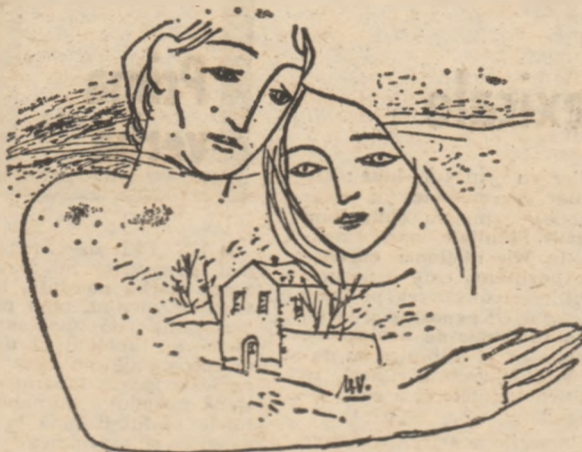
Val, ce blindă soartă
Ne oferă secolul nostru rotund !
Se consumă cu kilogramele
Droguri de hirtie tipărită
Cu „suveniruri“ și jurnale eliptice
Despre al doilea război mondial
Semnate de nume celebre.
În vreme ce în mari, electronice furnale
Se pîrguiesc ciupercile
Unor posibile și inegalabile războaie !

Vai, ce blindă soartă
Ne rezervă secolul nostru rotund
Frații mei intru fire de iarbă
Și deces mondial.

Vă implor, vă atrag atenția, vă ordon
Aruncați de pe ochi pinza delicată
A marasmului !
Nu pierdeți din vedere adevărul că
Îmbrățișarea tandră poate fi de Adio
(Adică ultima, definitivă)
Surisul fiului
V-ar putea rămîne doar
Într-o fotografie
Atita vreme cit nebunii
Călăresc tabla de șah a planetei
Nepăsători la soldații de rînd
La turnurile de apărare
Ori la regii ce devin
Pe zi ce trece
Mai anacronici.

Frații mei, apropiații și îndepărtații mei frați,
Vă atrag atenția, vă implor
Luați-vă zilele în propriile miini
Construiți steaguri din lumina soarelui.

Frații mei, cu trupul inclinat pe jumătate
Spre un straniu deces mondial,
Vă implor, vă atrag atenția, vă ordon
Nu citiți captivați și imperturbabili
Amintirile altora despre un război
Ce poate fi al Vostru !

Desen de MIHU VULCĂNESCU

Afiș de neuitat

Se-ntimplă citeodată-n țara
În care stăpînește tunul
În piețe, cînd se lasă seara,
Să se aprindă cite unul.

Se nalță torță fumegînd
Ca un blestem la zile mari
În trupul blindului pămînt
Plîng suflele de militari.

Afiș de neuitat, din singe
Arde în piețe și acuză
Pre cînd planeta tragic plînge
Încărunțită și confuză

Voi, călători, urmînd chitara
Cu strune vesele ce mint
Cînd vă coboară-n suflet seara
Cu nesfirșitu-i labirint

Opriți-vă tăcuți în piețe
Unde zac torțe fumegînd
Ce au poruncă să vă-nvețe
Lumina tristului pămînt.

Se-ntimplă citeodată seara
Cînd ruginește-n taină tunul
Să-și lase piețelor povara
Murînd, profetic, cite unul

În barba unui mag

Istoria nu-i doar un sarcofag
În care zac indoliate oase
De vremuri ce-n tirziu se sparg
Ca stelele în geam de case

Nicicînd lumina își brumase
Chipul în barba unui mag
N-a fost Istoria un sarcofag
Purtînd indoliate oase

Ca melcii-n umbră se retrag
În nemuriri armonioase
Cei ce-au clădit prin vremuri prag
Spre dimineți mai luminoase.

Istoria nu-i doar un sarcofag.

Poetul

Se spune că poeții au darul de-a vorbi
În măestrite slove cu stelele, cu marea
Că noaptea-și luminează obrazul către zi
Ori un cuvînt e-n stare s-aducă-n gene zarca.

Se spune că poeții au darul de-a cuprinde
În ritmul unei strofe planeta ca pe-o mîngie
Drumul urcat cu versul, de aur și argint e
Și ceru-și lasă pleoapa a lacrimă cînd nînge.

Rob veșnic la cuvinte și iscodind în jarul
Ce-așteaptă din vocale să fie dezlegat
El știe că natura își află-n vers tiparul
Ce trece-n chipul vremii cu visul împăcat.

De-i soare strîns în suflet, în vers e
sărbătoare

De cad în inimi norii se-nnegură cuvîntul.
Poetul prin menire e-a lumii întrebare
Legat de viața lumii cu viața lui, cu gîndul.

Dragoș Vrânceanu

● PLECAREA dintre noi a poetului Dragoș Vrânceanu a fost consemnată într-o seară de primăvară, cind castanii orașului — uriașe candelabre — nu și scuturaseră încă floarea. Il cunoșcusem tot într-o primăvară, anul 1934...

Tinărul de atunci, afabil și sfios, de o absolută civilitate, te îndatora de la început cu o căldură și o atenție izvorâte din structura lui temperamentală. Vorbea puțin și atunci, cuvintele, rostite rar și împlinite de gesturi, pipăiau parcă terenul căutind locul cel mai solid și mai propriu pe care să-și sprijine pasul. Acel tinăr în prezenta căruia semnatarul rindurilor de aci se infătura aproape un copil, era de curând întors în țară cu o diplomă de doctor în filosofie la Florența. De atunci înainte, literatura și cultura italiană și-au găsit în Dragoș Vrânceanu un exeget și un popularizator tot atât de activ și de pasionat pe cât era strălucitul profesor Alexandru Marcu de la Universitate.

Dar tinărul doctor în filosofie venit din cetatea de faimă a Medicilor și instalat în redacția unui mare cotidian bucurestean ne-a fost cunoscut înainte de toate ca poet. Debutul publicistic și-l făcuse la „Universul literar” și „Bilet de Papagal”, colaborasem împreună la „Viata literară” și „Azi”, iar în primăvara de care vorbeam, manuscrisul primului său volum de versuri, *Cloșca cu pușii de aur*, se tipărea la Editura Fundațiilor, incununat de un premiu, după ce mai întâi autorul se văzuse trecut în *Antologia poezilor tineri* a lui Zaharia Stancu apărută în același an. De atunci și până în clipa cind a închis ochii, pe parcursul unor decenii în care omul și lumea au cunoscut traume fără precedent și mutații spectaculoase, Dragoș Vrânceanu a rămas același entuziast slujitor al cuvintului scris, al cuvintului-luminător al cetății.

Poet, eseist și traducător, activitatea lui literară și publicistică, risipită în paginile gazetelor și revistelor vremii sau înmănușiată în cărți, a avut totdeauna o notă de distincție. Cercetător riguros și bun cunoscător al literaturii

italiene, unică în varietatea ei, Vrânceanu se bucura și de prietenia unor mari scriitori și oameni de cultură din patria Renasterii. Într-o bună măsură, volumul de interviuri și articole *Intilniri cu scriitorii Italiani*, publicat în 1972, reprezintă o punere în temă a cititorului român cu ideile și tendințele care animă astăzi lumea literaturilor din peninsula. Nume ilustre, de la Ungaretti și Montale până la Vigorelli, de la Italo Calvino și Pier Paolo Pasolini până la Carlo Bö, își fac mărturisirea de credință în ceea ce privește problematica scrisului și orientarea lui, inițindu-l pe cititor în condițiile interioare ale culturii italiene din timpul nostru și din toate timpurile. Ca poet, Dragoș Vrânceanu și-a grupat activitatea ultimelor decenii în volumele *Columnne*, *Poeemele transhumantei și Poezii*, o lirică de un modernism temperat care încorporează meditația omului în fața naturii și a fenomenelor.

Pajura de fum

Mă trag, băieți și fete, în birlog
pe cât se va putea, și fără glume!
Eu într-un fel tot trec prin astă lume,
și nu zic că mi-ați fost cu pocinog.

Vă las afecțiunea mea zălog,
spre bine și noroc să vă îndrume!
Voi pentru mine-ați fost un col în spume
de care s-a ținut un biet olog.

Nu vă acuz că v-a făcut plăcere
să merg în pasul vostru orișicum.
Dar în acest crimpei cam lung de drum,

ca să hrănesc și eu cum se cuvine
eterna vieții pajura de fum,
a trebuit să tai bucăți din mine!

Dragoș Vrânceanu

As dori să amintesc aici și simțăminte de cald patriotism care-l însufleteau pe acest om de cultură hrănit de idealurile generoase ale umanismului renascentist, dar în aceeași măsură și de ideile-fortă ale timpului puse în directă legătură cu schimbările structurale intervenite în viața popoului nostru. *Poeemele transhumantei* izvoriseră din apartenența poetului la cosmosul spiritual al unor tradiții din locurile sale de bastină, plaiurile de sub munte ale Vilcei. Mi-a vorbit de multe ori de acele tradiții păstorești la care autoritățile locului n-au făcut „ureche surdă” ci, dimpotrivă, s-au străduit să le prelungească viața, înfiintând un ansamblu folcloric ce le-a preluat. Așa s-a făcut că în primăvara anului 1974, aflându-mă la Florența, am avut plăcuta surpriză de a vedea pe panourile de reclamă ale glorioasei cetăți afișele ansamblului vilcean, cu echipa lui de fluierași și dansatori, care dădea un spectacol aco-

lo. Spectacolul era precedat de un cuvânt al lui Dragoș Vrânceanu. Aranjamentul cu municipalitatea florentină pentru aducerea ciobanilor din Carpați în capitala Toscanei tot lui i se datora, bineînțeles. Dragostea lui Vrânceanu pentru locurile natale mi-a fost mărturisită în repetate rânduri și îmi pare rău că la o invitație făcută acum doi ani de a petrece o zi la „casa de sub pădure”, modestul sălaș estival al poetului, n-am putut răspunde.

Pentru tinerii scriitori, scrisul lui Dragoș Vrânceanu îndemmurile lui, ca și prezenta în redacțiile unde a lucrat și colaborat, au fost mult profitabile. Prin dispariția acestui generos al condeielui, viața noastră literară înregistrează o pierdere greu de înlocuit. Amintirea lui ne va rămâne, însă, pentru totdeauna, luminoasă.

Vlaicu Bârno

Cronica limbii

Despre unele dublete lexicale

ÎNTR-UN articol anterior, intitulat „Cuvinte și variante” (vezi nr. 15 din 1977 al acestei reviste), am arătat, printre altele, că unele variante lexicale care au aceeași etimologie imediată sau mai îndepărtată se pot transforma, cu timpul, în cuvinte independente cu condiția să se specializeze, din punctul de vedere al sensului. Aceasta înseamnă că, în planul sincroniei, **bor** și **bord** reprezintă unități lexicale distincte, deși provin amândouă din frc. **bord**, împrumutat atât pe cale orală, cât și scrisă, cum s-a mai întimplat, spre exemplu, cu **rever** și **revers** (ambele explicabile prin frc. **revers**, provenit, la rindul lui, din lat. **reversus** „întors”).

Un alt mijloc de a demonstra că o variantă s-a transformat în cuvint de-sine-stătător îl constituie posibilitățile combinatorii, în general, și mai ales folosirea acesteia în unități frazeologice de tipul îmbinărilor lexicale cu caracter constant. Astfel, deși se reduce la același etimon (care este frc. **concession** din lat. **concessio**, -onis), formele românești **concesie** și **concesiune** reprezintă două cuvinte deosebite, pe de o parte, pentru că sînt specializate din punctul de vedere al sensului, iar, pe de alta, pentru că se spune **a face concesii**, dar **a da** (sau **a lua**) **în concesiune**. Tot așa, folosim expresia **a fi în funcție** (de ceva), paralel cu **a pune** (sau **a intra**) **în funcțiune** și spunem (ori ar trebui să spunem) exclusiv **funcțiune sintactică**, alături de **funcție algebrică**, **funcție trigonometrică** și altele. În aceeași ordine de idei mai pot fi menționate: **fracție ordinară**, dar **fracțiune politică** (ori **fracțiune de secundă**), **selecție naturală** și **artificială**, dar **selecțiuni din opere**, **secție de miliție**, dar **secțiuni transversală**, **stație de tranvai**, **autobuz** etc., dar **stațiune balneară** sau **balneo-climaterică** ș.a.m.d. În toate aceste exemple și în alte citeva, **îndreptar** **ortografic**, **ortopeic** și **de punctuație** procedează foarte bine admitînd că ambele forme sînt corecte sau literare, însă greșete ori se dovedește inconsecvent atunci cînd (în cazuri similare), nu admite decît forma cu sufixul **-iune** (de pildă: **emisiune**, **extensiune**, **perfectiune**, **transmisiune** etc.), sau numai pe cea terminată în **-ie** (ca în exemple de felul lui: **expoziție**, **lecție**, **permisie**, **obligație** și altele). Ținînd seama de cele două criterii amintite și, bineînțeles, de **frecvență**, sîntem îndreptățiți să pledăm pentru acceptarea în limba literară atât a formelor scurte **emisie**, **extensie** (de bandă), **perfectie**, **transmisie**

etc., cât și a celor cu sufixul **-iune**: **expozițiune**, **lecțiune**, **permisiune** și chiar **obligațiune** (fiindcă spunem **obligațiuni CEC**, dar **obligații familiale**, spre exemplu). De altfel, în *Mic dicționar enciclopedic (MDE)*, **expozițiune**, care e propriu teoriei literaturii, este considerat, pe bună dreptate, alt cuvint decît **expoziție** și la fel se procedează în *Dicționar de neologisme (DN)* cu **lecțiune**, a cărui înlocuire cu dubletul **lecție** ar fi de-a dreptul ridicol în terminologia criticii textuale și a celei filologice, în general.

Uneori, între lucrările noastre normative există contradicții frapante, care n-ar putea fi eliminate decît prin acceptarea ambelor forme (în **-ie** și în **-iune**). Cităm un singur exemplu, dar atragem atenția că el nu este unic. E vorba de **permisie** și **permisiune**, pe care majoritatea dicționarilor românești mai noi (**DLRM**, **DN**, **MDE** și **DEX**) le tratează în două cuvinte separate, în timp ce **îndreptarul** nu admite decît forma **permisie**. Același **îndreptar** (urmat, de data aceasta, de mai toate dicționarele noastre recente) ne recomandă exclusiv **grafia** și **rostirea formație**, deși în presă ori în diverse lucrări de specialitate se scrie numai **formațiune** (**politică**, **statală**, **socială** etc.), precum și **formațiuni de luptă patriotice**. Cit privește forma **emisie** (reputată și ea fără nici un motiv serios), aceasta este din ce în ce mai frecvent folosită în special de către tehnicieni, care nu spun decît: **post de emisie** (în opoziție cu **post de recepție**), **centru de emisie**, **cabină de emisie**, **antena de emisie**, a fi pe emisie (ori în emisie) și, desigur, **emisie electronică**, **fotoelectrică** etc. Printr-o exagerare de aceeași natură ni se recomandă numai forma **transmisiune**, pierzîndu-se din vedere că nu se spune decît **curea de transmisie** și aproape exclusiv **transmisie prin cablu** sau **în transmisie directă**. Cu ajutorul altor fapte de acest fel s-ar putea ilustra (într-o măsură mai mare decît s-a făcut pînă acum), atât tendința de înmulțire și de răspîndire a formelor în **-ie** (care prezintă avantajul scurtimii și deci al comodității), cât și tendința lor de a se specializa din punct de vedere semantic, ceea ce constituie o interesantă sursă de îmbogățire și de precizare a lexicului românesc contemporan. A nu ține seama de aceste două realități lingvistice înseamnă a sărăci limba și a o împiedica să evolueze în conformitate cu tendințele ei firești.

Theodor Hristea

Prima verba

Un povestitor

● UN FEL de „amintiri din copilărie” sînt povestirile lui Dan Claudiu Tănăsescu (*larba pierdută*, Ed. Albatros). Povestitor talentat, noul prozator preferă exercițiul de imaginație exercițiul de memorie, apelînd la propria biografie și recomandînd-o fără vreo intenție literară de genul biografiilor romanțate, ci după modelul „jurnalului”, al notațiilor fidele realității pînă la conservarea onomasticii și toponimelor reale. A rezultat o scriere cu caracter documentar, interesantă nu prin latura consemnativă, dar prin unda de afectivitate ce străbate materia epică. Naratorul își „citește” copilăria cu ochii vîrstei mature, reconstituindu-i întîmplările în funcție de o semnificație atribuită a posteriori. Timpul evocat este al sfîrșitului de război și al primilor ani de după Eliberare, undeva, într-un sat din preajma Bucureștilor. Întreaga naratiune e dominată de prezența a două personaje: autorul însuși, la vîrsta anilor de școală, și tatăl său, alt „medic de plasă”, privit mereu cu devoțiune idolatră. De o parte un jurnal al „devenirii”, de alta un jurnal al maturității în declin. Față de sine naratorul este, în genere, circumspect, pe alocuri chiar indiferent; în centrul amintirilor sale stă imaginea tatălui, copleșitoare și, încă, misterioasă. E interesant că, în ciuda prezenței oarecum idealizate a acestuia, observațiile autorului se păstrează în limitele unui realism documentar încît, finalmente, din succesiunea atîtor întîmplări profesionale cititorul va reține nu aureola idilică a personalității medic, ci imaginea unui medic pa-

sionat, a cărui conștiință profesională perfect adecvată jurămîntului hipocratic e în raport de fidelitate cu atitudinea civică a insului în mediul social propriu și, deopotrivă, cu spiritul pedagogic exercsat în familie. Unda de afectivitate pe care autorul o trimite asupra tatălui medic face ca biografia acestuia să se înfilnească numai în latura moralei medicale cu a altor personaje de același destin din proza românească mai veche sau mai nouă, nu și în aceea a observației sociale, destul de fragilă în cazul de față și, ațita cită este, subordonată unui intimism explicabil prin caracterul comemorativ al evocării.

În ce privește biografia naratorului însuși, episoadele se înlanțuie firesc într-o lumină nostalgică, de piosă aducere aminte, iar circumspecția cu care autorul se examinează pare să fie un rezultat al înfîlțirii dintre aspirația spre puritate a copilului, reinviată prin exercițiul de memorie, și nostalgia purității ca sentiment difuz în experiența maturității. Scris lapidar, într-un limbaj firesc și curat, memorialul lui Dan Claudiu Tănăsescu e al unui povestitor cărui plăcere de a se auzi povestind îi liniștește nervii, făcîndu-l, poate, să vadă într-o realitate revolută conturul unei ficțiuni. În acest sens cartea de acum poate fi considerată drept un exercițiu de sensibilitate epică în vederea unui pas mai important: spre o tensiune a semnificațiilor.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 6.V.1942 — s-a născut Paul Tutingiu.
- 7.V.1931 — s-a născut Ștefan Iureș
- 8.V.1923 — s-a născut Traian Iancu
- 8.V.1937 — s-a născut Darie Novăceanu
- 9.V.1885 — s-a născut Lucian Blaga (m. 1961)
- 9.V.1918 — a murit George Coșbuc (n. 1866)
- 9/10.V.1946 — a murit Pompiliu Constantinescu (n. 1901)
- 10.V.1923 — s-a născut Ion Caraiou
- 10.V.1929 — s-a născut Ion Horea

- 11.V.1924 — s-a născut Aurel Gârghianu.
- 11.V.1931 — s-a născut Leonida Cernet.
- 11.V.1940 — s-a născut Gheorghe Istrate.
- 12.V.1897 — s-a născut Emil Serghie (m. 1977).
- 12.V.1916 — s-a născut Constantin Ciopraga.
- 12.V.1921 — s-a născut Marin Fărumbescu.
- 12.V.1934 — s-a născut Lucian Raicu.
- 13.V.1927 — s-a născut Gheorghe Vlad.
- 13/14.V.1974 — a murit Gheorghe Dinu (n. 1903).

Literatura gloriosului '77

TEODOR VĂRGOLICI

ECOURILE
LITERARE
ALE CUCERIRII
INDEPENDENȚEI
NAȚIONALE

editura eminescu

RAZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA a avut în literatură un puternic răsădit, imediat, prelungit până în zilele noastre. Fenomenul a fost recent urmărit cu desăvârșită conștiințiozitate de Teodor Vărgolici, în studiile din volumul cu titlul *Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale*, 1977, Editura Eminescu. Lucrarea, cum mărturisește autorul în scurtul Prolog, „a izvorit din îndreptățitul sentiment al mindriei că aparținem unui popor care, de-a lungul veacurilor, și-a cucerit cu grele sacrificii, printr-o eroică luptă, dreptul inalienabil de a trăi liber și stăpîn în propria-i țară”. În primul capitol, *Tradițiile literare ale ideii de independență națională*, sînt citate cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu, relativ la cucerirea independenței naționale, „plătută cu sînge de ostașii și dorobanții români în redutele de la Smirdan, Plevna și Grivița”, care „a deschis calea unor noi împliniri ale idealurilor de libertate și progres ale poporului român”. Se citează, printre alte mărturii ale vechii noastre istoriografii, acest pasaj din *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir: „moldovenii și-au apărat vitejește slobozenia și nu s-au lăsat înșelați nici de lingușiri, nici de mari făgăduieli... ca să-și vire grumajii în jug străin”.

Nu alta a fost atitudinea iluminiștilor ardeleni. Ni se dau cuvintele lui Romândor din *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu:

„La atîta-adeacă țara ne-ajunsă /
Să-și vază muieri, maice, copile /
Roabe la turci, în sarai ascunse ? /
Iar fiii și părinții de zile /
Făcuți musulmani sau puși la robie ? /
Ah ! voi-nici !
aceasta să nu fie ! // Nu fie !
pîn' sîntem în viață !... /
Să nu se zică vreedinioară /
Că trăind noi și-ntr-a noastră față /
Vrăjmașul ne robii dulcea țară /
[...] Și dacă-i hotărît din vecie,
/ Patria să cază fără vină,
/ Aceiași soarte ș-a noastră fie : /
Un mormînt ne-astupe ș-o țărînă ! /
Vrăjmașului alta nu rămînă /
Făr' pămîntul și slava română !”.

Nu vom urmări mai departe contribuția generațiilor care au luptat în 1848, iar apoi pentru unirea principatelor, preluând al marilor evenimente din 1877.

Lucrarea continuă cu *Ecourile folclorice ale războiului pentru independență*, cu citate după numeroase culegeri (C. Rădulescu-Codin, St. Tuțescu și S. T. Kirileanu, Cristea Sandu Timoc, Tudor Pamfile, G. Alexici etc.). Adînc uman și fragmental din poezia culeasă de ardeleanul G. Alexici, exprimînd patetica despărțire a ostașilor de mamele lor:

„Cîți feciori dă vîrsta mea, /
Tăți trăcură Dunărea, /
Cîte patru-alături-reă ; /
Din picioare tremurînd, /
Maicele năpoi plîngînd. /
— Intoarceți, maice, năpoi, /
C-acol' unde merem noi /
Nici nu-i pită, nici nu-i grîu, /
Numa sînge pînă-n briu, /
Intoarceți, maice, năpoi, /
C-acol' unde merem noi /
Nici nu-i fin, da' nici nu-i iarbă, /
Numa sînge pînă-n barbă...”

noi / Nici nu-i pită, nici nu-i grîu, /
Numa sînge pînă-n briu, /
Intoarceți, maice, năpoi, /
C-acol' unde merem noi /
Nici nu-i fin, da' nici nu-i iarbă, /
Numa sînge pînă-n barbă...”

SCRITORII au luat parte activă la război, unii în calitate de combatanți, alții, ca Vasile Alecsandri, prin poeme care se recită pînă în zilele noastre. Ca ofițer activ, poetul Theodor Șerbănescu „s-a ilustrat îndeosebi în luptele de la Plevna”. Mobilizat ca rezervist, poetul Ioan Nenițescu e rănit în luptele de la Grivița. Cu două zile înainte de atac, în poezia *După 27 august*, dedicație Regimentului al XIII-lea de Dorobanți, slăvește momentul intrării în foc a unității sale. În spitalul de la Galați dedică poeme diverselor arme (*Cîntecul tunarului, Cîntecul dorobanțului*). După război, în timpul studiilor de filosofie din universitățile germane, nu contenește a preamări pe făurarii biruințelor de la Grivița și Plevna, dar și vitejia strămoșească, de la *Împăratul Ioaniță (1205)*, pînă în zilele noastre, rememoraînd marile isprăvi ale luptelor pentru libertate și neatîrnare. Poet de antologie, Ioan Nenițescu (1854-1901) rămîne în conștiința noastră cu versurile memorabile din *Pui de lei* („Eroi au fost, eroi sînt încă”), *Țara mea* („Acolo unde-s nălți stejari”), *Moartea lui Decebal* („La Sarmisegetuza stă mîndrul Decebal”) și *Înșine străbuni* („Zdrobit-au hoarde de tătari”). Cu aceste versuri pe buze au plecat mulți ostași în războiul pentru reîntregire, să desăvîrșească fapta inaintașilor de la '77. Copilăria și adolescența noastră au găsit în aceleași poeme izvor de speranță înainte de intrarea țării în primul război mondial și de reconfortare în timpul ocupației inamice. Puterea cuvîntului este incalculabilă, iar mai virtos aceea a versului mnemotehnic. Nu i se cere acestuia, în zilele noastre, decît aceeași credință interioară și aceeași limpezime cristalină, care-i asigură clasicitatea.

O voce singulară, pe care Teodor Vărgolici poate cu bună știință n-a înregistrat-o, a fost aceea a lui N. Beldiceanu, care în *Doina voinicului* articula aceste nedrepte învinuiri:

„Comandirii stau deoparte, /
Căci așa scrie la carte : /
Vitejia pentru proști, /
Cinstea celor mari pe oști”.

Desigur, comandantii supremi n-au intrat în foc, dar numeroși au fost șefii de unități, plutoane, companii, batalioane și regimente, ofițeri inferiori și superiori, cum se calificau pe atunci, care n-au șovăit să se așeze în fruntea trupelor care luau cu asalt redutele inamice și care au plătit cu viața, temeritatea lor. Înșuși domnul țării, iar la ruși, nepotul țarului (care a căzut, lovit de un glonț în frunte, la postul său de observație), s-au expus focului.

NENUMĂRAȚI au fost poezii zilei, care au închinat versuri înflăcărâte, nu toate dintre cele mai bune istoricului eveniment: Al. Macedonski, George Sion, Delavrancea, Iacob Negruzzi, G. Baronzi, N. Pruncu, N. T. Orășanu, Sava N. Șoimescu, Carol Scrob (ofițer combatant), V. D. Păun, I. P. Bancov, Al. Pelimon, G. Bengescu, C. Cârlova, N. Predescu, N. Scurtescu etc. Dintre transilvănenii, se remarcă Aron Densusianu cu îndemnul lui la luptă: „Cine vrea țara să-i înflorească /
Și nepoții să-l preamărească — /
Hurra în foc !... /
Cine vrea-n lume să nu se șteargă, /
Virtej prin dușmani cu noi să meargă — /
Hurra în foc !”.

Același, în *Dorobanțul*, apelează la ostașul român ca prezumtiv eliberator al Transilvaniei:

„Dorobanț cu pasul mare /
Și cu brinca ferecată /
Cinge-ți iute spada lată /
Și-mi ia pușca pe spinare /
Și te-aruncă peste deal /
Să-ți scapi frații din Ardeal”.

Prietenul lui Eminescu și al lui Caragiale, colegul lor și al lui Slavici în

CANONIERA

CEL DINTII VAS pe care, copil încă fiind, am fost imbarcat — s-ar putea, nu mai mi-aduc bine aminte, să fi fost și cel dintii pe care am pus piciorul în viața mea — era, cu toate că nu mai naviga decît pe Dunăre, o canonieră de mare, construită, tare de mult, în Italia, „Torino-1880” scria cu litere de alamă pe cabestanul ei, tamburul de tuc, vertical, pe care, călcînd cu picioarele goale pe punte, începeam să-l învîrtim, în uruitul greoi al lanțului ce se scurgea în puțul lui, în duduul mașinilor ce-și măreau presiunea zvirlind pe coș valuri negre de fum — pe atunci priveștea aceasta îmi părea dinamică și optimistă, și nu bănuiam că va veni o vreme cînd, orice coș pe care iese mai mult fum îmi va evoca, de fiecare dată cu un fior sinistru, paradisurile morții naziste, pentru ca, în cele din urmă, orizonturile în care trăiesc schimbîndu-se vertiginos, să devină spectru alarmant al poluării — sub ploaia de comenzi pe care comandantul le dădea în vederea plecării, pînă ce din fundul Dunării ancora ieșea plină de mil și, odată intrată la locul ei, în „nară”, o curățam cu câteva ghiordele de apă și, la nevoie, și cu peria, pentru că așa stătea frumos unui vas ca al nostru, la pupa căruia flutura nu un simplu pavilion tricolor, ci unul pe care se vedea stema țării, ceea ce însemna că aparține marinei militare, iar vasele comerciale pe care le întilneam, oricît de mari, chiar cele străine, erau datoare să ne salute, coborîndu-și pavilionul de trei ori, în timp ce noi nu îl coboram decît o dată.

Acest act de curtoazie navală era respectat pe toate mările și, după cum vedeți, chiar și pe fluvii, cu toate că, uneori, putea stîrni hazul. Ni se întimpla astfel ca, plecînd de la Tulcea la vale, să intrăm în umbra vreunui cargobot olandez care, venind dinspre Sulina, se ridica deodată în fața noastră, ca un munte. De pe puntea lui de comandă, căpitanul — cu barbă, dar cu buza de sus rasă, cum se purta spre uluirea noastră olandezii — privea placid apele Dunării. Cînd da însă cu ochii de pavilionul nostru, își scotea pipa din gură, rostea o scurtă comandă, și drapelul olandez și începea să coboare. Și cobora de trei ori, întocmai cum scria la carte. Iar pe puntea vasului salut atît de ceremonios, cei ce veneau de pe cine știe ce mări, și aveau în urma lor cine știe cîte furtuni, nu zăreau decît niște băiețandri care făceau pe marinarii.

Acea canonieră de mare, care nu mai naviga decît pe Dunăre, fiind afectată, la bătrînețe, „Școlii de pilotaj și hidrografie” de la Țiglina, mai păstra, din vremurile ei de glorie, cîteva vestigii, cum ar fi fost, pe puntea de comandă, cutia rotundă și galbenă a unei busole, pe care o „furbisam” sînguincios în fiecare dimineață, dar de ale cărei indicații nimeni nu mai avea nevoie, sau urmele șuruburilor ce reaminteau tunul cu care, cîndva, fusese înarmată. Se povestea că în lunga ei viață se scufundase în două rînduri, ultima oară într-o bătălie navală, la gurile Dunării, dar putuse fi readusă la suprafață, și, din cazanele în care, un timp, dormiseră peștii, zvirlise iarăși pe coș valuri negre de fum. Acest trecut dramatic o învăluia în ochii noștri — cei abia născuți și mult însetați de aventură — într-o aură de legendă.

Mai tîrziu, cînd am început să scriu versuri, simțindu-i încă ființa — trepidăția mașinilor, mirosul de catran și legănarea pe valuri — în întreaga mea ființă, am vrut să-i închin un lung poem — trăiam pe atunci sub vraja lui „Le bateau ivre” —, dar nu l-am dus pînă la capăt, nici pînă la jumătate, și nu mai mi-aduc aminte decît prima strofă:

De cînd e marea mare, corabie nu fu
Pe-albastrele-i talazuri, atîta de ciudată
Ca-n legendara toamnă, cînd brusc reapăru
Cea care în adîncuri zăcuse scufundată.

Acest vas de război, ce nu mai era de război, pe care am trecut din copilărie spre începutul tinereții, purta un nume cu o precisă rezonanță istorică: numele faimoasei redute despre care, într-o și mai îndepărtată copilărie, petrecută într-un sat prahovean, nu contenisem să ascult, în foșnetul porumbului, sub razele soarelui sau ale lunii, atîtea înfiorate povestiri.

Canoniera construită în 1880 la Torino, și încăpută în 1922 pe mîile noastre, se numea „Grivița”.

Geo Bogza

redacția „Timpului”, Scipione Bădescu slăvea armata română, la întorcerea ei biruitoare de pe cîmpurile de bătălie:

„Bravi copii ai României, bine v-ați bătut, /
V-ați bătut sub steagul țării...
sfîntul vostru scut...” (Armata române, în „Amicul familiei”, 1 noiembrie 1878).

Același eveniment găsea un ecou la Craiova, în suflul de adolescent al părintelui meu, Nicolae Cioculescu, elev de gimnaziu, care a scris imnul începînd cu versurile:

„Din Carpați pînă la mare, /
Să strigăm cu mic cu mare :
visul nostru s-a împlinit”.

După cîțiva ani, același poem a fost pus pe muzică de G. Ștefănescu.

„Curcanii” au fost urcați cu succes triumfal pe scena Teatrului Național de Grigore Ventura. Piesa și-a dovedit recent rezistența, la reluare. Fecundul Frédéric Damé s-a produs cu *Visul Dochiei*, piesă de deschidere a stagiunii 1877-78 la Teatrul Național, urmată peste o lună de *Oștenii noștri*, în cola-

borare cu D. C. Ollănescu-Ascanio. Veteranul literelor moldave, George Sion, dă drama în versuri și într-un act, *La Plevna*, cu succes reprezentată în aceeași toamnă pe prima noastră scenă, iar apoi la Iași și la Galați. Vasile Alecsandri obține mare succes cu nepretențioasa scenetă *La Turnu-Măgurele*, scrisă la comandă în patru zile, dar care va face ocolul țării, în anii următori, trecînd și granița, spre a fi jucată la Covăsînț, lângă Arad, precum și la Brașov, în turneul popularului actor și cîntăreț I. D. Ionescu.

Generația următoare, cu Coșbuc în poezie (*Cîntece de vitejie*) și Duiliu Zamfirescu în proză (romanul *În război*, din pentalogia Comăneștenilor), vor păstra trează gloria armelor române în războiul pentru Independență. Lor le urmează alt șir de iluștri scriitori, în frunte cu Sadoveanu, Gârleanu și Galaction. Seria continuă în zilele noastre.

Șerban Cioculescu

„Venim dintr-o baladă care se cheamă Țară”

CIND lumina a revenit, toată strălucirea ei pornea tocmai din înțelegerea adâncă a celui Moment (impresionant tablou alegoric!), ce sugera actul de naștere al poporului român, care, în structura sa de astăzi, unește două ramuri splendide ale unei umanități europene de sursă antică: dacii și romanii. Momentul era astfel o reflectare artistică a unei realități petrecută cu multe secole în urmă pe acest pământ. Momentul sugera, așadar, un fapt istoric. Fiindcă, așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist, „Cucerirea Daciei și transformarea ei într-o provincie a imperiului roman — cu toate aspectele negative pe care le-au avut — au dus la împletirea celor două civilizații, au determinat o nouă înflorire economico-socială a acestor meleaguri, și-au pus amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geografic”.

Omul acestui pământ este, prin urmare, locuitorul dintotdeauna al patriei române. Iată-l în poartă, și iată-l plecând la muncă de la cimp și la cea de la încălzitul fierului și la cea de la scoaterea aurului. Omul statornic, cel care-și face pentru albinărit cel mai înalt și gros știubei din stejar masiv, greu de dus de colo-colo în goana calului. Omul pământului românesc care păstrează ființa multimilenară a neamului pe această roată a Carpaților, de la Mare până în Maramureș. Și trec peste el, distrugându-i casa, migratorii. Dar el se apără, își repară casa și rămâne de veghe la pământul său. Treptat — așa cum ne arată istoria — odată cu sfârșitul perioadei migrațiilor, populația de pe teritoriul vechii Dacie a început să-și organizeze viața în diferite formațiuni statale mici, dar care, cu timpul, încep să se unească în state feudale puternice, la a căror ocîrmuire ajung adesea domnitori patrioți, eroi ai luptelor de apărare în fața marilor imperii ale vremii.

Urmind istoria, spectacolul ne aduce astfel în fața ochilor, trezind o puternică emoție, așa cum numai arta izvorită din viață o poate face, chipul măreț al acestor domnitori. Dinspre Banat (fiindcă totul se petrece între contururile hărții patriei) intră-n iureș oastea lui Mircea cel Bătrîn trecind pe unde-au ars pământul pașii atitor dușmani, până la Marea cea Mare, și încă nu-și dai seama dacă glasul lui vuieste sau valurile se agită: „Io, Mircea voievod...!” Mircea, pe care ar trebui să-l numim cel Tinăr, fiindcă nimeni până la el nu s-a arătat în lupte mai plin de putere și de curaj, singurul, la vremea sa, care l-a înfruntat pe sultanul care-și spunea Fulgerul, izgonindu-l de pe pământul nostru.

Dinspre nordul Moldovei coboară apoi, spre Războieni, domnul cel mai de seamă, voievodul cel mai vestit și cel mai strălucit, care a ținut spada în mînă o jumă-

tate de veac și a fost părintele și ziditorul unei țări în plină înflorire, Ștefan. Faldurile steagurilor tremură prelung. Și prelung sună și trîmbițele, căci se anunță marea victorie de la Vaslui în care un alt sultan, și mai puternic decît cel care și-a zis Fulgerul, sultanul cuceritor al Constantinopolului, El Fatih, sultanul care a împănîtit visul de cucerire al tuturor sultanilor osmanlii de pînă atunci, doborînd Cetatea Imperiului Bizantin, a simțit în gradul cel mai înalt voința unui popor mic dar hotărît să-și apere ființa cu orice preț: „Mai bine pierim cu toții, decît să pierăm Moldova!”

Pe fundalul tribunei din față ni se arată chipul lui Ștefan lingă steagul său, a cărui stemă e mitologicul baur. Și se aud împletindu-se zvonul clopotelor din Suceava cu foșnetul pădurilor de Jos, și revine în inimi acel adevăr, adînc și viu, ca apa fîntinilor sub strălucirea stelelor, că așezarea de astăzi a frumoașei noastre României are la temelie vitejia și nețărnută dragoste de țară a străbunilor.

Și vin iarăși din vremuri chipuri de voievozi cîntați de cârțile vechi și cele noi, și care ne spun că dintotdeauna mării patrioți ai plăurilor românești au năzuit să fie laolaltă pentru a se apăra de urgi. Și vine, iată-l, viteazul Mihai, cu gestul său ferm și, cu toate că timpul care-i despărțea a fost aproape de-un secol, Mihai se alătură lui Ștefan ca unui frate pe care-l știa și cu care va avea să se ajute. Și vremea se rostogolește și se amestecă, și dacă n-ai ține seama de cronologia istorică ai avea impresia că Mihai l-a ajutat pe Ștefan la Vaslui, iar Ștefan a venit cu oastea sa la Călugăreni. Viziunea poate fi un adevăr, fiindcă, așa cum Ștefan visa la viitor, tot astfel și Mihai se baza pe credința și experiența marilor săi înaintași. Așa încît trăiești adînc senzația creată de spectacol că toți cnezii și voievozii din Muntenia, din Moldova, din Oltenia și din Ardeal au fost mereu aproape în gîndurile și în faptele lor. Căci toți mării bărbați ai istoriei românești sint celebrați pentru acțiunea lor unificatoare de țară, în chip de părinți fondatori: o trăsătură pe care națiunea noastră o recunoaște drept virtute supremă, forma cea mai adîncă a dragostei de țară. Vine, deci, Marele Mihai pe calul său alb, „un nume glorios mai mult la șirul martirilor unității naționale” — cum l-a numit Bălcescu, incredîntat că prin fapta lui „va lumina calea generațiilor viitoare”, că va fi o zi cînd „ursitele glorioase ce el a visat pentru nație se vor împlini”, Mihai, cel care a înfăptuit prima unire a românilor avînd conștiința matricei comune și a unui destin pe care, într-adevăr, viitorul l-a confirmat! Acesta e geniul. A crea o valoare de cel mai înalt răsădit, o valoare nepieritoare. A da visului cutezanță și împlinire, spre binele și fericirea poporului tău!

MARELE spectacol din seara zilei de 9 Mai 1977, cînd se împlineau o sută de ani de la Proclamarea Independenței României, va rămîne, prin grandioasele lui evocări istorice, adînc înțiprit în inimi. Spectacolul avea loc seara, dar se părea că toate luminile aprinse, deodată, pe boltă veneau chiar de la soare, un soare de miez de zi aflat în aceeași clipă deasupra Bărăganului și a Podișului Moldovei, pe cununa Transilvaniei și în creștetul munților Banatului, pe stîlpii porților Olteniei și în salcîmii ce străjuiesc întinderile ce duc spre Mare ale Dobrogei. Și s-a mai petrecut un fapt ce-a trezit o profundă și îndelungă uimire: spectacolul, avînd loc pe stadionul „23 August” din Capitală, transformat atunci într-un veritabil amfiteatru, crea mereu senzația urcușului pe un înalt platou, de unde puteai să vezi în zare, fără nici o opreliște, ca într-o carte, sau ca într-un film, toată istoria noastră milenară. Se perindau, astfel, prin fața ochilor, însoțite de glasul grav al unui buciom — cel care te făcea să crezi că e chiar sunetul timpului — imagini ale străvechilor noastre așezări, unele îngrămădite pe firul văilor unde e lemnul pentru meșteșugari și unde sint piatra, aurul și fierul, altele în plină cîmpie, pînă jos, pe malul Dunării, unde cresc grînele, altele chiar în virf de munte, unde sint pajști pentru turmele moldovenilor, vrîncenilor și ungurenilor, acele așezări străvechi în care poporul nostru a dat la iveală, încă din cele dintîi timpuri ale existenței sale, un întreg tezaur artistic care îi exprimă, în formele cele mai vii și originale, bucuria de viață și setea de libertate. Și cum nu a fost un popor războinic și cuceritor, marele spectacol te face să înțelegi că poporul nostru a avut moștenire de la miraculoasa natură o patrie ca o cetate în care și-a putut păstra ființa de la începuturi și de unde nu l-a putut scoate niciodată vreun vrăjmaș oricît de puternic și înzestrat cu arme ar fi fost el.

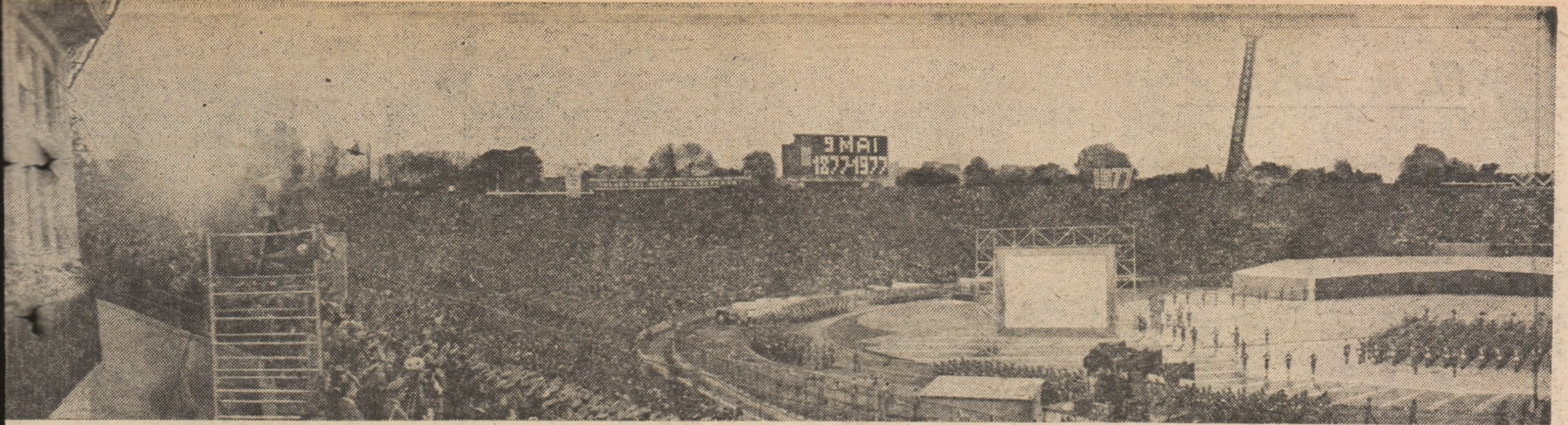
Acesta a și marcat primul Moment al

acestui spectacol pe care eu l-aș numi un spectacol-carte, iar acel prim moment — o primă filă, cînd Dunărea-călătoare e trecută la începutul erei noastre de oastea romană și ea pare că se oprește uluită să privească marile înclătări ca în fața unei prefaceri, ca în fața unui început, ca în fața unui eveniment primordial pentru istoria poporului român.

Pe fundalul tribunei din față, ca și pe cele două ecrane, în dreapta și în stînga, apar scenele de luptă; dar ceea ce impresionează cel mai puternic e efigia cu două chipuri: Decebal și Traian, regele dac și împăratul roman despre care se va pomeni ori de cîte ori se va vorbi de arborele genealogic al poporului român. „Sintem români de mii de ani”, spun versurile, elogiînd bogăția și armonia acestui pământ, „rotundul carpatin”, numit România, Doină, Dor, Țară de eroi, unde s-au născut cele mai scumpe mituri pentru noi, legende și balade, plugușoare și colinde în care marele împărat a fost numit „bădica”, și în care timpul a fost redus la aproape o zi, la aproape un an, semn de trăire mereu prezentă a istoriei — „și-a venit mai an, bădica Traian”, — și unde s-au născut orațiile și bocetele, doinele și cîntecele bătrînești, strigăturile și cimiliturile, precum și acele piscuri ale izbinzilor de geniu: Miorița, Meșterul Manole, Toma Alimoș...

„Venim dintr-o baladă care se cheamă Țară” — spun versurile spectacolului — și totul decurge apoi ca într-o cronică în care se descriu momentele de seamă și întâmplările prin care a trecut poporul „pe drumul scîldat de-atîtea ori cu sînge”, „spre a-și atinge țelul atît de mult visat”. Pe marea scenă, Decebal și Traian rămîn alături, iar caii lor își proiectează umbra parcă pe tot cerul, dînd naștere celor mai impresionante statui pe care le-am văzut vreodată. Ei înșiși păreau să fi fost două flăcări biruitoare asupra marilor băttălii și a suferințelor. Atîta sînge se vărsase, atîtea jertfe dăduseră și unii și alții. În clipa aceasta luminile s-au stîns, ca într-o noapte de An Nou, subliniindu-se astfel începutul unui capitol în care va fi vorba de nașterea unui timp nou.

UNIREA a fost tendința întregii noastre istorii, Unirea și Independența, dar Independența nu se putea obține fără Unire, cum se și recunoștea pe vremea aceea de tre un ministru de externe al imperiului Austriac: „Unirea nu face decât să deschidă drumul spre o completă independență a Daco-României”. Iar această unire e cuprinsă între revendicările majore ale națiunii, stăruitoare în ideile revoluționarilor de la 1848 pe care-i vedem, în frunte cu Bălcescu, într-o imagine de o impresionantă plasticitate. Lumina ne dezvăluie un podium plin de mulțimi — țărani sărășeni — și, deodată, spre Bălcescu, Garibaldi și Negruzi coboară din Maramureș. Avram Iancu însoțit de cete de moși, înalta tribună din față ni se arată întretele lui Bălcescu și Iancu, simbol al unității comune a românilor din toate provinciile pentru unificarea patriei. Și auzi, înversurile ce urmează și în cîntecele ce cuprind, cum curge iarăși istoria, cum de departe civilizații milenare și se jertfe pentru neatarnare. Și-i vezi cum că, în vremuri, pe Litovoi și Seneslau, pe Șagă și Bogdan, pe Vlad, pe Alexandru pe Ștefan, pe Mihai și Brâncoveanu, pe Vasile și Ioan, pe Horia și pe Ștefan și mulțimi de oameni din popor, eroi și martiri de istorie. Și toți se arată a fi legătura nemijlocită cu drumul de venire continuă a țării, absolut necesară pentru un tablou al Patriei de azi. Fiindcă fără jertfe nicicum nu s-ar fi putut ajunge aici, la România de azi!

Spectacolul e impetuos. În tribune e o emoție imensă, și aplauzele sînt o adîncă vibrație și o continuă explozie a emoției, căci totul e ca un poem al adevărului, o mărturisire colectivă, ca o evocare și o pledoarie solemnă ce încălzesc și mai mult spiritul nostru de oameni care au totdeauna puterea să treacă și să învingă greutăți, uneori, inimaginabile.

MOMENTUL următor e al Unirii din 1859. Cel dintîi sentiment pe care-l ai, văzîndu-l, e acela pe care ți-l dă un neprețuit tezaur pe care părinții ți-l lasă din părinți. Iar în serburile „Horei-Imn” care-l însoțesc te poți simți istoria la timpul de azi. Acordele sfinte ale Horei Unirii. Hora în care se prinde Patriotul Cuza într-o frumoasă melodie pe 24 ianuarie. Și pe care-o joacă, pînă în urmă, tot poporul, pentru că în anul în care-l trăim, în toate așezările țării sînt strîns în ziua de 24 ianuarie mulțimi de oameni care au împodobit natura cu un frumos și viu adus istoricului eveniment.

În spectacol pe care-l descriu a înțeles, de fapt, spre lauda realizatorilor și poeți, compozitori, regizori și actori, că în acest vis trăit, niciodată trădat al țării noastre. În spectacol, ca și în viață, Unirea a fost simbolul împlinirii unui

Sărbătorind marea aniversare a centenarului independenței, sesiunea solemnă a forurilor supreme ale partidului și statului vă adresează tuturor vibranta chemare de a munci și lupta fără preget pentru înaintarea fermă a patriei noastre pe calea prosperității materiale și spirituale, pentru afirmarea ei tot mai puternică în rîndul națiunilor avansate ale lumii.

Pentru toți fiii patriei noastre, fără deosebire de naționalitate — tineri și vîrstnici, bărbați și femei — nu există ideal mai înalt și datorie mai sacră decît acelea de a-și inchina energia, forța creatoare, întreaga viață edificării celei mai drepte și mai umane orînduiri cunoscute în istorie — orînduirea socialistă și comunistă!

Să facem totul pentru ca prin eforturile noastre neinterupte să lăsăm generațiilor viitoare o Românie tot mai mindră și înfloritoare, liberă și fericită!

Să nu precupețim nimic pentru marea și strălucirea patriei socialiste!

Să luptăm din toate puterile pentru triumful cauzei sacre a libertății și independenței tuturor popoarelor, pentru întronarea pe planeta noastră a unei politici noi, de egalitate deplină și respect între națiuni, de pace și securitate, pentru făurirea unei lumi mai drepte, mai echitabile, mai fericite!

Acesta să fie legămîntul nostru solemn, în ziua glorioasei sărbători a independenței patriei!

(Din Proclamația sesiunii solemne comune a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării Independenței de stat a României).

ideal. Și un fior adînc al măreției a cuprins tot ce era în jur. Și în clipa aceea se părea că ceea ce se petrecea pe stadionul „23 August” avea loc pe tot cuprînsul patriei, înălțîndu-se totuși o uriașă clădire de sunete. Hora căpăta dimensiuni atât de largi și se arăta atât de vibrantă și de colorată, încît acea nemaipomenită forfotă a mulțimii, în lungul și de-a latul ei, purtînd costume cu motive naționale din toate colțurile țării, olteni și moși, munteni și dobrogeni, ardeleni și moldoveni, bănățeni și bucovineni, se alcătua într-o imagine de neuitat, moment ce sublinia încă o dată participarea întregului popor la înfăptuirea Unirii, vis străvechi sădit în conștiința de domnitori și cărturari pilduitori. Însemnătatea acestui mare eveniment din viața patriei este înscrisă în primul rînd în Cartea Independenței. Fiindcă izbînda „Domnului Unirii”, personalitate în a cărei strălucire se văd înfăptuite extraordinarele reforme modernizatoare menite să așeze Țara în familia statelor civilizate ale vremii, a însemnat etapa cea mai importantă în pregătirea luptei pentru făurirea statului român independent. Sub directa îndrumare a Domnitorului Cuza, România a început să reprezinte o entitate de sine stătătoare, țara de origine latină ce se îndrepta, precum, odinioară, surorile ei europene, spre cîștigarea Independenței. Și, iată, în spectacol, Marele Moment al cuceririi ei. Moment în care se naște impresia că-l vezi aievea pe cei care au luptat, și-au singerat, și-au făcut un nume ostașului român, cînd se ridică pe tot lungul Dunării și dincolo de ea focurile de luptă. Momentul nu mai e acum o clipă a amurgului sau a luminii pline, ci al unor nopți și zile ce plutesc, parcă fără sfîrșit, al unor nopți și zile care

lasă mereu în urmă munți roșietici și dealuri verzi, lacuri și pîrîuri, văi cu sate ascunse sub fum ca, apoi, să apară în față, deodată, acele redute cu ochi și gură de foc. Acele redute asupra cărora s-au năpustit ostașii noștri trecînd „Prin foc, prin spîngă, prin glonți, prin fum / Prin mii de baionete” și au luptat pînă la ultima suflare și și-au spus „Că nu-i mai scump nimic az / Pe lumea pămîntească / Decît un nume de viteaz / Și moartea vitejească!” Și ni se dezvăluie, apoi, din picla deasă „drumul de costișă” pe care urcă, purtînd cu ei mari făclii — felinarele de nedescris ale ieșirii spre ziuă — mulțimea ostașilor, iar spectatorul, călătorînd cu gîndul, încearcă să și-l închipească pe fiecare, pe cel căruia i se părea mai lungă calea „acum la-nors acasă” și pe toți ceilalți care urcau dealul, depărtați prin vreme, dar nedespărțiți în suiful lor de generațiile noastre, legendarii luptători pentru glia strămoșească. Și iată și memorabila zi de 9 Mai 1877, cînd Mihail Kogălniceanu proclamă în fața Parlamentului independența țării, rostînd adevărul atât de adevărat, anume că prin acest act se ajunsese „la scopul urmărit nu de azi, ci pot zice, de secole”. Spațiul vibrează îndelung răscolit de ritmul vestitei *Ode* a lui Alecsandri:

„Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte!
Dragii mei vultani de cîmpuri, dragii mei șoimani de munte!

O, copiii! de voi sînt mindru, simt acea mîndrie mare
Care crește cu mărirea unui neam

în deșteptare.
Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor fericit!

Astăzi lumea ne cunoaște: Român zice,
Viteaz zice”.

Am avut atunci în față brazii și paltinii țării tremurîndu-și frunzele ca pe niște steaguri ale naturii și ființei populului în semn de omagiu adus eroilor și poetului care le-a cîntat îndrăzneala și bărbăția, vitejia și eroismul legendar.

DE LA acest Moment încheiat cu lumini ce, plutînd, subliniau cuvîntul pentru prima oară cu înțeles deplin „Victorie!”, de la acel Moment în care eram, cum spunea Kogălniceanu, „dezlegați de legăturile noastre cu înalta Poartă”, de la acel Moment puteam trece, desigur nu fără evocarea unor mari jertfe, la un altul, la acel istoric Decembrie 1918, cînd Ardealul, prin voința liber exprimată a locuitorilor reuniți în Marea Adunare Populară de la Alba-Iulia, vota unirea cu Țara în chip de încununare a voinței de veacuri a tuturor românilor. Și astfel, în memoria istoriei intră cea mai frumoasă cerință spusă prin cuvinte din cîte s-au rostit vreodată de cînd există cuvintele: „Noi vrem să ne unim cu țara”.

Cu acea țară care va avea, la 8 Mai 1921, Partidul ei, Partidul clasei muncitoare, Partidul Comunist Român, cel care va fi mereu în fruntea luptei pentru apărarea libertății naționale.

Pe fundalul luminos al tribunei din față, literele care anunță această naștere sînt nu numai de aur ci și de neșters, cum n-ar putea fi șters vreodată hronicul poporului român. Fiindcă în acel Mai de acum cincizeci și șase de ani, pe pămîntul românesc a apărut, ca ființare istorică, un Meșter ce și-a propus să schimbe tot peisajul social și arhitectural al țării. Un descendent legendar ce s-a dovedit a fi în stare să clădească nu numai cea mai frumoasă construcție pe fața României, ci și cel mai frumos chip uman. Noul cîtor s-a născut astfel cu menirea de a înfăptui o nouă fire a lucrurilor: adică o altă lume.

Cu privire la această naștere a Partidului și la misiunea sa există nu numai opere politice sau literare, nu numai opere plastice sau muzicale, nu numai studii de istoriografie sau lucrări de statistică, nu numai reportaje, eseuri, evocări și articole de ziar, nu numai filme artistice sau documentare ci — mai presus de toate aceste creații și cercetări științifice despre origini, devenire și scop — există o realitate dintre cele mai vaste și copleșitoare, există viața, există istoria vie a patriei de azi. Fiindcă Partidul Comunist Român a creat el însuși cea mai cuprinzătoare și revoluționară operă, a creat o nouă existență pe teritoriul României. Un copac poate schimba un peisaj. O pădure, cu atât mai mult. Partidul e acum puternic, mai puternic decît oricînd, partidul e al întregului popor!

S-ar putea vorbi, cum ne sugera spectacolul, despre reinnoirea totală a țării petrecută după Marele Moment de la 23 August 1944 — moment căruia i-a urmat cel de consacrare internațională a României libere ca participantă activă la lupta Națiunilor Unite, pînă la 9 Mai 1945: Ziua Victoriei — o reinnoire care ne dă astăzi o imagine a unei țări moderne, socialiste, a unei țări din care a dispărut pentru totdeauna faptul cel mai grav al perpetuării sărăciei și umilinței: exploatarea omului de către om. Dar meritul Partidului Comunist Român este nu numai acela de a fi desființat societatea împărțită în clase antagoniste pe pămînturile Carpato-Dunărene și de a fi construit o societate nouă, nemaicunoscută pe aceleași pămînturi, ci și de a fi luat parte, prin secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la cele mai mari acțiuni politice cu un caracter hotărîtor pentru destinul întregii omeniri.

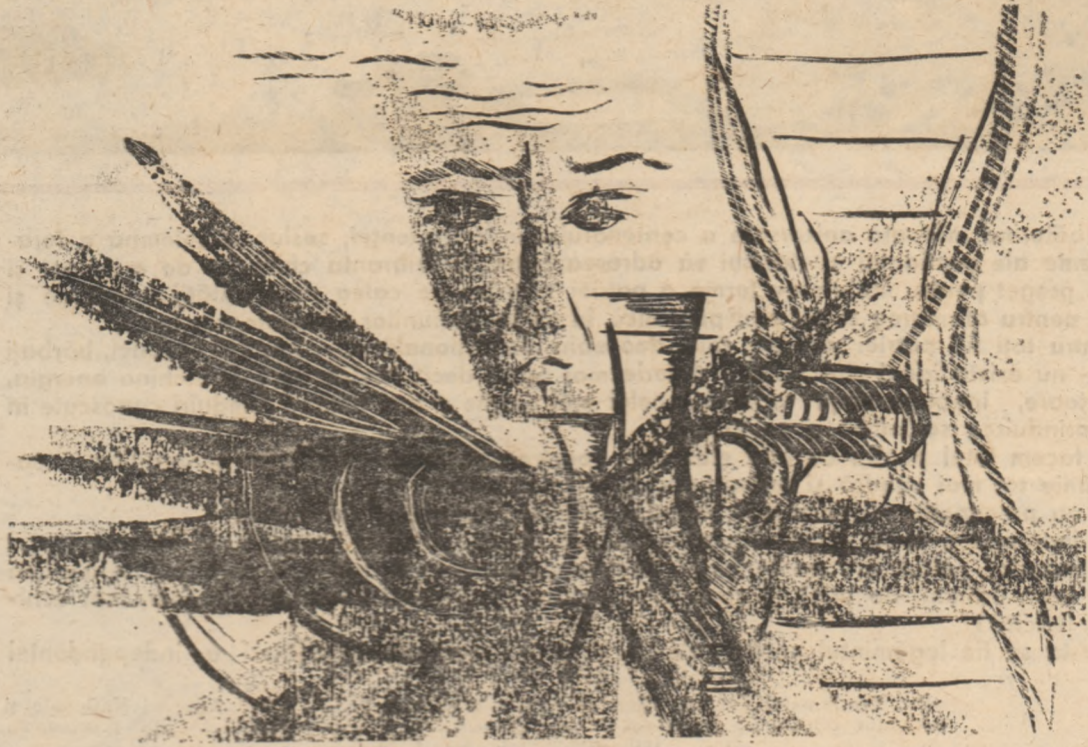
Încît putem rosti odată cu crainicul marei lupte spectacol evocator:

E, astfel, România un stat independent.

Vasile Băran

EXPLOZIA

S FIRSIT de noiembrie, trist și tulbure.

Vereș se trezi dis-de-dimineață, dar mai zăbovea în pat. Isi drămuia în gând programul zilei care abia începea; nu uita că trebuia să participe la festivitățile de decorare a unor sportivi de valoare și promisiunea făcută fiicei și soției sale de a merge seara la noua premieră a Naționalului.

Durerile ascuțite ale piciorului, care-l siciau de câteva zile, păreau că slăbiseră în intensitate: întotdeauna, când veneau ploile, zilele reci, cetoase ale toamnei, vocea boală cuibărită în oase, încă de pe vremea când lucrase ca miner, îl chinuia fără milă. Cobori din pat. Încercă să miște încet piciorul, să-l scoată din amorteală. Schiopăta, abia reusea să păsească.

Deodată, telefonul zbirni. Părea de o stridentă stranie în liniștea adâncă a dimineții.

Se îndreptă, greoi, spre el, așezându-se cu prudență pe scaun. Ridică receptorul.

— Da, eu. Bună dimineață!

În receptor se auzi o voce precipitată:

— Vereș, la Combinatul din Galați a explodat cazanul Kauper. Se pare că sint victime omenesti!

— Nu-i posibil, strigă Vereș, ridicându-se de pe scaun. Abia a fost montat!

— Pleci imediat acolo! Știi ce ai de făcut!

Urmări citeva replici scurte. Apoi interloctorul său închise. Scurta convorbire luă sfârșit.

Descumpănit, cu mișcări domoale, Vereș puse receptorul în furcă.

— Cum putea să se întâmple una ca asta? vorbi cu glas tare.

În prag apăru, înspăimântată, soția.

— Ai început să vorbești singur? Ești tulburat! E ceva grav?

— Iulia, ajută-mă, cit poți de repede! Plec la Galați. Se pare că s-a întâmplat o mare nenorocire, o explozie!

— Îți fac valiza. Am să-ți pun și medicamente pentru picior. Ai grijă de tine!

— Bine, bine! Aproape că uitasem că mă doare! Dă-mi naibii de picior!

Se îndreptă spre telefon, formind la rezezeală un număr.

— Costică, vino urgent la mine! Nu-ți dau mai mult de-un sfert de oră! Plecăm pe teren.

— Până vine Costică, să mânlui ceva. E drum până acolo! Și nu te-asteaptă nimeni cu masa pusă.

— Lasă, Iulia. N-are vrea nici măcar să-ți închipi ce înseamnă o asemenea explozie! Victime, familii îndoliolate, dureri...

— Teși în vestibul, luându-și mantaua groasă de ploale.

— Rămii cu bine. Am să-ți telefonez.

— Mergi cu bine!

Îl urmări până când mașina se puse fulgerător în mișcare.

— Mergem la Galați, la Combinat, Costică.

Atît îi spuse. Gînduri de tot felul începură să-i dea tîrcoale, să-l roadă, să-l frămînte. Îi sunau încă în urechi cuvintele lui Cernea: „Ești autorizat să lei toate măsurile ce le crezi de cuviință pînă la elucidarea cauzelor catastrofei!”. Dar cum? Cu ce să înceapă?

Pe inginerul Stamatescu, proiectantul cazanului Kauper, îl cunoștea de mult;

om de înaltă probitate profesională, competent, pe care se putea conta.

Orașul îi întâmpină posomorît și oțos. Dunărea tulbure își legăna undele-i mihoase, curgînd liniștită, asemenea timpului nepăsător.

În câteva minute ajunseră. Oficialitățile locale, conducerea combinatului, muncitorii din schimbul de noapte se aflau acolo.

Directorul, cu fata răvășită de nesomn și spaimă, se desprinsese de grup, iesîndu-le în întîmpinare. Vereș oceru să fie dus imediat la locul accidentului.

O atmosferă apăsătoare plutea peste oameni și uzină.

Pe asfalt se vedeau cadavre, conturate cu cretă, indicau locurile unde căzuseră, în timpul exploziei, frînturi din ceea ce fusese un cazan cu puțin timp înainte oameni.

Cazanul, care dominase cu silueta-i enormă întreaga platformă a combinatului, stăcea zdrobit — ca un banal borcan de sticlă transformat în cioburi.

Priveliștea era înspăimîntătoare, dezolantă.

— Prea multe n-am mișcat din loc, spuse directorul. Am oprit restul instalației pentru a nu izbucni vreun incendiu.

— Dar oamenii? Poate că dintre ei mai puteau fi salvați...

— Medicii au fost imediat... Imediat. Nu mai era nimic de făcut... Cei mai mulți au fost surprinși de cărămizi și moloz!

O stare de nervozitate extremă îl cuprinsese pe Vereș. „Aiiții oameni, gîndi. Atitea jertfe! Din vina cui?” Dădu indicații scurte:

— Imediat să fie evacuate toate resturile și adunate cadavrele. Să se depisteze cel dispăruți. Să fie chemați, din partea fiecărei victime, cineva: soția, sora, mama. Să se discute cu foarte multă grijă cu ei, să se organizeze funeraliile.

Împreună cu ceilalți se retrase în biroul inginerului șef. Abia acum Vereș îl văzu pe Stamatescu: livid, nedormit, cu ochii roșii, ascunși în orbite; părea îmbătrînit și, fără cea mai vagă speranță, înfrînt.

— Aproape că nu te-am văzut, tovarășe Stamatescu.

Îi întinse mîna, bătîndu-l apoi protector pe umăr:

— Să nu-ți pierzi curajul, doar nu-i primul cazan pe care l-ai proiectat! Ade-vărul îl vom găsi...

— Deocamdată nu există un alt vinovat, souse stîns Stamatescu.

— Cîți ani ai?, îl întrebă Vereș.

— Patruzeci și nouă.

— Și de cît timp proiectezi?

— De douăzeci și cinci de ani...

— Fără eșecuri?

— Nici unul! Acum însă...

— Hai, fii bărbat!

— A sosit procurorul, îi informă directorul.

— Să între, să între, stăruie Vereș.

Un bărbat scund, rotofei, cu citeva fire de păr pe cap, intră grăbit, salutînd cu politete exagerată.

Vereș îi întinse mîna.

— Procuror Teodorescu Pamfil!

— Tovarășe procuror, ai fost cooptat în comisia care s-a format. Împreună cu conducerea combinatului și alți specialiști, pe care-i vom convoca de urgență, vom efectua ancheta pentru elucidarea cauzelor exploziei; cu multă, cu foarte multă

atenție. Este în joc încă viața multor oameni, iar cei care-au pierit, n-au avut nici o vină...

Teodorescu Pamfil îl privi atent pe Vereș. Ridică apoi privirile spre ceilalți, măsurîndu-i.

— Vinovatul, dacă-mi permiteți...

— Ancheta încă nu-i făcută! Nu simțom chemați să desemnăm un vinovat, fără a avea argumente serioase, probe...

— Dar cazanul a fost proiectat...

Nu îndrăzni să-l privească pe Stamatescu. Acesta îl fixă cu privirea: aștepta o nouă lovitură pe care se pregătea să i-o dea procurorul.

— Fără concluzii personale, interviu Vereș. Vom face o anchetă!, subliniind intenționat cuvîntul „anchetă”. În această comisie, tovarășe Teodorescu, nu vei lucra numai în calitate de care esti investit.

În primul rînd vom chibzui totul cu răbdare, cu competență profesională, cu umanism, dacă vreti. Aici nu-i vorba de a scoate, cu orice pret, un vinovat care să fie deferit justiției. Acesta ar fi lucrul cel mai simplu. Dar ce-am rezolva? Dacă asemenea catastrofe se vor repeta? Mă întelegi ce vreau să spun? Gîndeste-te că-n locul inginerului Stamatescu ar fi putut fi fiul dumitale, fratele sau cineva foarte apropiat...

— Da... îngăimă Teodorescu neconvins.

— Știu... înțeleg...

— Tovarășe Vereș, dacă-mi dați voie, interviu directorul.

— Te rog!

— Paralel cu celelalte măsuri, pentru reușita deplină a anchetei și înlăturarea oricăror îndoeli, mă gîndesc că n-ar fi rău să luăm în calcul și o expertiză...

— La ce te-ai gîndit, concret, Tudore?

— Să reproducem, la scară redusă, un cazan asemănător celui care a explodat. Evident, după același proiect. Îl vom pune în funcțiune în aceleași condiții și în același loc. Dacă soarta cazanului va fi identică cu a celui alt...

— Să zicem, făcu Vereș. De cit timp ai avea nevoie?

— Nu ne vom menaja... În trei săptămîni poate fi gata.

— Cu cit mai repede, cu atît mai bine!

Eu am să convoc de la București pe profesorul Mares și pe...

— N-ar fi rău dac-ar putea veni și profesorul Știrbel, interviu directorul.

— La el mă gîndeam și eu, și la profesorii Marinescu și Popovici de la Timișoara.

Stamatescu incuviință tacit. Fata i se destina pentru o clipă.

— Sint oameni pe cuvîntul și pregătirea cărora se poate conta.

— Cînd gîndesc mai multe capete, gîndesc mai bine, iar greselile sint excluse. Acum la treabă, conchise Vereș. Avem nevoie de adevăr ca de aer!

Toți se grăbiră spre iesire.

Vereș dădu dispoziții pentru chemarea celor patru oameni de știință din București și Timișoara, rugîndu-i să sosească cu primele avioane.

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

de-a găsirea întregului adevăr și viitorul unor oameni.

Isi privi ceasul. Se oprit în fata ferestrei, urmărind căderea leneșă a ultimelor frunze. „Urită treabă, urită”. Căuta în minte un fir, cit de subred, care să-l ducă apoi spre cea mai exactă concluzie. Stamatescu... Mintea i-l aducea mereu în imagine, dar refuza cu încăpăținare să accepte vinovăția lui. Omu! care era atît de sigur în tot ce întreprindea, care se douăzeci și cinci de ani făcea acest lucru cu certitudinea celui care nu putea fi niciodată pus în dificultate! Și acum? Poate cauza trebuie căutată la montaj... la montaj... sau...

Se plimbă din nou de la un cană la celălalt al biroului. Isi frecă obosi fruntea. O durere bruscă a genunchiului îl făcu să schioape de citeva ori. Se oprit. Cu palmele își masă locul durerii. Se simțea jenat, în sinea lui, de durerea fizică care-l tortura fără voce. „Oamenii aceștia trăiesc aici o dramă, iar piciorul meu, acum, și-a găsit să mă schie”.

Sosiră, după citeva ore, profesorii din București și Timișoara. Vereș îi oprim cu afecțiune și încredere. Le explică, pe-ndelete, ceea ce se întimplase, cerîndu-li-se să participe cu competența lor la lucrările cazului.

— Tovarășe Vereș, interviu profesorul Popovici, e trist și dureros ceea ce s-a întimplat. Ne vom strădui să contribuim, alături de ceilalți colegi, la limpezirea situației. Personal, nu împărtășesc însă soluția propusă: construirea și punerea în funcțiune a cazanului la scară redusă, în același loc și în aceleași condiții! Aceasta nu va fi o probă concludentă, edificatoare, cel puțin în ceea ce mă privește. Poate că trebuie studiat, verificat în amănunt procesul de construcție și punere în funcțiune a tuturor cazanelor aflate deja în producție! Se știe că toate au fost construite după aceleași proiecte ale inginerului Stamatescu!

— Toți au găsit proba oportună și bine venită, interviu Vereș. În situația aceasta să ascultăm și opinia celorlalți.

Profesorul Marinescu se alătură profesorului Popovici. Cei doi specialiști din București au susținut ideea insușită de majoritate.

— Nu vreau să îngreunez bunul mers al cercetărilor, reluă Popovici. Mă voi supune hotărîrii luate de comisie.

Timpul se derula anevoie. Vereș, cu certitudinea în izbîndă, nu se cruta: verifică ipoteze, studia proiecte, purta discuții îndelungi cu specialiștii, urmarea zi de zi cum se plămădește micul Kauper.

Stamatescu era obsedat de aceeași întrebare pe care și-o pusese de sute de ori: „Cum de s-a putut întimola tocmai lui? Unde trebuia căutată greșeala?”. Modificări esențiale nu operase la proiect, nu intervenise nimic descobit care să-i fi dat o cit de mică bănuială. Și totuși...

Dormea chinuit de coșmaruri, iar de mincare abia se putea atinge. Elena, soția sa, inginer ca și el, încerca în zadar să-l incurajeze, să-i dea speranțe. Părea că totul se prăbușise. Viața lui, închinată științei, muncii îndrăgite se va încheia atît de stupid! Simțea că trăise inutil! Nu găsea nici o deosebire între el, care realizase atîtea, și altul, care nu făcuse nimic... va plăti scump greșeala care se strecurase în miile de calcule efectuate zile și nopți. Dar oricît de scumpă va fi plata, nu va putea uita niciodată că din vina lui fuseseră curmate vieți omenesti...

— Elena, am ajuns la capătul puterilor. Dacă expertiza dovedește vinovăția mea, va urma procesul, condamnarea. Nu, n-am să mai pot rezista.

— Încă nu dispera, Șerbane! Se va lua în considerare munca depusă de tine, activitatea de-o viață. Ești recunoscut în toată țara. Nu vei putea fi judecat superficial. Ai răbdare!

— Zi și noapte mă gîndesc la un singur lucru: unde-am greșit? Răspunsul nu-l găsesc și asta mă scoate din fire! Am reluat toate calculele, am controlat totul de la „a” la „z”. Nimic... Nimic...

— Nu înțeleg de ce te încăpăținezi să crezi c-ar putea fi o greșală de proiectare. De ce nu accepti ideea că ar putea fi de cu totul altă natură... Cazanul la scară redusă se face după același proiect?

— Normal! După același proiect, cu aceleași materiale și va fi supus tuturor probelor, absolut identic. Miine, deci, voi ști dacă va mai merita sau nu să trăiesc...

— Șerbane! Ești om cu gîndirea limpede și judecata clară, unde nu încap incertitudinile sau confuzii! Cum poți vorbi așa? Trăim împreună de-o viață și-mot-deauna te-am știut curajos și demn! Unde ți-e voință? Nu te mai recunosc!

Stamatescu o privea cu ochi străluci. Nici ea, soția lui, nu-l înțelegea zbuciumul care-l măcinase în cele trei săptămîni. Nici ea nu stia ce luptă se dădea în sufletul său...

Continuînd s-o privească, abia reuși s-o întrebe:

— Dacă tu ai fi fost în locul meu într-o situație similară, ce-ai fi făcut?

Elena făcu ochii mari. Nu se aștepta la o asemenea întrebare. Ce-ar fi făcut? Da, într-adevăr, ce-ar fi făcut? Nici ea nu s-a gîndit... Nu-i răspunde. Se apropie de el și-i mîngie ușor părul pe jumătate încăruntit.

— Șerbane, totul va trece... Nu se poate să fii tu vinovat! Nu se poate! Te cunosc atît de bine. Te rog, doar, să nu-ți pierzi încrederea în tine, în oameni! Vereș conduce toată ancheta și nu va putea tolera nici o abatere de la adevăr. Îi cunoști doar!

— Tocmai, nici o abatere de la adevăr! Și adevărul care-i? Că a explodat cazanul Kauper proiectat de mine, c-au murit oameni, că producția stărnează, că se pierd miliarde... Asta-i adevărul! Nici nu știu ce sens mai are expertiza!

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

Elena nu mai găsea cuvintele cu care să-i răspundă. Realitatea era doar cea înfățișată de el. Ce-ar fi putut să-i mai spună? Știa ea mai mult decât alții? Da, știa! De douăzeci de ani, de când erau căsătorii, s-au bucurat de puține clipe de răgaz și desindere. Îl știa stînd aplecat la masa de lucru noaptea întregi, uneori pînă-n zori, calculînd, căutînd noi formule, enunțînd ipoteze, rezolvînd cele mai dificile probleme. Și niciodată nu gresise! Îl știa mîndru și tenace, de-o energie clocotitoare, vesnic în mișcare, un specialist valoros, respectat de toți... Acum năraza zdrobit.

Devenise temător. Toată voința, puterea de gîndire îi erau paralizate.

Ieși încet din încăperea fără a-i mai spune ceva, lăsîndu-l mîncînd de gînduri. Dacă ar merge la Veres, să-i spună ea?... Nu, nu trebuia! Veres îl cunoștea, îl cunoștea întreaga activitate. Și ea credea în Veres; era cunoscut ca un om integru, principial și de o cinste ireproșabilă. Ea nu putea face nimic... Nimic altceva decât să-l susțină pe Șerban de a gîndurile grele care-l asaltau. Aștepta rezultatul anchetei.

CELE trei săptămîni trecură cu greu pentru întreaga comisie. Nimeni nu izbutise să aducă ceva nou, o cit de validă rază de lumină. Numai ipoteze și ipoteze!

Era așteptată cu înfrigurare și speranță punerea în funcțiune a cazanului produs la scară. Toate probele, pe elemente de construcție, fuseseră făcute cu mîzgă și răbdare, toate calculele verificate cu minuțiozitate de cîteva ori.

Ziua stabilită sosi. Comisia se adună la locul unde noul cazan fusese instalat. Protejată de un perete metalic urmărea, gîtuată de emoție, punerea lui în funcțiune.

La un semnal al directorului, Kauperul fusese conectat la furnal. După numai cîteva ore de funcționare un buzuț asurzitor străpunsese văzduhul. Cazanol se transformă în mîi de așchi metalice!

O tăcere adîncă cuprinsese întreaga asistență.

Veres, consternat, porni spre sala de consiliu. Ceilalți îl urmăriră în tăcere.

Intr-un tirziu el vorbi cu voce scăzută:

— Deși e ora înaintată, să se înceapă, chiar acum, redactarea raportului de expertiză. Miine, să zicem, la ora nouă și treizeci să poată fi prezentat în fața întregii comisii. De acord?

Nimeni nu răspunde.

— Înseamnă că așa procedăm! Pe mine!

Părăsi încăperea, simțind mai mult ca oricînd nevoia să rămîna numai cu zîndurile sale. „Va trebui să hotărască în privința lui Stamatescu... să fie deferit justiției...”

Adormi tirziu, după miezul nopții, iar zorile îl găsiră treaz. Coborî din pat. După vechiul obicei, cînd era preocupat de o problemă dificilă, începu plimbarca prin cameră. Așadar, sosise ziua cînd Stamatescu va fi declarat vinovat de toată nenorocirea produsă acolo. „Oare altă soluție nu mai există? Un alt mod de a verifica totul, de la început, pe alte căi, nu se putea găsi? E ușor să trimiți un om la pușcărie, un specialist de valoare lui, dar enigma tot nedezlegată ar rămîne. Îți trebuie ani îndelungați să formezi un asemenea cadru. Se poate să-l arunci ca pe o zdreantă? Nu, nu se poate, trebuie să mai reflectăm. Nu am oertitudinea că expertiza este suficient de clocontă. Deși a fost făcută de specialiști cunoscuți. Dacă Popovici și Marinescu au avut dreptate?”

Se îmbracă în pripă și plecă spre Combinat.

Intră în sala de consiliu. Toți îl așteptau, îi salutau, schițînd un zîmbet cald, căutînd să imprăștie atmosfera copleșitoare care domnea.

— Toată lumea-i prezentă?

— Da, sîntem toți, răspunde directorul.

— Eu zic, Tudore, că n-ar strica niste cafele calde și mai puțin dulci... Ne-ar dezmoțni nițel și ne-ar înviora.

Directorul incuviință.

— Ați dormit cam pe apucate, reluă, încercînd să inchege o cit de banală conversație. Eu dorm al dracului de prost cînd nu-s acasă!

— Așa se întîmplă și cu mine, zise profesorul Popovici. Se vede că toți avem insomnii în afara casei...

Sorbiră cafelele în tăcere. Țigările se aprinseseră imediat.

„Ce greu îmi este, parcă mai greu ca oricînd”, fumă țigara pe jumătate, apoi o zdrobi în scrumieră. Cuprinsă cu privirea pe cei prezenți, cercetînd fugitiv pe fiecare. Toți păreau stînjeșiți.

— Ei, să ascultăm raportul pe care l-ați întocmit.

Procurorul Teodorescu se ridică, dregîndu-și ceremonios glasul.

— Stai jos, tovarășe Teodorescu. Stai jos. Te simți mai bine și dumneata și noi.

Teodorescu, jenat, se lăsă pe scaun. Începu cu voce sonoră să citească. Se făcea o analiză amănunțită a faptelor petrecute.

Lapidar, i se recunoșteau inginerului Stamatescu o serie de merite în munca dusă de-a lungul anilor. Urmău gravele învinuiri: superficialitate, lipsă de răspundere, egoism și izolare de colectiv, impunerea punctelor sale de vedere prin violență, fără a ține seamă de alți specialiști.

În final, el, numai el, inginerul Stamatescu, purta vina exploziei produse. Se făcea propunerea deferirii sale justiției și trimiterea în fața instanței de judecată.

PROCURORUL termină de citit. Veres privea pe sub sprincene pe cei de față.

— Da, da, zise răspunzîndu-și unor gînduri nerostite.

Nici unul nu-l privea. Singur Stamatescu își ridică privirile întrebătoare spre el.

— Am ascultat... Incepu încet Veres.

— Îmi dați voie, interveni profesorul Popovici. Raportul nu este semnat de mine și de profesorul Marinescu, iar concluziile sale nu sînt, în întregime, și ale noastre.

— Tovarășe Veres, se repezi procurorul, am avut ieri o dispută violentă cu profesorii din Timișoara în privința vinovăției sau nevinovăției lui Stamatescu...

— „Tovarășului” Stamatescu... îl corectă Veres.

— Da, mă rog... Eu v-am spus părerea încă de la început. Nici nu mai era necesară ancheta și nici cele trei săptămîni pentru construirea noului cazan! Concluziile se puteau trage de atunci! Vina inginerului era prea evidentă... Nu altul, ci el, inginerul Stamatescu a proiectat cazanol Kauper care a explodat, a ucis oameni, a adus prejudicii enorme avuției statului. Ce alt vinovat mai trebuia căutat?

„Cantitate de idei mică, volum mare de vorbe”. Își zise în gînd Veres. Apoi interveni cu voce tare:

— Tovarășe Teodorescu! Dumneata n-ai înțeles nici acum că noi nu căutăm neapărat un vinovat. Pe mine și pe noi toți trebuie să ne preocupe găsirea cauzei, ssa a cauzelor, care au dus la această tragedie. Sigur, e foarte ușor să acuzi!

Să admitem cele spuse în raport. Îl acuzăm, îl judecăm și-l condamnăm pe inginerul Stamatescu! Bine! Și ce-am rezolva? Dumneata vezi totul numai prin prisma profesunii exercitate. Te-ai întrebă, însă — și aceasta privește și pe ceilalți — dacă n-ar mai putea fi vreo cauză care să ne ducă spre adevăr? Raportul este real, în parte, în unele locuri exagerat și incomplet. Să nu credeti că țin morții ca inginerul Stamatescu să fie absolut de orice vină sau să căutăm un alt vinovat. Nu! Dar mie mi se pare că ce-am făcut nu-i de ajuns. Nu e totul!

Se opri și oftă adînc. Apoi continuă.

— Face apel la toți cei de față pentru a nu ne pripri să tragem concluzii eronate. Să găsim alte modalități de cercetare, de investigare, care să ne ducă cit mai aproape de realitate. Eu nu sînt specialist. Cred însă că n-am epuizat toate căile de a ieși la lumină, fie ele chiar și mai alambicate.

— Tocmai de aceea, interveni profesorul Popovici, eu și profesorul Marinescu n-am semnat raportul... Cred că ar mai fi totuși o cale...

— Păi, spuneți-o, oameni buni, ce așteptați?

— N-au fost de acord cu noi ceilalți membri din comisie. Se pare că însuși inginerul Stamatescu se dă bătut...

— La ce v-ați gîndit?

— Am propus repetarea expertizei!

— Și ce elemente noi interven de data aceasta? întrebă precipitat Veres.

— Vom construi, din nou, același cazan la scară redusă, după același proiect. Punerea sa în funcțiune să o facem în alte condiții de climă și în alt loc, de pildă, chiar în laborator sau într-o hală a Combinatului. În nici un caz în aer liber! Bineînțeles, respectînd normele de protecție.

— Să mai așteptăm?

— Încă trei săptămîni. S-ar putea ca factorii climatici să aibă influență, s-ar putea să nu aibă... Nu-i decit o ipoteză, tovarășe Veres. Noi credem că trebuie încercat. V-aș ruga să fiți de acord! Vom încerca chiar cu riscul de a suporta noi cheltuielile...

— Ideea nu-i rea. Și să lăsăm cheltuielile, zîmbi Veres.

— Dacă un asemenea cazan ar fi fost pus în funcțiune toamna sau iarna, am fi avut termen de comparație, reluă profesorul Marinescu ideea confratelui său. De aceea propunem repetarea expertizei. Acesta a fost unul dintre motivele pentru care n-am semnat raportul. Și pentru faptul că inginerul Stamatescu nu-i un oarecare...

— Împărtășesc propunerea dumneavoastră.

— Asta înseamnă tergiversare, tovarășe Veres. Pentru ce? întrebă iritat Teodorescu Pamfil. Cui folosește?

— Nu-i tergiversare! La sfîrșit putem spune, cu mina pe inimă, împăcați cu noi înșine, că am făcut tot ce se putea face! Ceilalți ce părere au?

Directorul ridică ușor din umeri. Profesorii Mares și Știrbei nu spuseră nimic. Stamatescu, livid, îl privea insistînd pe Veres.

— Vrei să spui ceva, nu-i așa?

— Vreau să le mulțumesc profesorilor de la Timișoara pentru tenacitatea care o dovedesc în lămurirea acestui „caz”, al meu.

— Nu-i numai al dumitale. E și al nostru, al întregii țări, zîmbi din nou Veres. Dacă dezlegăm taina, aici, sîntem stăpîni pe orice situație! Dar de ce ești sceptic?

— Mi-am pierdut încrederea în mine... De fapt nu mai cred în nimic.

— Dacă nu te-aș cunoaște, poate ți-aș da dreptate.

— Alțeva mă preocupă, tovarășe Veres, mult mai grav! Privi în altă parte, așteptînd parcă un îndemn. Vinovăția mea e dovedită. Voi fi deferit justiției, judecat și condamnat. Se cuvine să-mi ispășesc greșeala. Dar...

LINIȘTEA stăpînea încăperea. Stamatescu reîncepu greoi să-și depene gîndurile care-l nelinișteau:

— Cred că va trebui să opriti toate furnalele din țară care funcționează cu cazane Kauper construite două proiectele mele!

Cuvintele sale căzură ca un trăsnet. Veres se lăsă moale pe speteaza scaunului. Deveni palid.

— Ești nebun, strigă deodată, ridicînd glasul, lucru ce i se întîmpla foarte rar. Nu-ți dai seama ce spui?! Știi ce-ar însemna asta? Catastrofă națională! Aruncăm economia la pămînt!

— Eu cred că în condițiile actuale, create aici, aceasta nu poate fi decit o măsură de preîntîmpinare a altor asemenea tragedii, reluă Stamatescu. M-am gîndit mult la aceasta și așteptam terminarea expertizei cu sufletul la gură. Trebuie, este de datoria mea, de om, să vă atrag atenția asupra primejdiei care ne pâste!

— Bine, dar acelea funcționează ireproșabil, de ani de zile! Aici trebuie să se fi întîmplat altceva! Ar fi o nesocotință să acceptăm ideea dumitale! Nu, nu e posibil!

Veres se ridică nervos. Se opri în mijlocul camerei. Își roti privirile spre ceilalți.

— Mai există o asemenea părere?

— Nu cred că trebuie să recurgem la măsuri extremiste, zise calm profesorul Mares. Ingerul Stamatescu se află sub imperiul acelei regretabile erori pe care, probabil, a săvîrșit-o. Este normal să gîndească astfel.

— Poate nu a săvîrșit-o, tovarășe profesor, se îndreptă spre el Veres.

— Da, am spus probabil... Deocamdată, din nefericire, totul apasă pe umerii săi. Eu n-am fost pentru repetarea expertizei și nici ceilalți din comisie, cu excepția colegilor din Timișoara. Nu știu ce va aduce nou. Dar, mă rog, dacă se hotărăște, eu nu mă pot împotrivi!

— Tovarășe Veres, se ridică din nou Stamatescu, vă rog să vă gîndiți bine la propunerea mea. Mă obsedează gîndul că o nouă explozie ar putea avea loc. Asta nu-mi dă pace... N-aș vrea să-mi încarc conștiința cu noi victime...

Veres se întoarse brusc spre el.

— Sună a resemnare, tovarășe Stamatescu. Altfel te cunoșteam! Se pare că ai acceptat soarta cu prea mare ușurință pentru un specialist ca dumneata, care ține la prestigiul și renumele său. Crezi că-i normal să fie așa?!

Făcu cîteva pași prin birou, apoi se opri:

— Propun reluarea expertizei pentru verificarea ipotezei emise. Veți avea tot sprijinul, tovarășe Popovici!

— Ne-am gîndit, interveni din nou profesorul Popovici, c-ar fi mai potrivit să facem cazanol în atelierele Politehnicii din Timișoara. Avem mină de lucru calificată, aparatură modernă, materiale. N-ar fi rău să meargă acolo și inginerul Stamatescu, doar e proiectul lui.

— Perfect! De acord! Așadar, peste trei săptămîni, conchise Veres.

Procurorul Teodorescu, sprijinit de brațul fotoliului, îi privea neîncetător. Stamatescu, cu coatele pe genunchi și capul în mîini, părea că nu mai este atent la nimic. În mîntea sa se dădea luptă între cruda realitate, care-i periclitase întreaga existență, și teama cumplită de a nu fi martor la o nouă dramă.

URMĂRĂ celelalte trei săptămîni de muncă asiduă, cu înfrîpări de noi speranțe. Cei ce-și asumară răspunderea pentru reluarea experienței își puseră în joc toate forțele și capacitățile. Erau la mijloc nu numai viața și prestigiul unui confrate, ci întreaga muncă creatoare, întreaga activitate științifică a miilor de oameni. Ceea ce se petrecuse acolo, pe malul Dunării, nu trebuia să se mai repete, nicăieri, niciodată!

Fuseseră verificate din nou calculele proiectului, diagramele de montare și punere în funcțiune ale tuturor cazanelor de acest gen, existente în țară, a metalului din care erau construite. Toate acestea făcure cu grijă deosebită, cu multă răbdare și competență, cum indicase Veres.

O zi de sfîrșit de ianuarie, cu cer senin și soare generos. Veres fusese anunțat că totul era pregătit. Cazanol făcut la Timișoara fusese transportat și instalat într-una din halele Combinatului; putea fi pus în funcțiune oricînd s-ar fi hotărît.

Înviorat, stăpînit de o vie speranță, Veres stabili ziua în care va putea sosi pentru a urmări cea de-a doua expertiză.

Stamatescu, aproape de nerecunoscut, era prezent, efectuînd ultimele verificări.

— Ce faci, tovarășe Stamatescu, îi întinse Veres mina cu căldură. Nu-mi place cum arăți!

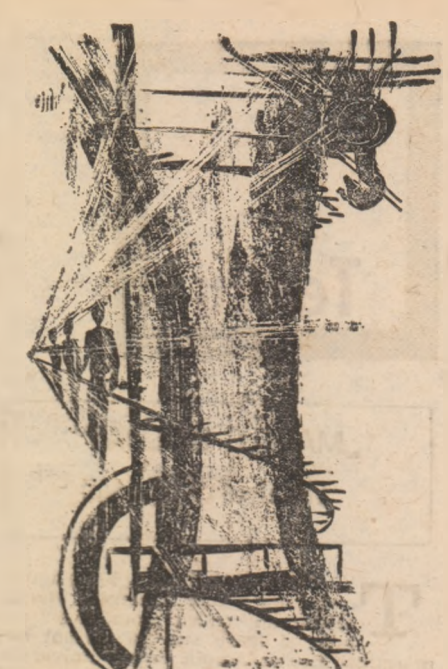
— N-am motive să arăt altfel, tovarășe Veres.

— Lasă prostiile! Ți-ai pierdut firea prea repede! La capitolul acesta nu ești bun specialist!

În scurt timp sosiră toți membrii comisiei. În prezența lor noul cazan își începu existența. Va fi scurtă ca și a celorlalte?

Sub privirile admirative, pline de satisfacție ale celor care-l urmăreau, ca pe cel mai de preț lucru, funcționa fără dificultate toată ziua și în zilele care urmau. Trecu apoi o săptămîină, Micul Kauper funcționa! Uimirea era generală. Ce se întîmplase? Același cap îl concepușe, aceleași mîini îl plămădiră ca și pe celălalt care adusese marea nenorocire. Și acesta continua să reziste!

Veres triumfă! Deci ceva a fost! „Iată, n-a fost rău că nu ne-am pripit! Acel ceva va fi găsit acum, aici. În sfîrșit, se va limpezi situația unui om și desluși misterul dezastrului”.

Ilustrații de TATIANA APAHIDEANU

Profesorii Marinescu și Popovici aveau motive suficiente de satisfacții.

Veres convocă comisia în sala de consiliu.

— Cred că e vremea să tragem concluziile. Vă las pe dumneavoastră, specialiștii, să vă spuneți cuvîntul.

— Tovarășe Veres, pot spune abia acum că ne-am făcut datoria, începui, zîmbînd, profesorul Popovici. Am reușit! Am descoperit, cred, cauza catastrofei! Este aproape incredibilă, dar realitatea ne-o confirmă!

— Și anume, se grăbi Veres.

— Pentru prima dată a fost pus în funcțiune aici, la Galați, cazanol Kauper, după proiectul inginerului Stamatescu, în condiții de climă deosebite față de celelalte. Din datele culese de noi rezultă că în acea perioadă temperatura aerului scăzuse brusc, neobișnuit pentru acea lună: minus cincisprezece grade Celsius. În interiorul cazanului, la bolta acestuia, temperatura de lucru era de 1350 grade Celsius, iar presiunea de patru atmosfere. În această conjunctură structura moleculară a oțelului O.L. 38 din care a fost confecționat cazanol cu pricina s-a modificat. A devenit casant, aproape ca sticla. Același fenomen s-a petrecut și cu primul cazan construit la scară. Analizele făcute în laborator confirmă toate acestea!

S-a întîmplat nenorocirea, ale cărei consecințe le cunoaștem. Toate celelalte, inclusiv cel actual, la scară redusă, au fost montate la temperaturi caracteristice perioadelor de primăvară-vară. Ipoteza pe care am emis-o a fost demonstrată.

Pentru viitor am recomanda folosirea în construcția cazanelor Kauper a altor oțeluri, cu calitate superioară, eventual aliate. În felul acesta darea lor în exploatare nu va mai fi condiționată de anotimp!

Stamatescu privea cu ochii larg deschiși spre profesorul Popovici. I se părea că-i tinăr urmărește, în amfiteatru, cursurile alit de limpezi.

Deci asta a fost! Cum de nu s-a gîndit? Cum de n-a intuit nici el, nici alții? Iată ce simplu părea totul!

— Oricare dintre noi, reluă profesorul Popovici, specialiști în asemenea construcții, am fi putut fi în situația inginerului Stamatescu. Această necunoaștere n-a venit din incompetență și incapacitate profesională! Totdeauna am crezut în el și l-am apreciat...

Iată, tovarășe Veres, de ce ne-am abținut atunci de a-l acuză. Ați avut dreptate. A mai existat o cale!

— După cite înțeleg eu, nu se face nimeni vinovat?, întrebă ritos Teodorescu Pamfil.

— Ingerul Stamatescu este nevinovat, replică Veres. El rămîne același bun specialist și om de o cinste care nu poate fi pusă niciodată la îndoială. Am fost sigur de asta!

Intr-un fel vina poate trebuie căutată, dacă vreți, la cei ce se ocupă de cercetări, la cei care au datoria de a finaliza și comunica rezultatul unor asemenea observații.

Privi spre Stamatescu:

— Capul șu, tovarășe inginer! E bine să sperii, să crezi! Totdeauna se mai poate face ceva!

— Ați avut dreptate, tovarășe Veres. Cine-ar fi crezut?... M-ați salvat, dumneavoastră vă datorz totul!

— Nu eu te-am salvat! De ce să exagerăm? Munca dumitale, conștiința pe care o ai...

Viața ne-a dat o lecție. Dar a fost prea aspră; cred că la ea ne vom gîndi multă vreme de-acum înainte.

Vă mulțumesc pentru colaborare. Noroc bun!

Conduș de cei prezenți, părăsi încăperea.

Se urcă în mașină.

Costică, nerăbdător, smuci mașina din loc. Zîmbi mulțumit, văzîndu-și seful satisfăcut, destins. Nu mai părea îngîndurat, preocupat, măcar pentru o vreme... Poate numai pînă la București...

Teatru

„MARELE SOLDAT“ (Teatrul Național)

TEAȚRUL NAȚIONAL i-a asigurat piesei lui Dan Tărchilă, **Marele soldat**, un cadru somptuos: pământ și mare sub un orizont nemărginit. Muzica amplă umple universul, fîpetele pescărușilor salută soarele, tărîmul capătă și el pulsația valurilor nevăzute, și în acest univers al elementelor primordiale, un tînăr solitar își ia rămas bun de la copilărie. Cîteva clipe mai tîrziu, un bătrîn covîrșit de ani își va lua, tot undeva pe aici, rămas bun de la viață, bunicii transmițînd nepotului legatul cel mai de preț, acela al dragostei pentru glie.

Destinul acestei familii de țărani dobrogeni, în împrejurările războiului pentru independență, îl urmărește dramaturgul, relevînd un aspect eroic mai puțin cunoscut, acela al pămîntenilor care și-au lăsat casele din ținutul aflat sub ocupație turcească, pentru a veni dincoace de Dunăre și a se înrola în luptă. Înainte de a înfrunta dușmanul din afară, țărării pribegi mai au a se ciocni cu dușmanul lor secular, boierul, care unește disprețul față de robi cu indiferența față de cauza patriotică. Visarion, fiul său, Gheorghe, soția sa, Tudosia, fata răătăcîltă și orfană pe care o adăpostesc, Iulia, învățătorul Lazăr alcătuiesc astfel un grup uman reprezentativ. Îl vom regăsi pe frontul de luptă, simbolizînd poporul care a dat cea mai mare jertfă și a dobîndit grandioasa biruință.

Dan Tărchilă are meritul de a fi zugrăvit astfel un portret viabil al eroului anonim. O face în linii limpezi și în culori sobre, cu motive românești autentice și cu simțire adevărată. Nu însă și cu putere artistică egală pe tot parcursul acțiunii, căci, de la un moment dat, materialul dramatic se fărîmîțează, episoadele devin ilustrative. Ecouri din **Năpasta**, **Tache**, **Ianke** și **Cadir** și alte lucrări anterioare grevează asupra originalității, apariții fugare, neconcluzive (un nebun filosof, un ture surescitat cu iataganul în mînă) dau impresii sumare asupra cursului evenimentelor, personaje interesante, ca Tudosia, dispar. Se introduc, în schimb, scene care nu au o legătură cu întregul. Aceste neajunsuri ale textului au lăsat în evidență și cu ocazia premierei de la Constanța; poate că pentru eventuala tipărire ori alte reprezentări autorul va avea tîria să revadă disparitățile piesei și s-o concentreze în focarul ideii artistice ce l-a călăuzit într-un mod atît de pozitiv.

E de observat că regizorul, acum maturizat, Mihai Berechet, și scenograful inspirat, Inventivă, care e Elena Pătrășcanu-Veakis s-au străduit în principal tocmai pentru omogenizarea spectacolului, conferind totodată intîmplărilor amplitudinea reclamată de însemnătatea circumstanțelor celebrate. Degete experte se plimbă pe claviatura scenotehnică a uriașului planșeu, compoziția are suflu larg, secvențe de lumină intensă alfernează iscusit cu secvențe de penumbră ori obscuritate, figurația e rînduită cu chibzuală. Se vorbește în genere frumos, omeneste, adevărurile mari sînt expuse fără bombasticism, adevărurile mici se spun cu naturalitate. Deși n-a putut depăși fragmentarismul și ilustrativismul unei părți din piesă, reprezentația a impus, ca dominant, sentimentul patriotice-mul călît în marea probă de foc. Irina Răchîțeanu, cu modul ei caracteristic de a dramatiza fără patetism (Tudosia), Constantin Răuțchi, cu o simplitate cuccitoare (bătrînul Cosma), tînărul Gabriel Oseciuc, debutînd foarte bine, ca expresivitate și ton (Gheorghe), Traian Stănescu, reținut, serios (Lazăr), Constantin Stănescu, comunicativ, ferm (Limbăul), Valeria Seciu, caldă, realizînd o scenă finală remarcabilă (Iulia), și, într-o măsură mai mică, Iulian Neculescu, prea grav și încruntat tot timpul (Visarion) sînt cei care susțin tipurile decisive ale umanității de pe scenă. Într-un tablou de gen, pigmentat cu umor de cea mai fină extracție, Ion Finteșteanu, Geo Barton, Carmen Stănescu oferă o imagine concludentă a ceea ce numim marca școală a Teatrului Național. Sînt și alte contribuții merituose, sînt și unele nemerituose — Alexandru Hasnaș sau Gheorghe Cristescu, de pildă, pîrlînd, prin scîlfos, tumefieri gesticulare, ochiade la public, din alt spectacol, din alt fel de teatru, ori de nicîcînd și de nicăieri — dar spectatorul rămîne cu imaginea acelor interpreți de clasă înaltă care joacă țărani, boieri, ostași în chip exemplar, cu atitudine exactă, în consensul exprimării adecvate a unui moment din existența națiunii, de palpit istoric unic.

Două piese ale dramaturgiei istorice moderne

Două ore de pace de D. R. Popescu la Teatrul Mic, regia Sorana Coroamă, în fotografie actorii (de la stînga): Vistrian Roman, Nicolae Pomoje, Ion Marinescu, Papil Panduru, Ion Ciprian

„DOUĂ ORE DE PACE“ (Teatrul Mic)

COLEGUL nostru critic și scriitor Dinu Săraru a debutat ca director al Teatrului Mic într-un ceas bun; ba s-ar putea spune chiar în două ceasuri bune, căci cele **Două ore de pace** ale lui Dumitru Radu Popescu sînt și o opțiune repertorială interesantă, și o lucrare scenică serioasă, inserată cu distincție contextului aniversar. Sorana Coroamă ca regizoare și Adriana Leonescu ca scenografa, compozitorul Ștefan Zorzor, Ion Marinescu și Vasile Nițulescu, actorii definiți, de personalitate proeminentă, ai scenei române, Olga Tudorache, Dinu Ianculescu, tînărul Dan Condurache, Nicolae Pomoje, Vistrian Roman, Petre Moraru, Andi Ștefănescu și alții au tratat creator scrierea, dîndu-ne un fel de jurnal dramatic al ultimei zile dinaintea căderii Plevnei.

Piesa ar putea fi subintitulată „Scene de front“, ea compunîndu-se din fulguri ale unei clipe de armistițiu, intersectate mai mult prin ambianța dată. Privite în realitatea lor, peripețiile sînt neverosimile: în rîgazul calm creat, doi ofițeri turci vin să-și revadă prietenul de odinioară de la Paris, ofițerul român; acestuia i se aduce totodată fiul, prizonier, oferit în schimbul unei tranzacții rușinoase. E cert însă că pacea generală nu poate fi disputată de către doi militari subordonați, după cum e greu de acceptat gestul unuia din ofițerii otomani care-l ucide pe celălalt tocmai în liniile românești, pentru a-i pedepsi radical defetismul. Sînt și alte împrejurări incredibile. Dar în piesă există o replică ce se cere considerată ca o cheie a unei posibile exegeze: „Poate că totul e un vis...“ spune căpitanul Dunărințu. Deci dacă înțelegem ceea ce se petrece în cele două ore de pace ca o proiecție în imaginar a unor fapte trăite, ipotezele căpătînd conturul imprecis al fabulosului, atunci piesa dobîndește sensul unei meditații ce caută a condensa sensurile majore ale unei istorii, amestecînd trecutul, prezentul, viitorul, viii și morții, realitățile și închipuirile într-o dezbateră despre legitimitatea deplină a luptei pentru ființa noastră națională, odinioară, acum și totdeauna. Deși cu inconsecvență, spectacolul pare a propune o atare înțelegere; în momente admirabile, vedem umbrele enorme ale soldaților prinși într-o horă ce e solidaritatea însăși a colectivității naționale, sau participăm la visul lor de glorie, semnificînd modul triumfal în care se vor întoarce în țară.

Conversația mult prelungită și mereu întreruptă dintre cei trei foști prieteni e un eseu subtil, de parafrază shakespeariană; simbolul ce revine obsedant e al lui Polonius, văzut în configurația lui odioasă de agent depravat al unei puteri crepusculare, ultimul stîlp al oricărui imperiu putrefact.

Totuși, oricum ar fi luată piesa, ea nu se arată a fi concepută organic, nu are rigoarea de gîndire a altor drame ale aceluiași autor și nici tensiunea lor de idei. Sînt în ea scene, cugetări, înfruntări care dau senzația certă de valoare. „ex ungue leonem“, recunoști în ele ghiara leului, e

scriitura unuia din cei mai importanți prozatori și dramaturgi români; e însă și cite un pasaj moale, sînt discursivități și discontinuități. Exceptînd vrasăzică ceea ce e de exceptat din ea, s-o inscriem între bunurile dramaturgiei noastre istorice moderne, care a adus Centenarului independenței o ofrandă spirituală de prim rang, deocamdată, în ansamblu, mai bogată decît a prozei și poeziei, slăvind eroii de ieri și pe continuatorii lor de azi.

Scena a valorificat calitățile piesei, teatrul punîndu-i la dispoziție cei mai buni oameni ai săi, iar regizoarea străduindu-se să-i dea adîncimea spațială necesară, extinzînd dimensiunile temporale, potențînd poezia virilă a eroidemului curat al soldaților. Ion Marinescu, căpitanul Dunărințu, e profund, impunător și franc, un om integru în haine ostășești, știînd să-și reprime afetele și să le convertească în tăceri grele sau în cuvinte inaripate. Vasile Nițulescu, ofițerul Ali, e comentatorul sarcastic al celor ce vor fi înfrinși, prin el ironia atît de tăioasă a dramaturgului strălucește, în reflexe oțelite, laconismul actorului fiind de o admirabilă adevăre. Între acești doi artiști de talie înaltă, Dinu Ianculescu, ofițerul Tahir, apare mai

secund ca statură artistică, totuși convingător în sadismul său funciar, ori de cîte ori nu pozează spre public și nu-și sacadează rostirea pentru efecte de accent pur verbal. Olga Tudorache, actriță reductibilă, mama a cărei tragedie se consumă pe scenă, susține excelent apariția pe front a femeii apoi, mai evaziv, discuțiile cu soțul și cu oaspeții săi, și cu totul în contrast, acele momente cînd se jeluiește cîntînd, plînge hohotînd, leșină, cîzînd, și cînd își schimbă vocea plină, de piept, cu un glăscior subțirel de cap, degradînd tragedia maternă în melodramă sempiternă. Aici regizoarea n-a exercitat o îndrumare fermă, ea permițînd și în alte împrejurări ca elementul folcloric — ce trebuie întrefesut firesc în contextura dramatică — să fie dilatat spre a satisface mărunte tendințe de bravură personală. Mulțimea de pe front e bine condusă, credibilă, — rolurile mici sînt de altfel delinute de actori deloc mici (Mitică Popescu, Ion Ciprian, Papil Panduru) — iar ceea ce se voia a fi solemn, e într-adevăr solemn, în spiritul teatrului nostru de azi, adică excelînd prin expresivitate conținută în afirmarea puternică a unor adevăruri fundamentale.

Valentin Silvestru

Radio Televiziune

Bilanț de primăvară

■ Ne îndreptăm, în-cîntați de această atît de înmiresmată primăvară, spre cea de a doua parte a anului și, ca întotdeauna, un mic moment de rîgaz, de privire retrospectivă nu ni se pare lipsit de utilitate. Cum ni se înfățișează, deci, imaginea literaturii și a cercetării literare în emisiunile de radio sau televiziune?

■ O prestigioasă experiență este atestată și mereu îmbogățită de teatrul radiofonic. Cu un „afiș“ de cel puțin 5 spectacole pe săptămîna (premiere și reluări), el își îndeplinește exemplar misiunea de informare și

formare a sute de mîi de spectatori. Apreciem justitea structurii de ansamblu a repertoriului care alătură piese clasice din literatura română și străină, celor contemporane, încercînd apoi, cu rezultate nu o dată elocvente, diversitatea formelor de spectacol, de la profil-teatral la scenariu-document, de la teatru scurt la seriale cu episoade în fiecare după-amiază a săptămîinii. Un ciclu ca **Istoria teatrului universal** (ieri seară s-a difuzat **Coriolan** de W. Shakespeare), prefațat adesea de substanțiale comentarii critice, nu mai puțin **Pagini roșii** din dramaturgia

românească, adesea de un maxim interes (precum transmiterea — în premieră — a teatrului eminescian sau, recent, a unui text contemporan războiului de independență, **Curcanii de Cr. Ventura**), completează de numeroase piese moderne și contemporane, iată datele unei „hărți“ literare bine conturată. Să notăm, de asemenea, nivelul cu adevărat remarcabil al distribuțiilor și efortul permanent al regizorilor de a găsi justificări radiofonice și mai adecvate.

■ Nu mai puțin, teatrul de televiziune a înregistrat în acest an un substanțial pas înainte în primul rînd prin costanța programării spectacolelor: unui spectacol două în fiecare săptămînă. Ele au valorificat, cu deosebire, texte din literatura actuală — transmise în premieră —, texte despre și pentru oamenii zilelor noastre. Un accent mai vizibil și pe repertoriul clasic românesc și universal, pe marile piese ale tuturor timpurilor, ar completa, credem, fericit inițiativa deplină acum. Ca și radio-ul, televiziunea a preluat spectacolele ale teatrelor nebucrestene, schimb de experiență

De cinci ori Hollywood

În ultima vreme s-a scris și vorbit mult despre Hollywood: confidențele unor cinești (ambii traduși în românește) Anthony Quinn și Charles Ford, apoi două super-reviste cu prezentări de vedete din anii de aur (amândouă proiectate în sălile bucureștene) —, în sfârșit, un alt fel de mobilizare generală de statură: filmul regizorului Robert Moore *Cinci detectivi la miezul nopții* după scenariul lui Neil Simon (dramaturg american binecunoscut). E vorba în acest film să se facă praf tot ce e dramaturgie inteligentă (sau măcar inteligibilă). Cum, pe de altă parte, povestea care pretinde o abilitate constructivă este tocmai povestea polițistă, filmul acesta va fi o nostimă și bazacoană parodie a filmului criminal. Cinci mari detectivi sunt invitați de un miliardar în castelul său electronic la o partidă (cum scrie în cartonașele de invitație) „de cină și crimă”. O crimă specială, pe care amfitrionul o numește: „murder by death”, adică „omor prin moarte”, ceea ce de la început exprimă o tanțoasă lipsă de orice sens. Absurditatea voită a situațiilor e dată pe mina unor actori de mina întâi: Alec Guinness, Peter Sellers, David Niven, Peter Falk (Colombo), Elsa Lanchester (faimoasa interpretă a miresei lui Frankenstein). Fiecare din cei cinci detectivi amintește pe cite un personaj celebru de roman polițist clasic: Charlie Chan, Poirot, Humphrey Bogart din *Șoimul maltez*, Miss Marple din romanele Agathe Christie, Chasterton din romanele lui Oppenheim.

Amfitrionul acestei ciudate seri e interpretat nu de un actor, ci de un ilustrator scriitor: Truman Capote — o senzațională apariție. Mai ales că personajul interpretat de Truman Capote începe prin a promite un milion de dolari celui din ilustrația detectivii care va descoperi pe autorul crimei ce va avea loc acolo, în castel, cu toate porțile ferocate, la ora 12 noaptea. Fiecare din musafiri poate fi sau ucigas sau ucis. Exact ca în *Cărțile pe față* sau în *Orient Express* de Agatha Christie. Fiecare din cei cinci îl denunță, pe rând, pe fiecare din ceilalți patru, pen-

tru că fiecare avea o veche răfuială cu defunctul. Deci fiecare a ghicit și merită recompensa de un milion. Fiecare sau (câci e același lucru) nici unul... Valetul orb, care deține milionul, anunță pe candidați că nimeni nu a ghicit, pentru simplul motiv că nimeni n-a fost ucis. Nici el, valetul, aci de față, nici stăpînul său, milionarul, amfitrionul, și dinsul... „aci de față”. Ca dovadă, valetul cel ex-orb și ex-ucis își scoate masca lipită pe obraz, și apare Truman Capote care acum își bate joc amaric de cei cinci detectivi, explicându-le (de data asta sincer și realist) că a vrut să răzbune pe cititorii de polițiste, cărora li se dă să înghită cele mai idioate povești.

Așadar, răfuială profesională. Dar pe- semne că nici asta nu pare de ajuns autorilor filmului. După ce musafirii pleacă, paraponisiți, cu coada între picioare, Truman Capote ride de unul singur și, cu un gest foarte natural, își zmulge de pe față cea de a doua mască, lăsînd niște plete blonde, lungi de un metru, să-i cadă pe umeri, devenind bucatăreasa surdo-mută pe care spectatorii o cunoscuseră deja în această funcțiune.

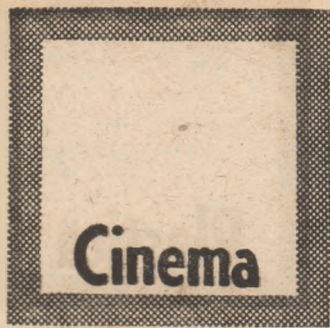
Filmul e adesea supărător de naiv, dar e răscumpărat de un dialog extrem de spiritual. Păcat că diversele conversații n-au putut fi transformate în întregime în subtilități tipărite. Iar gagurile sînt multe și de o delicioasă absurditate. Gagurile, da! datorită lor e tocmai să fie cit mai absurde. Asta le e toată nostimada. Dar filmul nostru nu e o parodie a filmului de gaguri, ci o satiră a poveștii polițiste. Ceea ce este nedrept și oarecum neonest. Desigur, avem dreptul să parodiem orice lucru, să-l caricaturizăm. Dar cum? Prin exagerare, nu prin falsificare, pentru că a satiriza înseamnă a încerca, a șarja. Așteptăm cu delicii o satiră a poveștii polițiste în care detectivii să fie caraghioși de ingenioși, dement de deștepți. Dar neapărat deștepți. Căci scamatoriile electronice din filmul *Cinci detectivi la miezul nopții*, odăile-sosii, cu roboți pe toate drumurile, cu măști duble și triple, cu orbii care văd, cu domni grași care pretind că în realitate sînt bucătăreșe slabe și sur-

do-mute, aceste trucuri sînt de o insuportabilă ieftinătate. Noroc că filmul e cit se poate de plăcut grație umorului din conversațiile celor cinci detectivi. În plus, e plin de gaguri bune. Și asta răscumpără multe. Încă o dată, filmul e foarte agreabil și merită să fie văzut. Îl putem explica chiar prin omeneasca nevoie pe care cineaștii de astăzi o au de a combate poveștile cu intrigă perfectă, cu desfășurare logică, cu reacții psihologice verosimile, adică așa cum cere estetica oricărei narațiuni. Ei cer povești trăznite. Desigur, acele „crazy stories” au și ele drept de cetate în estetică, dar ascultînd la rîndu-le de o lege a lor, de un fel de „regulă a jocului”. Trăznici sînt foarte exigenți cînd e vorba de legile stabilite de ei „în lumea lor”.

Deci, pentru toate acestea, trebuie talent. Mult talent. Și talentul dramaturgic este tocmai în scădere în cinematografia apuseană contemporană. Iată de ce apar asemenea conduite de vulpe privind la strugurii care sînt, chipurile, prea acri.

În fond, dacă cineaștii de astăzi nu-s în stare să facă filme profund umane, ei ar putea să se mulțumească cu soluția descoperită de marile și vechile case americane, astăzi în disoluție. Să facă spectacole cu vedete apuse, dar odinioară divinizate. Casa Metro Goldwin Mayer a făcut asta de două ori în ultima vreme. Și a fost un adevărat regal. Cel de al doilea „show” rulează acum la București (*Hollywood, Hollywood*). El are un foarte înduioșător titlu: „That's Entertainment”. Doi mari ași ai ecranului, Gene Kelly și Fred Astaire, sînt comperii unei magnifice reviste, cu 42 de stele celebre. Cei doi prezintă pe fiecare musafir, cînd intră în scenă. Și micul speech se termină (din 5 în 5 minute) cu cuvintele: „That's entertainment!” Adică „Asta zic și eu spectacol!”. „Asta distracție, da! nu mi-e rusine!”. Nu zic că ei n-ar avea dreptate. Zic doar că e înduioșător. Dar, hotărît lucru, Hollywood-ul la bine și la rău, nu va înceta să ne uimească.

D. I. Suchianu

Flash-back

Obiecte și locuri

● AȘA cum există pe planetă locuri pe care este destul să le vezi odată pentru ca să nu le mai uiți, și este destul să le vezi a doua și a treia oară pentru ca să le găsești neschimbate, cinematograful are și el o geografie a punctelor pe care le poți socoti miracolele, minunile sale. Nu sînt toate Niagare și Grand Canyon-uri; alături de splendori adevărate coexistă mlaștinile imunde și vulcanii noroiși care se fac remarcă doar prin senzaționalul umilinței și palmei lor.

Alături, de pildă, de scările monumentale din Potiomkin stau pinzele de păianjen din odaia părginită sau cimitirul sinistru din *Marile speranțe*. Alături de terenul de tenis din finalul lui *Blow-up* apare interiorul sărac și boem din *Cameo in formă de L*. Dar, dincolo de deosebiri de valoare și de stil, după ce ai scuturat prejudecățile diverse și a rămas amintirea — unică și concretă —, poate fi găsit un factor comun, un element de legătură: spațiul, sau cu alte cuvinte obiectul. Căci cinematograful este înainte de toate arta spațiului și a obiectelor, așa cum literatura este a cuvintului, muzica a sunetelor și pictura a culorii. În film, o mustață caraghioasă sau un călcii scilicet, un deșert arid sau o locomotivă hodorigită, un concurs de galop sau o cursă de automobile se impun mai ușor atenției decît frumusețea în sine. Spațiul domină timpul, acesta apărînd, în arenă doar prin intermediul mișcării. În film, facultatea de a nu te lăsa uitat valorează mai mult decît o pedantă însuirire de timp. Actorul însuși este mare în funcție de capacitatea sa de a se face memorabil, de a se integra în rîndul obiectelor monstre ale cinematografului și de a se lăsa filmat cu o nepăsare nu mai mică decît a lor.

Este ceea ce ignoră unii regizori și producători vrînd să ne epateze cu peisaje frumoase, cu eroi perfecți, cu situații ideale. Legea monoteistă a filmului se simte lezată și aruncă pe calofili în uitare.

Romulus Rusan

DECADA FILMULUI ROMÂNESC

● O retrospectivă a realizărilor recente ale cinematografului românesc s-a desfășurat, în perioada cuprinsă între 1 și 10 mai, la cinematograful „Scala”. Alături de filmele de actualitate (*Mere roșii* — în imaginea din stînga —, *Cuibul Salamandrelor*, *Instanța omină pronunțarea*), sau de peliculele de evocare a tre-

cutului (*Pintea*), a fost prezentată și o suită de ecranizări după prestigioase opere literare (Prin cenușa imperiului — imaginea din dreapta —, *Tănase Scatiu*, *Dincolo de pod*, *Trei zile și trei nopți*, *Osinda*).

care, pe dimensiunea acestei cuprinzătoare scene, se dovedește de fiecare dată edificator.

■ Revista literară radio a știut de fiecare dată să-și „pagineze” în așa fel rubricile încît să dea o imagine cit mai largă asupra fenomenului literar contemporan. Emisiunile radiofonice de note asupra cărților, grafic atent și prompt al fluxului editorial, se constituie, astfel, ca un bun ghid de lectură la îndemîna marelui public. La televiziune, Atelierul de creație literar-artistică este, la rîndu-i, un larg tur de orizont asupra actualității culturale în cuprinsul căruia literatura ocupă un loc important. Totuși, o Revistă literară TV care să dezbate săptămînal sau bi-lunar aspectele caracteristice ale vieții literare, o revistă cu editorial, mese rotunde, discuții aplicate sau tematice, semnal editorial, cronici de carte, interviuri etc., o astfel de revistă care să explicitizeze liniile de forță ale unui climat creator și să-i definească perspectivele, ni se pare de primă necesitate. Ea trebuie completată de emisiuni de valorificare a moștenirii literare, emisiuni în care (prin *Biblioteca pentru toți* și altele de a-

ceiași fel), televiziunea și-a demonstrat forța de a găsi formele cele mai sugestive de traducere în vizual a documentului sau textului literar, a faptului de istorie și critică literară.

■ Urmărind ecoul unor emisiuni ca *Scritorul și epoca sa* (la televiziune) sau *Portrete în dialog* (la radio) așteptăm ca, în continuare, în cadrul unor transmisiuni cu zi și oră fixe de difuzare, nume de prestigiu ale literelor noastre (scriitori, critici, editori, profesori, specialiști) să fie invitate a-și defini „programul” de creație, planurile, gândurile și năzuințele. Citesc *Viața ca o pradă* de Marin Preda. Cit interes ar fi declanșat asemenea tulburătoare mărturisiri difuzate prin radio sau televiziune! Căci un „dosar” de opinii și atitudini, de amintiri și proiecte de viitor ca cel pe care îl preconizăm pentru a fi înregistrat pe banda de magnetofon sau pelicula cinematografică nu este doar o simplă contribuție de istorie literară, ci o emblemă — strălucitoare — a unei epoci și a unei spiritualități.

Ioana Mălin

SECVENȚA

■ O CAPODOPERA (văzută luni la „Cinematecă”) este *Comora lui Arne*, de Mauritz Stiller. Film făcut în 1919, care ne vine de pe acel misterios și fascinant teritoriu numit cinematograful suedez. Filmul unui om — Stiller — care alături de Sjostrom a dat o direcție cinematografului european din epocă, revoluționînd tehnica montajului, descoperind ceea ce era de descoperit în acest sens (inclusiv montajul în cadrul!). Exactitatea și funcționalitatea cadranelor, precizia și concizia cu care e enunțată și condusă dramaturgia, ritmul și dinamica interioară a fiecărei secvențe par, sînt chiar rodul unei clipe de genială inspirație. *Comora lui Arne* își depășește evident vremea. Să mai adaug și că, precum orice capodoperă ce se respectă, filmul începe cu o secvență memorabilă: trei seniori, prizonieri de război, sînt introduși în celula unui castel. Abia închisă ușa în urma lor și cei trei încep să cerceteze grosimea zidurilor, nu să încerce a forța ușa grea sau gratiile, nu să caute vreo soluție de evadare, ci să joace veseli o capră. Pur și simplu o capră...

a. bc.

Telecinema

O actriță a timpului meu

■ EU cred — formulînd cu o simplitate infricosată nu atît de ridicol cît de expresivitatea care face de multe ori rău sincerității cu care un bărbat privește o femeie, enorm de multe prejudecăți în acest domeniu esențial se simt lezate tocmai de expresivitatea privirii, ne-numărate vulgarități de spirit hămesite să mediocritizeze totul detectează vulgaritatea în cea mai liniștită încintare, nicăieri ca pe acest teritoriu somptuos al plăcerii cu care un bărbat poate privi o femeie, spațiu unic dar la fel de natural ca natura, nicăieri ca aici mediocritatea nu visează să pirjolească luminisul dintr-un suris, crîngul din chipirea unei pleoape, pașiștea dintr-un mormur atît de firesc ca acela al lui Bogart către Ingrid Bergman, din „Casablanca”: „e o plăcere să te pot privi!”, cum altfel să spui, cum altfel să te uiți și să cînti cînd din adolescență ai auzit urletul lui Camil împotriva tuturor acelor care nu găsesc într-o privire decît pînda unei dormeze, în sfîrșit... — în sfîrșit, dacă trebuie să spun, „nu știu cum”,

cu ce m-a fermecat această femeie „din clipa-n care ne văzum”, de ce această femeie îmi place cel mai mult dintre toate dintre cele care se mișcă pe pinză, azi, 12 mai 1977, atunci eu cred că încintarea mea porneste din prea plinul cu care-mi satisface supremul egotism: la nimic nu tin mai mult ca la timpul meu, la acest veac 20, la anul acesta '77. Ea aparține intru totul vremii mele. Nici o actriță nu-mi spune mai clar că miine e 13 mai 1977 și această zi trebuie trăită de cînd te-ai trezit pînă ai adormit, exact definiția sperantei dată de femeia adorată în secolul trecut de Rilke, Nietzsche și Freud! Ea nu mă duce în altă vreme — nimeni nu și-ar inchipui-o contesă, marchiză, regină, zîină, vestală, curtezană de Balzac sau doamnă de Renal — ea nu mă cheamă pe altă planetă, nimeni n-o poate vedea cu perucă, în dantele sau în vocabularul lui Greta Garbo sau de Pompadour. Ea spune la fel de exact și de vibrant: „mă iubești?”, „sînt destul de necăjită”, „mă credeam mai tare”...

Tăietura părului ei se potrivește superb cu strălucirea ochilor, dîndu-i o poezie prietenă cu poezia poezilor mei preferați, cei care depling că totîi vor să-l joace ne Hamlet. Naturalitatea cu care inteligența și frumusețea se echilibrează la ea, naște o misterioasă demnitate a locului comun. Ea are inteligența ostilă deșteptăciunilor de salon și frumusețea străină de orice extravaganță. Multe motive îndreptătesc să se creadă că nimic nou nu apare sub soare. că „tout est dit”. că epoca noastră degeaba se laudă că e modernă și fără precedent. Annie Girardot îmi dă sacra speranță că nu e așa; ba mai mult, că vremea mea e modernă, frumoasă, inteligentă; unică precum iubita care printr-un suris îți spune pe ce lume te afli.

Radu Cosașu

Plastică

Jurnalul galeriilor

Theodor Moraru

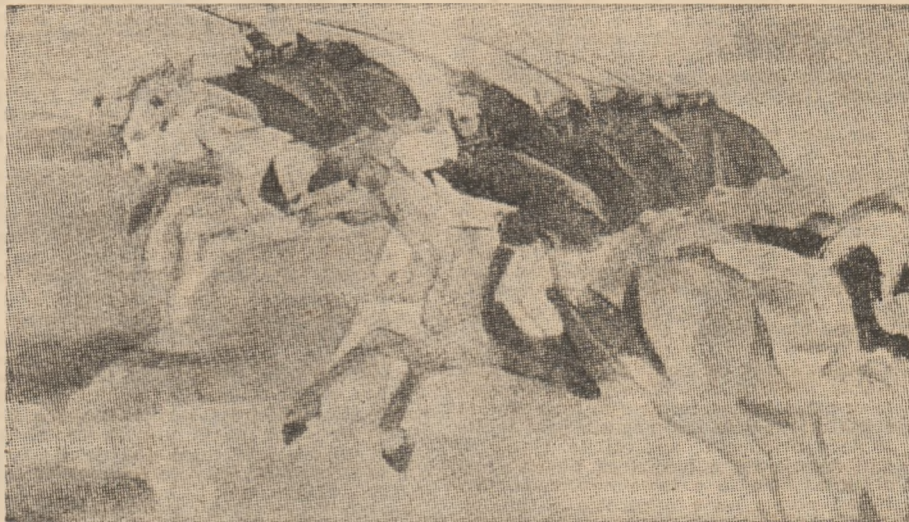
● Istoria peisajului ne-a învățat din vremuri îndepărtate cu atitudinea cea mai simplă a pictorului în fața varietății infinite a naturii: contemplarea. Fie printr-un direct motivul văzut, fie redându-l învăluit în aer și culoare la ore diferite — după procedeele specifice artei de impresie, — fie simplificând și alegând prin abstragere elementele esențiale, adeseori cu valori de simbol sau de semn propriu unei compoziții sau destinații anume — artistul care contemplă natura rămâne admiratorul și credinciosul ei slujitor. Prevalența viziunii contemplative se sprijină nemijlocit pe statornicia naturii, pe nemărginirea variației acesteia și indiferența cu care se lasă tratată, modificată, corectată sau siluită de pensula artistului.

Pictura lui Theodor Moraru — tânăr artist cu un contur personal puternic afirmat în ultimii 5 ani — urmărește și ea expresivitatea naturii, văzută printr-o optică gravă, adeseori tragică, dar cu numeroase aspecte și nuanțe de o notă-gădăuită originalitate.

Ce poate fi mai fascinant decât măruntașele pământului, privite din perspective diferite, fie în secțiuni verticale, fie în fireasca lor înfățișare — de la textura compusă într-o stranie geologie, de multe ori simplificată și direcționată geometric, iar altele desfășurate halucinant în trombe aeriene, pe fondul unui cer sumbru anunțător de furtuni? Fragmentată în cicluri — pe probleme care sînt în același timp și surse de sugestii bogate și generos nuanțate, — expoziția permite decelarea unor varii aspecte de motive cu titluri familiare și semnificații aparent benigne. Fantastic este numai efectul unei atare tratări picturale, cu îndepărtate coouri lunare, dintr-o lume în care mineralitatea, lipsită de vegetația datătoare de vitalitate, își pune pecetea solemn și tragic, cu forță de destin — nu im placabil, ci variabil după legea hazardului orb. Bun desenator, Theodor Moraru face din scheletul lucrărilor sale un factor esențial, pe care culoarea — în care domină amestecul de griuri pînă la negru, punctat în centru cu tușe de culori calde, explosiv așezate, (galben, portocaliu, ocru) — constituie o carnație prezentă atât prin materie (relief) — cit și printr-o senzualitate rafinată și abil dirijată.

Evoluția artistului se dovedește precisă fără ezitări sau ocoluri, pe un făgaș pe care îl adâncește de aproape 7 ani, în urmărirea unui stil personal ce și l-a cucerit prin muncă asiduă, consecvență de gândire plastică și mai ales printr-o perseverență în perfecționare, slujită de talent și de o vitalitate debordantă.

Mircea Grozdea

NICOLAI CONSTANTIN : Avintul dorobanților

Emil Ciocoiu

● Hotărît lucru, „Teatrul Mic” este pus pe fapte mari. Iată că, paralel cu diversificarea și actualizarea repertoriului său, se inițiază un ciclu de expoziții rezervate cu precădere tinerilor plasticieni, în intenția stabilirii unui dialog nuanțat și complex între public și cele două tipuri de artă, într-un fel complementare prin utilizarea limbajului vizual specific.

Pentru prima propunere de „pauză activă”, soluție deja verificată prin practica sporadică a altor teatre, a fost ales unul dintre artiștii tinerei generații, care s-a afirmat prin calitatea picturală intrinsecă și printr-o incontestabilă seriozitate profesională: Emil Ciocoiu. Nume intrat de curind în circuitul speranțelor, acest pictor se atestă fără epigonism din solida tradiție artistică autohtonă, așa cum s-a constituit și s-a consolidat ea datorită marilor practicieni din perioada interbelică. Afirmînd această realitate, trebuie să precizăm că posibila similitudine nu vizează registrul formal, modalitatea concretă de manipulare a substanțelor cromatice, amintind de cea a lui Lucian Grigorescu, dar cu o mai severă cenzurare a exuberanțelor, ci sensul emoțional, profund afectiv al relației ce se stabilește între artist, motivul pictural și privitor. Tonul general este cel al cosubstanțialității, al regăsirii unui ton spiritual liric, alimentat din contactul cu existența în datele ei funciare. Astfel preferința pentru peisaj ni se pare pe deplin justificată și ferită, într-un anumit fel ca unica soluție

pentru rezolvarea propriilor întrebări umane și estetice. Menținîndu-se într-un registru al figurativului evanescent, al volumelor ce își dizolvă concretețea tranșantă în vibrația culorii-lumină, artistul își încarcă lucrările cu o calitate afectivă ușor detectabilă și spontan asimilabilă de către spectatorul sensibil la valorile picturale, conferindu-le în același timp o spațialitate ce le dispensează de rigorile perspectivei lineare acuzate, în favoarea celor cromatice. Exemplară în acest sens ni se pare Iarna, o tramă continuă de tonuri luminoase, apoi Toamna, dar și cele două piese mici cu subiect marin, de un pronunțat ton elegiac. Consistente, cu o pensuleție sigură și expresivă, peisajele de la Comana, Plumbuita și din porturi reafirmă inepuizabilele valențe ale naturii ca pretext pictural, desigur împlinită prin prezența contribuției umane, cazul naturii-stălice — singura în expoziție — deschizînd o altă perspectivă asupra disponibilităților artistului. Cimpul subiectelor și al procedeeilor solid-rafinate se completează logic prin prezența celor două portrete, adevărate argumente în favoarea modului de a înțelege volumul, construcția și culoarea-formă. Sobru, cu subtilitate în organizarea compoziției și a maselor primordiale, atent cu voluptate la nuanțarea griurilor colorate, dar abordînd cu decizie și accentul cromatic, parcurgînd cu luciditate și selectiv lectia unor precedente autoritare, Emil Ciocoiu se definește deja ca o personalitate cu profil decis, intrînd, fără îndoială, în compunerea imaginii caleidoscopice a valorilor tinerei noastre generații de talente.

Virgil Mocanu

Muzică

Cîntecele Independenței

LA ATENEU, pe scena concertelor, haina militară a luat locul obișnuitelor fracuri. Au fost două zile închinată Independenței de stat la centenar, zile privilegiate din șirul concertelor festive ale anului prin patronajul acum direct al Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Muzica evolua în alături de marș, marșul trupelor, marșul cavaleriei, marșul vânătorilor, și cu vigoarea de ton a timbrurilor ostășești. Ne puteam imagina tot atât de bine asistînd la faștul paradelor unde aceste marșuri, aceste imnuri sînt cadențate de pașii apăsați ai militarilor care le intonează. Ceremonialul a legat sub semnul continuității trecutul eroic cu prezentul revoluționar, imnuri ca Slăvim Republica, slăvim Partidul de Dinu Stelian, cu medalionul intitulat Din cîntecele Războiului de la '77. După cum simbolică a fost și gruparea formațiilor care au susținut amplul program: alături de Ansamblul artistic „Doina” al Armatei Republicii Socialiste Romînia, Corul de stat din Moscova și Corul mixt al Radiodifuziunii bulgare, cu aceeași statornicie cu care prietenii de azi se identificau cu prietenii de acum un

secol din fața redutelor de la Plevna. Grivița sau Rahovei. Finele concertului a constat în reunirea celor trei ansambluri prietene cîntînd la unison românescul Pe-al nostru steag.

Dar fără îndoială că momentul distinctiv al manifestării va rămîne vibrantul medalion, fiindcă pentru întia oară după mulți ani a redevenit vie moștenirea cîntărilor însoțind vitejia dorobanților care ne-au cucerit independența de stat.

A fost și o demonstrație în sensul că pe acest tărîm al cîntării patriotice patrimoniul s-a constituit în timp după un tipic similar folclorului. Același tip de produs mai degrabă simplu în stilul său direct, aceeași abundență a variantelor atestînd continua șlefuire a modelului inițial și adecvare a lui la mijloacele de interpretare și gustul armonios și timbral al aranșorilor. Și anonimatul unora din aceste piese a fost prin sine destul de semnificativ. De pildă, Moartea vitează și Drum bun sînt vechi melodii ostășești. La '77 au devenit, firește, cîntări ale Independenței. Poate nu mai puțin grăitoare în același sens a fost și condiția profesională în genere modestă a autori-

lor pe care îi știm. Trecerea Dunării poartă semnătura lui Ioan Ialovițchi, șef de muzică militară; despre I. Simionescu am aflat destul de puțin peste faptul că acum o sută de ani ne-a lăsat melodia Sună buciulul de-alarmă; mai distinct ne apare Theodor Georgescu „diriginte (citește dirijor) al corului bisericii „Crețulescu”, unde ocupa și funcția de protopsalt” cum ne comunică muzicograful Mihail Poslušnicu, pentru vremea cînd Th. Georgescu scria marșul La Romînia.

DI N cronologia concertului „Doina”, spre a puncta continuitatea cîntării ostășești în tradiția românească nu a lipsit bineînțelesul Pui de lei, marș anume pentru aniversarea unui sfert de veac de la Independență, nici Voința neamului de Ioan Danielescu, simbolizînd întregirea Romîniei moderne, atunci, în 1918.

Tendința de dezvoltare a imaginilor artistice spre complexitate și spre o mai accentuată nuanțare individuală s-au putut desprinde cînd a fost atacat repertoriul nou, Firește, profesioniștii muzicii beneficiază acum de experiența unui simfonism autohton la care nici nu visau autorii cînteceilor de acum un veac. Atunci substratul folcloric stătea descoperit, ca și împrumuturile din cîntările similare ale altor popoare. Acum, după preocuparea de a crește un limbaj cult național se arată o reasezare a elementelor chiar în interiorul cîntecului patriotic, ca gen de masă. Nu neapărat prin amploarea ansamblului ca în Mi-e drag stema țării mele de Sergiu Măchizov, unde răzbate stilistic lirica enesciană (suportul orchestral diferențiat față de cor ne apropie aici de genul vocal simfonic). Căci complexitatea rezidă de multe ori în însăși scriitura corală, desfășurînd o bogată imagistică pe componentele armonice, cum se întîmplă în

inspiratul cîntec tineresc intitulat de Alexandru Pașcanu Imn neatinării. Nu se poate trece peste faptul că această complexitate își găsește acoperire și în nivelul actual de creștere a mijloacelor de interpretare față de situația de acum un veac. Am putut ca atare prețui acuratețea în execuție a ansamblului Armatei „Doina”, dirijată alternativ de Dinu Stelian și Sergiu Eremia și am putut pleca impresionat de forța sonoră și coeziunea formației corale bărbătești. Ambasadorii artei corale din țările prietene au reușit și ei, fiecare cu proprii mijloace, să conturzeze de asemenea ideea îmbinării tradiționale a muzicii cu flacăra eroismului ostășesc, oferind o imagine a contribuției culturii din țara lor la dezvoltarea acestui gen al muzicii pentru masă.

Pe lângă o remarcabilă artă de nuanțare de la un cîntec la altul. Corul de stat din Moscova, dirijat de Vladislav Sokolov, a excelat în transparența sonoră și în echilibrul dintre compartimente. Artistic bine construit, cu abundența de expresii sonore eficiente, ni s-a părut poemul coral Bună dimineața Moscova de Valerii Kikta. Iar sufragiile publicului le-a întrunit romanța populară rusă Clapet de soră.

Corul mixt al Radiodifuziunii bulgare, condus de Mihail Milkov, a făcut dovadă unei deosebite capacități de sincronizare la mișcările agile și a respectării pentru precizia intonației. De asemenea a arătat o mare frumusețe de sunet la partitura tenorilor. Peste toate, cele mai bune impresii ne-au lăsat compozițiile Clapetele de la Rila, foarte imaginativă în obiecte sonore deduse din fondul plastic tradițional, precum și dinamismul superlativ de ritmurile vioaie, cu modulatii neconvenționale din corul intitulat Dilmazo Dilmazo de Krasimir Kluskiński.

Radu Stan

Limbă populară și literatură națională

Meridiane

PREOCUPAȚI, cu justificate motive, de limba pe care o vorbim și pe care am dori-o cit mai limpede, mai subtilă și mai încărcată de cuvinte redind așdama șoapta gândului și a inimii, ne întoarcem, firesc, spre momentul în care limba vorbită a biruit și s-a impus în cultură, în istoria noastră. Constatăm că acel moment se înscrie într-o perioadă cu adinți semnificații în viața popoarelor europene. După ce secole de-a rândul prevalase tendința de a îngloba popoarele în mari ansambluri, cu orientări spre universalitate, a început să se impună tendința de a da glas aspirațiilor nucleelor de viață, în care se plămădeau solidarități mai fireșc închezate și, de aceea, mai trainice. În perioada dintre Renaștere și Lumi, această tendință a progresat continuu și ea caracterizează răstimpul care separă epoca marilor ansambluri, Evul Mediu, de epoca statelor naționale care au acordat o certă prioritate factorului economic, epoca industrială. Răstimpul dintre Renaștere și Lumi apare, în această perspectivă, ca o fază de afirmare a unor noi nuclee de viață, într-un dialog, adeseori dramatic, cu marile ansambluri cu structuri sociale înnoite. Delio Cantimori a denumit, cu bun temei, acest răstimp, ținând seama de locul ocupat de umaniști în viața popoarelor, **perioada umanistă**.

Despre umaniști și filosofi luminați s-a ocupat și Werner Bahner în studiile ce vădese o impresionantă informație; ne-a vorbit despre Dante și Dimitrie Cantemir, despre Cervantes și Ion Budai Deleanu, despre Rousseau și Samuil Micu. Citite separat, studiile puteau lăsa impresia că dezvoltările din literaturile române au fost paralele. Or, iată că Editura Academiei de Științe din R.D.G. a publicat, cu câteva săptămâni în urmă,

primul volum din operele savantului romanist, iar într-însul legăturile dintre ceea ce păreau a fi fragmente ies la lumină într-o urzeală mult mai elaborată și mai deasă decât o putea surprinde ochiul cititorului unor articole din periodice. Este vorba de volumul 1, cu subtitlul „literatură și societate”, din sinteza ce va cuprinde cele mai reprezentative contribuții ale lui Werner Bahner: **Formen, Ideen, Progresse in den Literaturen der romanischen Völker**.

Autorul vorbește despre Dante, Boccaccio, Cervantes, Giambattista Basile, în pagini sugestive; dar, cu precădere, reține atenția studiul cuprinzător care urmărește tema „funcția națională a literaturii din unghiul umanismului atașat limbii populare”. În aproape o sută de pagini, Werner Bahner constată că ascensiunea burgheziei și centralizarea puterii în statele absolutiste au favorizat creșterea interesului pentru limba vorbită și pentru literatura scrisă în această limbă. Autorul descoperă, pe bună dreptate, un punct de pornire în creația lui Dante, mai ales în **De vulgari eloquentia**, analizată amănunțit în studiul care deschide volumul; cert este că italianii animă discuția pe această temă și florentinii, în special, dau caracter teoretic dezbaterii. De ce să scrii într-o limbă savantă și nu în cea vorbită de compatrioții tăi? De ce să închizi operele literare doar în cercuri restrinse? Evident, soluțiile nu sint repede descoperite și majoritatea umaniștilor înțeleg prin limba vorbită aceea practică în adunările oamenilor cu carte și nu pe aceea folosită în piețe. Dar orientarea este decisivă și, ceea ce credem că trebuie subliniat, ea răspunde unei noi orientări a mentalităților, spre nucleele firești ale vieții colective, spre familie, spre gupurile care se

recunosc a fi unitare, în cetăți, în principate, mai tirziu, de fapt la sfîrșitul perioadei umaniste, în state naționale. De aceea, întreg secolul XVI este marcat, în toate culturile romanice, de cărți care pledează cauza limbilor populare și a operelor artistice scrise în aceste limbi: este vorba de „programul” lui Pietro Bembo, considerat autorul unui veritabil „manifest” al umanismului orientat spre limba populară, în Italia: **Prose della volgar lingua** (1525), a francezului Joachim Du Bellay, a spaniolului Juan de Valdés, care afla sursa curată a limbii castiliane în proverbe, a portughezului Sá de Miranda. Acest curent umanist, de mare pondere în civilizația europeană, a deschis porțile „modernismului”, deși nu și-a putut asigura curind o bază socială puternică, prin întemeierea sa pe tradițiile populare din cauza lipsei de unitate politică, adaugă autorul în încheierea eruditei sale incursiuni. Cititorul român va spune, cu siguranță, că autorul ar fi putut face referiri la distinsul umanist Nicolaus Olahus sau la Coresi, care imprimă, în acest secol XVI, cărți în limba vorbită. Dar el este plăcut surprins să vadă că studiul care urmează reia, pe larg, problema, pe baza exemplului român, reliefînd elementele naționale din conștiința lingvistică și istorică a cronicarilor români din secolul XVII (**Nationale Elemente im Sprach- und Geschichtsbewusstsein der rumänischen Chronisten des 17. Jahrhunderts**). Autorul se referă aici la secolul XVII nu pentru că ar constata „decalaje” (așa cum pun în relief acei istorici literari obsedați de „sincronizarea” cu „Evropa”), ci pentru că întîlnește maturizarea unui curent pornit din secolul XVI, în contactul cu Reforma, mai mult decât cu Renașterea. După ce Olahus

vorbește despre originea latină a românilor, tema devine preponderentă în scrierile lui Grigore Ureche, Miron Costin, Stolnicul Constantin Cantacuzino; paralel, cartea în limba vorbită se impune în cultura acestui veac. De aceea, subliniază autorul, întîlnim la români cele două tendințe ale umaniștilor din alte țări romanice: aceea de a contura o nouă imagine a trecutului istoric, care să favorizeze „renașterea”, și aceea de a da statut literaturii scrise în limba vorbită. Această tendință este mai firavă, adaugă W. Bahner.

De fapt, efortul făcut de traducătorii din secolul XVII nu merge „paralel” cu efortul cronicarilor, ci se înscrie în aceeași preocupare, de a afirma un nou nucleu de viață intelectuală pe continentul european. Literatura care se dezvoltă cel mai viguros este cea istorică, deoarece ea pledează o cauză în fața unor încercări aristocratice de denigrare; beletristica nu trece pe primele locuri, ca în Italia, privilegiată fiind literatura de înțelepciune, ca în severa Spanie. Fără îndoială că în epoca umanistă, culturile europene nu au avut structuri și orientări identice; dar în toate a prevalat voința de a aduce în plan cultural nucleele viei, de a desprinde norme de viață din contactul cu realitățile trăite, de a proclama demnitatea omului.

Cercetările făcute de specialiști străini, cu o solidă informație, spirit de înțelegere și orizont comparatist — calități pe care le recunoștem în contribuțiile lui Werner Bahner — vin adeseori în întîmpinarea explorărilor făcute de specialiștii români, ca într-o galerie pornită a fi săpată din cele două capete. Orientările majore din cultura noastră se imbină tot mai organic cu cele din alte culturi, dezvoltându-se, în același timp, notele specifice; și de aceea, comparațiile pe care le facem ne explică tot mai clar dimensiunile universale din cultura noastră, în secole pe care le creдем „întunecate”, după cum ne dezvăluie unitatea și diversitatea civilizației europene.

Alexandru Dușu

Lirică din R. S. Cehoslovacă

Vladimir Brandejs

Umblet prin codru

Copacii se răresc
și graba mea
e-o fugă de umbră
spre lumină.

Pe drumul de-ntoarcere
mă fac gelos pe iarba
care-a acoperit pămîntul
și pe arbori,

pe-ntreaga pădure,
pe freamătul ei
pe care nimeni n-a-nvățat
incă să-l spună.

Ivan Skala

Aș vrea să fiu

Aș vrea să fiu ceva
fără de care să nu poți trăi,
fără de care să nu poți nicicînd
și niciunde trăi,

aș vrea să fiu sare,
sarea vieții tale-aș vrea să fiu.

Aș vrea să fiu sarea
ce se așează pe pielea ta ca o gingașă
pojghiță
cînd scuturi rufele în nădușeala verii
cînd pregătești prințul
sau cînd de fugă-asudată te-așezi
pe prima piatră ieșită în cale,
sub copaci

Aș vrea să fiu lacrimă pe geana ta,
pe pleoapă,
și nefiînd eu întîiul plîns de copil
ce-a limpezit ochii tăi de prima
durere-omenească
aș vrea să fiu măcar lacrima
ce-n clipe de fericită înfrigurare
se stringe într-un colț al ochilor tăi.

OTA MATUŠEK : Pe cîmp (xilogravură)

Aș vrea să fiu sarea drumurilor tale
toate,
sarea care brumează cămașa
marinarului
după fiece revărsat de valuri pătimașe
după fiece rafală de înverșunat
vînt umed.

Aș vrea să fiu asemeni vîntului sărat
ce-aduce pin-la tine mări, depărtări
și vise și ținuturi
de peste tot pe unde n-am călcat
pe unde n-o să umblăm nicicînd
dar unde piinea se rupe
cu o mină tot aspră
ce seamănă cu-a noastră.

Aș vrea să mă preschimb într-un cristal
mare, de sare,
ca miezul pîinii tale cea de toate zilele,
aș vrea să fiu sare
ca să fiu pină la ultimul duminic
cu tine,
sarea vieții tale aș vrea să fiu.

Eduard Petiska

De mii de ori

Ne-am născut de o mie de ori
mai întîi din mamele noastre
a doua, a treia și a suta oară
din durere, din dragoste și bucurii.
De cite ori ne-am ridicat
din flăcări
din mări
și războaie
de-atîtea ori am fost loviți de gloanțe.

Am luat din izvoarele toate
dor de ținuturi de vie pe araci
ce știu să renască la viață
în gustul dulce și amar al vinului
pe buzele tuturor, în dimineață.

Michal Cernik

Pe fringhie

De nu atîngi înălțimea păsărilor
vei rămîne fără cer,
de nu atîngi adîncimea fîntinilor
vei rămîne fără apă.

Pe fundul fîntinii capătul fringhiei
se clatină așdama unui destin.
Pe fringhie alunec eu,
pereții lunecoși din lut
aleargă sub picioare-mi
pietrele se fărîmîtează
iar apa brusc trezită,
se-nchide peste ea ca o pleoapă.

Mă temeam c-am să cad.
Un rotocol de cer
îmi stăruia deasupra capului
și sus, pe marginea înălțimii luminate,
chipurile prietenilor se aplecau
spre mine
ca un bun duh păzitor.
Fringhia cu șapte vieți era legată.

Jan Pilar

Graiul păsărilor

Cînd mută e pădurea
și tac la nesfîrșit copacii
eu vorbesc graiul păsărilor

și vin spre mine
cînteze și
grauri
se rotesc deasupra-mi sălbatic
eliberînd pădurea din tăcere.

Doar ciocirlia, lacrimă de chihlimbar,
rămîne nemișcată-n spațiu
și nu mă înțelege

și-o cucuvea
fără de nume
se cuibărește-n mine
și cîntă psalmii.

Miloslav Bures

Fotografie la sfîrșit de război

Nu, plugarul încă nu s-a arătat,
doar chipul lui
umbli pe pietre
iar pămîntul se deschide
prin glia grea.

Ce greu e s-o invingă !

Mina
care-a purtat grenada
n-a prins încă sămînța
dar știe
cită-i neghină
și cită rapița-sălbatică.

In românește de
Nicolae Nicoară

UTAMARO : Mamă și copil

Însemnările doamnei Sei Şonagon

A TÎTEA lucruri care azi ne par inconcuabile sau, cel puțin, foarte greu de conjugat, se apar în aliaje uimitoare și delectabile, totodată, în **Insemnările de capătii** ale doamnei Sei Şonagon. Astăzi sunt: sacrul și profanul, simbolurile și prezența simbolică sau un pur **Da-sein** al existențelor, în-sinele naturii surprins odată cu harurile ei conerite prin artă și convenție, ludicul și seriosul vieții, și atâtea altele. Privind mai de aproape această **coincidență oppositorum** remarcăm o prezență particulară a **semnului**, cu dubla sa față, semnificativ și semnificat, în toate sau cele mai multe din aceste coincidențe.

Dar o reflecție asupra semnelor pe care ne-o prilejuiește lectura acestor **Insemnări de capătii** se asociază, la rîndul ei, cu trăirea directă, estetică, a semnelor. Rareori, acest **Erlebnis** imediat mi-a revelat mai direct, mai pregnant, prezența esteticului. Căci arta — parte naivă, parte sofisticată — a acestei japoneze din secolul al X-lea, rezidă, mai presus de orice, în proiecția unei stări estetice.

Nimic din esteticismul, cunoscut nouă, al unor artiști **fin de siècle**. (Ar fi de văzut dacă aceștia nu și-au cultivat esteticismul alimentându-l, printr-altele, la sursa artei nipone descoperită în deosebi în stampe.) Esteticii occidentali sint devoții artificii pe care-l exaltă sacrificînd ingenuitatea, firescul, firea. Nu tot astfel acei japonezi care au găsit punți arculate între mări opuse, care au intuit locul comun al datului cu făcutul.

Cit de rari sint în occidentul nostru artiștii pentru care natura secundă, convențională nu o abolește pe cea dintâi, originară! Francisc de Assisi a fost, poate, unul dintre aceștia. Dar la el opera o charisma particulară. În schimb, **Insemnările** japonezei demonstrează trăirea în masă, în grup a unei asemenea comunicări. Și, în general, ceea ce ne uimește citind cartea aceasta scrisă acum un mileniu este mirifica bogăție a comunicărilor umane pe care ne-o înfățișează. Și aici se cuvine adăuga un corectiv: bogăția aceasta se asociază cu o reducere la minim a posibilităților de a comunica.

Situația despre care și din care povesteste Sei Şonagon este aceea a unei curți imperiale, închisă prin o preliști, tradiții, diverse bariere, lume ermetică, de o teribilă exiguitate, dar totuși o lume, deci un spațiu în care se află totul. Și, deosebi, natura toată. Culori, parfumuri ale orelor, zilelor și anotimpurilor, câteva cuvinte sint suficiente pentru a le cuprinde. Curțile imperiale de la Heiankyō („capitala liniștii și a păcii”) sint deschise prin zidurile inexistente ale caselor, prin sturzi și gârdule de bambus spre cosmos. Acesta e, de cele mai multe ori, un microcosm domestic, foind de jivine, de senzații. Nopti scurte și ploioase din luna a cincea în care se aude (farmec infiorător!) cîntecul puternic și duios al cucului. Ramuri de cireș în floare, înfipte într-un vas de porțelan verziu. Ce ne cucerește, ce provoacă experiența eminamente estetică a seducției, în contactul cu imaginile acestui mic univers, cu elementele puțin, revenind stereotip, niciodată obosite? Tocmai semnele pe care le poartă puterea semnelor. Voluptatea lecturii **Insemnărilor de capătii** — pentru noi, europeni, puțin cunosători ai culturii japoneze — își are sorginea în intuirea directă, în contactul imediat cu aceste realități-semne.

Aceasta nu înseamnă că semnificațiile ne sint prezente, că traducem imediat în propriul nostru limbaj, conform unei semantici presupus universale, acele semne. Traducătoarea doamnei Şonagon, distinsă cunosătoare a limbii japoneze, Stanca Clonca, a avut desigur de înfruntat obstacole, incomparabile cu cele ale traducătorilor din limbile europene, obstacole pe care le-a depășit cu măiestrie. Căci nu numai registrul semantic, ori lacozismul stilistic, ori aluziile obscure sint cele care fac dificultatea unei asemenea tălmăciri, ci însăși substanța acestei scrieri — semnele pe care le poartă pun grave opreliști transpunerii. Traducătoarea nu este însă la prima ei încercare. Și de astă dată, ea se dovedește, filologic și artistic, la înălțimea dificultăților traducerii sale.

Sei Şonagon deține măiestria nota-tinor laconice, impresioniste (dar, oare, e potrivit acest cuvînt?), indeosebi a trăirilor de ordin senzorial. Dar ordinea simțurilor nu o exclude pe aceea a unei inimii. O inimă nesentimentală, deși patetică. Era nevoie de o participare emoțională, de o capacitate de traire simpatetică excepțională pentru a surprinde — nu numai cu simțurile nude — și a transmite vibrația existenței, tot ce e „minunat”. „nespus de frumos”, toată desăvîrșirea estetică și mizeria morală (dar unde sint limitele?). Mici episoade abia închegindu-se într-o narațiune anecdotică se coagulează în jurul cite unui nucleu pe care l-am numi patetic, dacă nu ne-ar împiedica tocmai frumusețea, rigurozitatea estetică a evenimentului narat. Mica fabulă a Slăvitei Mițe a curții, admirabila istorie a muntelui de zăpadă ridicat în curtea Împărătesei au farmecul unor poezii desăvîrșite. Nu este, oare, totul imbat în poezie, în existența acestor doamne de la Curtea imperială? Totul e ritualizat, ceremonial și, totuși, nimic nu pare mai plin de viață decît formele. Semnele sint vii, ca în jocul copiilor. Și la curtea împărătesei copil și a împărătesei copilă, jocurile abundă. Puerilități a-guste, futilități grațioase (ținînd de cea mai autentică grație estetică) ne impresionează mai adînc decît orice gesturi, fapte ori ființe ce au greul pămîntului.

Lume a poeziei spuneam. „Lume ce gindea în basme și vorbea în poezii” — ca să folosim cuvintele eminesciene —, o lume a aluziei. Nimic nu este cuprins, posedat pe de-a-ntregul; totul este atins, învăluit, în treacăt. Nimic parcă în micul univers al doamnei Şonagon nu este, totul apare și dispare, e în ecloziune sau în evanescență. Farmec al clipei, al unor momente de împlinire fugitivă, fosnet de mătăsuri, zăpadă ce dispare înainte de a fi închisă în sipet, fluturare a aripilor multicolore, poale de rochii ce se întrevăd sub paravane. Nimic nu se lasă văzut cu totul (și indeosebi femeia), dar totul se vrea întrezărit. Epifaniile fugitive, aparițiile — quasi-divine — ale frumozului, iată clipele cele mai înalte ale existenței.

Și ale scrierii doamnei Şonagon. Triumf al esteticului, alambicat în re-torte rafinate și simple în același timp, triumf al sacrului ca numen estetic. Pînă și în listele pe care le alcătuiește japoneza — care posedă arta enumerărilor delectabile —, în acele liste de lucruri care rămîn neisprăvite, de lucruri nesuferite, de lucruri care te fac curios, de nerăbdări, de lucruri ferme-cătoare ca și de munți, tirguri, clădiri ori, iar, de lucruri netrebuincioase care-ți aduc însă aminte de vremuri trecute, aflî semne ale numenului estetic.

E prea trist să crezi că totul se întemeiază pentru tine, cititor peste o mie de ani și peste mil de leghe, pe o neînțelegere. Că de fapt semnele îți rămîn indescifrabile. Dar semnul nu se oferă doar, cum cred europenii, minții înțelegătoare.

„O noapte luminoasă — în cerdac o fată ține-n mînă o hirtie roșă cu cîteva semne pe ea: «Deși n-am nimic să-ți spun...» O ating razele de lună, intrate pieziș pe sub streșină.

Oare ar mai fi avut atîta farmec tabloul acesta pe ploaie?”

Nicolae Balotă

SHARAKU : Actor

40 de ani de la moarte:

PENTRU generațiile de azi, Antonio Gramsci (ianuarie 1891 — aprilie 1937) revine din involburările care au marcat istoria tumultuoasă a primei treimi a acestui secol. Punctele retrospective edificate de actualitatea crescîndă a operei sale conduc la plasarea unuia dintre întemeietorii Partidului Comunist Italian în rîndul celor mai eminenți gînditori marxști ai secolului XX.

Opera gramsciană aduce în fața posterității destinul sinuos al unui spirit care triumfă în ciuda propriei vieți distruse, condamnate la un exil perpetuu. În diferite ipostaze, acest exil l-a urmărit peste tot: din Sardinia natală, unde foamea și sărăcia se adăugau izolării insulare, și pînă în austerul Torino de la începutul secolului; din teribilul calvar al peregrinării timp de 11 ani prin închisorile lui Mussolini și pînă în acea perioadă postumă, cînd majoritatea scrierilor sale, înglobate într-o serie de caiete, redactate în închisoare, au părut indescifrabile. Scrierile din tinerețe, ca și *Caietele din închisoare* acreditează șansa postumă a unei voințe puse în slujba afirmării necondiționate a adevărului, care, după cum scria Gramsci însuși, „este întotdeauna revoluționar”.

Demersul teoretic gramscian, fundamental opus oricărei denaturări de dragul promovării adevărului cu două fețe, nu putea să nu ridice în permanență problema concordanței dintre teorie și practică, ceea ce și constituie în fond calea afirmării adevărului științific. Fundamentul întregii concepții gramsciene este bazat pe respingerea sistemelor filosofice închise și rigide, cu veleități paternaliste; forța gîndirii sale rezidă în filosofia marxistă considerată ca un complex viu al teoriei și practicii, care aderă la procesul istoric de devenire al societăților. Această filosofie este istorie, deoarece ea reflectă istoria, dar și pentru că participă la formarea ei și, în acest caz, este politică.

GRAMSCI nu poate fi redus la scheme și condensat în formule, deși unele idei sau expresii sintetice, cu vaste implicații, sint cele care justifică viabilitatea operei sale. Ideea dominantă, care revine în permanență pe parcursul celor 3 000 de pagini redactate în detențiune, este cea a necesității ca, în țările cu suprastructuri dezvoltate, forțele revoluționare să-și asigure hegemonia ideologică încă înainte de preluarea puterii politice, adică înainte de a deveni forța dominantă în societate. Acest imperativ decurge din faptul că statul burghez își exercită dominația nu numai prin constrîngere, ci și prin ideologie, adică dintr-o viziune asupra lumii inoculată cetățenilor, ceea ce determină ca în momentele de criză gîndirea majorității să coincidă cu interesele puterii. În concepția sa, ralierea, în perioada pre-revoluționară, a majorității populației la noua viziune asupra lumii, asigură succesul luptei politice, adăugînd victoriei valența de consens. Cîștigarea funcției hegemonice în societate presupune demonstrarea în fapt a supremației ideologice și a capacității clasei revoluționare de a conduce un sistem de alianțe avînd ca obiectiv „reformarea morală și intelectuală a societății”. Astfel, Gramsci ridică funcția hegemonică la rangul de condiție indispensabilă a triumfului unui proces revoluționar. În argumentarea sa apare un exemplu favorit: Revoluția Franceză de la 1789, adică actul cuceririi puterii de stat de către burghezie. Această înfrîngere a clasei conducătoare — aristocrația feudală — a fost îndelung pregătită încă din secolul luminismului, prin difuzarea unei noi concepții ideologice, care prin forța ei de expansiune în toate ungherele Franței a pregătit cucerirea puterii politice de către noua clasă revoluționară.

Combaterea eficientă a ideologiei dominante implică formularea unor argumente riguroase; această misiune revine intelectualilor organici legați de clasa revoluționară. Ei sint chemați să catalizeze reformarea mentalității oamenilor în sensul creării unei voințe colective la scară națională, bazată pe răspîndirea în conștiințe a ideii că fiecare om este chemat să participe la cea mai împlinită mișcare istorică spre o emancipare universală. Întreaga pleadoarie gramsciană privind necesitatea

desfășurării unei ample activități ideologice înainte de declanșarea revoluției vizează tocmai crearea condițiilor subiective necesare „reformării morale și intelectuale a societății”. În cadrul acestei deveniri istorice, intelectualii organici ai clasei revoluționare sint cei care, pe de o parte, asigură clasei o certă omogenitate și o conștiință a locului său în societate, iar pe de altă parte sint cei care elaborează și difuzează ideologia revoluționară. Procesul de elaborare și difuzare a noii concepții despre lume era întrevăzut de Gramsci ca o luptă continuă și nu ca o simplă variantă de propagandă apologetică.

Teoria gramsciană a luat ființă din propria sa practică, în cadrul căreia a pus accentul pe problemele inițierii unei revoluții culturale și a reformării mentalităților, care să provoace și să catalizeze revoluția politică. Toată bătaia dusă de Gramsci, împreună cu P. Togliatti și U. Terracini, în cadrul revistei „Ordine Nuovo” (1919—21) s-a axat pe necesitatea ridicării nivelului cultural și intelectual al oamenilor prin efectuarea unei suduri între mișcarea muncitorească și gîndirea marxistă vie. Prin întreaga sa activitate teoretică și practică, Gramsci demonstrează în fapt că socialismul este o viziune globală asupra existenței, o morală, un mod de afirmare a personalității fiecărui protagonist pe scena istoriei. Crearea intelectualilor proprii clasei revoluționare, ca și atragerea intelectualilor legați de burghezie nu înseamnă, în concepția sa, o „standardizare”, căci omogenizarea concepției despre lume, coerența viziunii de perspectivă nu implică un „cliseu”, ci este un proces în cadrul căruia fiecare protagonist își dezvoltă propria personalitate, capacitatea sa de a contribui la înfăptuirea conștiinței a scopurilor noii societăți.

IN CONCEPȚIA gramsciană nu există „neintelectuali”, ci numai oameni care ocupă (sau nu) în societate funcția de intelectual. În linia acestei gîndiri, fiecare om este chemat să devină intelectual, prin participarea sa la activitatea partidului politic, ceea ce îl obligă să depășească îngustimea activităților limitate ale grupului său social și să adere la o viziune superioară asupra existenței. Datorită faptului că în realitățile suprastructurilor dezvoltate calea spre pirghiile statului trece prin cucerirea treptată a pozițiilor în tranșeele luptei ideologice, Partidul revoluționar este în primul rînd un „intelectual colectiv”, adică locul geometric al tuturor inteligențelor, capabil să ridice masa la cel mai înalt nivel al conștiinței intelectuale. Partidul este un „om colectiv” chemat să creeze condițiile pentru ca bătaia pentru socialism să constituie o autentică necesitate a momentului istoric și să imprime voința națională asupra cursului evenimentelor. Partidul este totodată o modalitate de formare a „intelectualilor organici” ai clasei revoluționare, adică „specialiști + oameni politici”, conducători și organizatori ai tuturor activităților și funcțiilor noii societăți.

Partidul este „o fuziune a spiritelor și voințelor”, este „expresia integrală a rațiunii” datorită capacității sale de a sintetiza toate părerile și experiențele într-un „adevăr complex”; forța sa rezidă și în toleranța în dezbateri — singura cale care poate conduce la coeziune și intransigență în acțiune, precum și în permanenta echilibrare a inițiativelor venite din partea conducătorilor. Convins încă din tinerețe că ideile, chiar și cele eronate, nu pot fi reprimate prin violență, Gramsci considera că triumful adevărului — care este întotdeauna un fapt social colectiv — trebuie să se bazeze pe forța de expansiune a ideilor.

Funcția hegemonică a Partidului în perioada pre-revoluționară are ca scop fundamental ridicarea permanentă a nivelului cultural și politic al maseilor: pentru a se realiza plenar în socialism, fiecare om trebuie să posedă capacitatea de a controla efectiv toată activitatea reprezentanților săi. Problema culturală are astfel dimensiunile problemei de libertate, menirea revoluției fiind, așa cum scria tînărul Gramsci la februarie 1918 în „Il Grido del Popolo”, să statornicească „o nouă organizare a libertății pentru toți și a tuturor”, care

ANTONIO GRAMSCI

„Leninismul conține o viziune asupra lumii care îi este proprie și fără de care nu ar fi astăzi posibilă înțelegerea lui Marx... Se poate spune că Lenin îl continuă pe Marx, actualizându-l”.

(În *L'Unità*, 10 septembrie 1925)

„Fiecare revoluție a fost precedată de o intensă activitate critică, de ofensivă culturală, de pătrunderea ideilor în interiorul grupurilor sociale, de altfel refractare și preocupate doar de rezolvarea treburilor lor de zi cu zi... și fără o minimă legătură de solidaritate cu cei aflați în aceleași condiții...”.

(În *Scritti Giovanili*, Torino, Ed. Einaudi, 1958, p. 24)

„Orice nou organism istoric (tip de societate) creează o nouă suprastructură, ai cărei reprezentanți specializați și purtători de drapel (intelectuali) nu pot fi concepuți nici ei decât ca «noi» intelectuali, ieșiți dintr-o situație nouă, și nu ca o continuare a intelectualității precedente”.

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 115)

„Se pot deduce de aici anumite necesități pentru orice mișcare culturală ce tinde să înlocuiască simțul comun și vechile concepții despre lume în general. (Ca atare) să lucreze neconștient la ridicarea intelectuală a păturilor populare tot mai largi, adică la formarea unei personalități a elementului amorf al masei, ceea ce înseamnă a lucra în vederea ridicării de elite de intelectuali de tip nou, care să provină direct din masă, rămânând însă în contact cu ea... Această a doua necesitate, în cazul cînd este satisfăcută, reprezintă tocmai ceea ce modifică realmente «panorama ideologică» a unei epoci. De altfel, nici aceste elite nu se pot constitui și dezvolta fără ca în interiorul lor să nu se stabilească o ierarhie a autorității și competenței intelectuale, o ierarhie care poate să culmineze cu un mare filosof individual, dacă acesta e capabil să retrăiască în mod concret exigențele întregii comunități ideologice, să înțeleagă că ea nu poate să aibă agerimea unei mișcări proprii unui creier individual și, în consecință, să elaboreze sub aspect formal doctrina colectivă în modul cel mai adaptat și mai adecvat felului de gândire al unui gânditor colectiv”.

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 36-37)

„...Pentru mișcări pur represive este vorba de a obține un succes imediat, în timp ce pentru o mișcare în expansiune, cum este dictatura proletariatului, este necesară totodată crearea și salvagardarea condițiilor indispensabile pentru acțiunile viitoare și printre acestea trebuie inclusă educația populară”.

(În *Passato e presente*, Torino, Ed. Einaudi, 1952, p. 34)

„Printre multiplele semnificații ale

Portrete ale lui Gramsci de Fernando Farulli și Felice Casorati (în „Rinascita” nr. din 8 IV 1977)

democrației, cea mai realistă și cea mai concretă ni se pare punerea în raport cu conceptul de hegemonie. Într-un sistem hegemonic, democrația se manifestă între grupurile conducătoare și cele guvernate, în măsura în care, dezvoltarea economiei și deci, a dreptului, care este expresia acestei dezvoltări, favorizează trecerea (moleculară) a grupurilor de guvernați spre grupul conducător”.

(În *Note sul Machiavelli*, Torino, Ed. Einaudi, 1949, p. 160)

„În politica de masă, a spune adevărul este o necesitate politică”.

(În *Passato e presente*, Torino, Ed. Einaudi, 1952, p. 53)

„Membrii colectivității trebuie să se pună de acord... Prin discuții, trebuie să se producă o fuziune a spiritelor și voințelor. Toate elementele adevărului pe care fiecare îl poate aduce trebuie sintetizate în adevărul complex și să fie expresia integrală a rațiunii... Pentru ca discuțiile să fie complete și sincere, este necesară o cit mai mare toleranță. Fiecare trebuie convins că acesta este adevărul și că, în consecință, este indispensabil de a fi transpus în acte. În momentul acțiunii, toți trebuie să fie de acord și solidari... (câci) nu poate exista intransigență în acțiune decât dacă o există toleranță în discuții, dacă cei mai bine pregătiți i-au ajutat pe cei mai puțin pregătiți să recepționeze adevărul, dacă toate experiențele au fost puse în comun, dacă au fost examinate toate aspectele problemei și dacă nu s-a creat nici o iluzie... Noi sintem contra intoleranței, produs al autoritarismului sau al idolatriei, căci ea împiedică acordurile durabile și stabilirea regulilor de acțiune obligatorii moral pentru fiecare participant liber la elaborarea lor. De fapt, această formă de intoleranță conduce obliga-

toriu la intransigență, la incertitudine, la dizolvarea organismelor sociale”. (În *Écrits politiques*, L. Paris, Ed. Gallimard, 1974, p. 133-134)

„...chiar și obiecția cea mai extravagantă are o cauză și numai după ce a fost înțeleasă și eliminată rațional, obiecția va cădea și va fi convins cel care obiectează”.

(În *Scritti Giovanili*, Torino, Ed. Einaudi, 1958, p. 261)

„Faptul că toți membrii unui partid politic trebuie să fie considerați intelectuali e o afirmație ce se pretează la glume și la caricaturi, totuși, dacă ne gândim mai bine, nimic mai exact...”

(Ceea ce) contează (e) funcția sa, care e de conducere și organizare, deci funcția sa educativă, adică intelectuală. Un negustor nu intră într-un partid politic ca să facă comerț, nici un industriaș ca să producă mai mult și la prețuri mai scăzute... chiar dacă unele aspecte ale acestor exigențe... pot fi satisfăcute în cadrul unui partid politic. ...În partidul politic, elementele unui grup social depășesc în dezvoltarea lor istorică acest moment și devin agenți ai activității generale cu caracter național și internațional. Această funcție a partidului politic ar trebui să apară mult mai clar dintr-o analiză istorică concretă a modului cum s-au dezvoltat categoriile... intelectuale, atât pe terenul diferitelor istorii naționale, cât și pe cel al dezvoltării diverselor grupuri sociale mai importante în cadrul diferitelor națiuni...”

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 251)

„Una dintre trăsăturile cele mai caracteristice ale oricărui grup care se dezvoltă în vederea deținerii puterii e lupta sa de a asimila și cucerii din punct de vedere «ideologic» pe intelectualii tradiționali, asimilare și cucerire care sînt cu atât mai rapide și

mai eficace, cu cit grupul respectiv și-a elaborat în același timp intelectualii săi organici”.

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 245-246)

„...Dacă lumea culturală pentru care luptăm e un fapt viu și necesar, expansiunea sa va fi irezistibilă și ea își va găsi artiștii. Dar dacă... acest caracter irezistibil nu se arată și nu acționează, aceasta înseamnă că e vorba de o lume fictivă și falsă, o elucubrație livrescă de oameni mediocri care se plîng că oamenii de o mai mare anvergură decât ei nu sînt de acord cu ei... acesta fiind modul de a se apăra al unor artiști mărunți care din oportunism afirmă anumite principii, dar se simt incapabili să le exprime artistic, adică prin propria lor activitate...”.

(În *Opere alese*, București, Ed. Politică, 1969, p. 265)

„Raporturile de natură artistică arată... naivitatea pretențioasă a papagalilor, ce-și închipuie că posedă, în câteva formule stereotipe, cheile care le deschid toate ușile.

Doi scriitori pot reprezenta (exprima) același moment istoric-social, dar unul poate fi artist și celălalt un mizgăitor de hîrtie”.

(*Ibid.*, p. 261)

„Cînd facem distincție între intelectuali și neintelectuali, ne referim doar la funcția socială a categoriei profesionale a intelectualilor, adică ținem seama de direcția în care se exercită ponderea principală a activității sale profesionale specifice: în elaborarea intelectuală sau în efortul muscular și nervos. (...) Nu există activitate umană din care să se poată exclude orice intervenție intelectuală, nu se poate despărți homo faber de homo sapiens...”

Problema creării unei noi pături de intelectuali constă deci în elaborarea critică a activității intelectuale ce există în fiecare om într-un anumit grad de dezvoltare, modificînd raportul său cu efortul său muscular-nervos în vederea unui nou echilibru și obținînd ca efortul muscular-nervos însuși, în măsura în care e un element al unei activități practice generale, ce reinnoiește continuu lumea fizică și socială, să devină baza unei concepții despre lume; noi și integrale... În lumea modernă, educația tehnică, strîns legată de munca industrială, chiar în forma ei cea mai primitivă și lipsită de calificare, trebuie să formeze baza noului tip de intelectual...”

Modul de a fi al noului intelectual nu mai poate consta în elocvență, motorul exterior și momentan al sentimentelor și pasiunilor, ci în intrarea sa activă în viața practică, ca organizator, constructor, «sfătuitor permanent»...; de la tehnică-muncă el ajunge la tehnică-știință și la concepția istorică umanistă fără de care el rămîne un «specialist» și nu devine «conducător» (specialist + om politic)”.

(*Ibid.*, p. 244-245)

nu va avea un caracter fix și definitiv, ci va fi o căutare continuă de forme noi, de raporturi noi, ce se vor adapta trebuințelor oamenilor și grupurilor, căci toate inițiativele vor fi luate în considerare, toate libertățile vor fi apărate...”.

Datorită faptului că clasa revoluționară poate cuceri hegemonia ideologică în societate încă înainte de preluarea puterii politice, asigurîndu-și sprijinul claselor și grupurilor aliate, rolul principal al Partidului după triumful revoluției constă nu atât în dominare și represiune, cît în conducerea și „reformarea morală și intelectuală a societății”. Cultura noii societăți reflectă tocmai lupta omului pentru definirea propriului viitor și gradul de libertate al deciziilor sale. Acest viitor nu conține însă nici o previzibilitate sigură, mecanicistă, în sensul legilor naturii, nici o schemă fatalistă care ar îndepărta de

fapt momentul atingerii scopului noii societăți. Viitorul conturat este tendințial-probabilistic, delimitat doar de linii de forță și echipotenziale, deschis opțiunilor omului, care își afirmă demnitatea prin negarea legilor implacabile ale istoriei.

TEORETICIAN și militant al revoluției, Gramsci și-a întreprins activitatea practică — datorită încarcerării — în perioada ei cea mai fertilă. El nu și-a terminat nici *Caietele*; această sarcină revine istoriei. Unele din ideile sale constituie ipoteze revoluționare, sarcina verificării cărora aparține viitorului. Gramsci însă era convins de triumful inevitabil al ideilor sale, de ascensiunea și creșterea credibilității Partidului Comunist Italian, atunci cînd, încarcerat, scria: „...sînt înfrînt pentru moment, dar forța lucrurilor lucrează pentru mine pe termen lung...”

Din mesajul lui Gramsci pentru posteritate se desprinde imboldul la rezistență în fața abdicărilor reclamate, însuși exemplul său în dețineri relevante efortul supraomnesc de durată, solicitat zi cu zi, de a nu renunța „la sine” atunci cînd de fapt încetase existența „pentru sine”. Tăria de a nu renunța la ideile sale, de a nu se incovoia, a culminat prin refuzul de a cere propria grațiere. Inalterabila sa intransigență l-a determinat pe Gramsci să-și însoțească acest act de afirmare a libertății, în condițiile negării ei celei mai flagrante, cu următoarele cuvinte: „N-am nici o clipă intenția de a ingenușchia în fața nimănui, oricine ar fi acesta”.

Glasul acestui ilustru spirit, care a adus note originale pe planul analizei marxiste a evoluției societății, a cultu-

rii și luptei partidului revoluționar, nu a putut fi strangulat de vicisitudinile istoriei. Opera sa își păstrează actualitatea, întrucît reflectă și anticipa mersul implacabil al istoriei, fiind o pledoarie pentru „reformarea morală și intelectuală a societății”. Gramsci prefigura dezvoltarea obiectivă a societății, atunci cînd, încarcerat de fascism, scria că „...libertatea, ca un concept istoric, este însăși dialectica istoriei”.

TEXTELE selectate (parte din ele nu au fost încă publicate în limba română) au menirea de a reliefa, într-o perspectivă istorică, originalitatea unor elemente ale gândirii gramsciene privind rolul culturii și al educației în lupta pentru ralierea majorității populației la imperativul „reformării morale și intelectuale a societății”.

Andrei Silard

Borges in Europa

● La invitația editorului italian Franco Ricci, a cărui colecție de literatură fantastică „Biblioteca lui Babel” o conduce, marele scriitor argentinian, Jorge Luis Borges, întreprinde din a treia decadă a lunii aprilie un voiaj în Europa.

Asupra primei sale etape, de 4 zile, petrecute la Paris, „Le Monde des livres” (din 29 IV 1977, în care a apărut și portretul semnă de Oric) i-a consacrat un amplu reportaj semnat Françoise Waggener. Borges, astăzi în vîrstă de 78 de ani, însoțit de secretara sa, Maria Kodama, a fost în centrul atenției intelectualității scriitoricești din capitala Franței. Precum se știe, Borges e orb de peste 20 de ani: ca atare, nu mai citește ziare, nu poate urmări televiziunea, trăind în sine propriul său timp. Dar niciodată nu se înseală asupra convorbitorului, care are sentimentul că e privit direct în ochi în cursul dialogului. Căci — scrie autoarea reportajului — Borges are bucuria de a se lăsa antrenat în dialog, pe care-l întretine cu o mare de-

„Citiți cartea marxistă”

● Edițiile sociale și Centrul de difuzare a cărții și a presei au lansat de curind campania „Citiți cartea marxistă!” care se va desfășura pînă în vară în întreaga Franță. Guy Hermier, membru al Biroului politic al Partidului Comunist Francez, a declarat că „actuala campanie are rolul de a da un nou impuls eforturilor pentru a face cunoscută cartea marxistă, carte care e un mijloc de răspuns la problemele care se pun în lumea contemporană”. Vinzări-dezbateri s-au organizat în întreaga țară, în jurul unor cărți precum **Comunistii și Statul** (care dezvoltă ideile celui de-al 22-lea Congres al P.C.F.), **A reuși la școală** (dezbateri care a avut loc în sala „Mutualité” în ziua de 6 mai, după ce, la 5 mai, în cadrul Festivalului de teatru de la Nancy, a avut loc simpozionul: **A citi teatru**).

Un premiu internațional a 7 editori

● Este premiul recent creat de editorii Feltrinelli (Milano), John Calder (Londra), Christian Bourgois (Paris), Klaus Wagenbach (Berlin de Vest), Anagrama (Madrid), Van Gennep (Amsterdam), Don Quijote (Lisabona). Premiul va fi decernat în fiecare an în cadrul Tîrgului cărții de la Frankfurt. Opera premiată (document, eseu sau roman) va fi aleasă dintre manuscrisele inedite remise de fiecare editor membrilor unui juriu, cărțile astfel selectate urmînd a apărea simultan în fiecare din țările respective.

Actualitatea lui Hugo

● Apariția în colecția „Livres de poche” a unor romane de tinerețe ale lui Victor Hugo (**Ultima zi a unui condamnat la moarte**, **Bug Jargal**, **Parisul eliberat**) îi prilejulește îngrijitorului ediției, Roger Borderie, afirmația, demnă de tot interesul, că datorită gândirii sale politice, romancierul Hugo este, azi, scriitorul cel mai actual.

Cei cinci din Jelena Gora și sculpturile lor tangibile

● Cinci tineri absolvenți ai Școlii de artizanat artistic din Cieplice, Polonia, au format un grup denumit „Sinteza”. În decurs de un an, membrii săi au realizat mai multe sculpturi care au fost instalate în Piața Primăriei din orașul Jelena Gora, dînd o notă de căldură și intimitate decorului cam reece alcătuit de porticele clădirilor datînd din Renaștere. „Sinteza” a sculptat de asemenea un grup statuar simbolizînd Timpul, care a fost instalat în parcul cel mare al orașului. Acum grupul tinerilor artiști lucrează pentru a da soluții originale terenurilor de joc destinate copiilor. Una din ele a și fost găsită: sculpturi din lemn pe care copiii au voie să pună mina, să se urce, să le împodobească după placul inimii. Activitatea „Sintezei” este finanțată de „Întreprinderea pentru înfrumusețarea orașului”.

„Entre moi et moi”

● Este titlul recent apărutului (la Editura José Corti, 275 p.) volum de eseuri critice ale lui Georges Poulet, asupra conștiinței de sine. Sînt grupate o serie de studii consacrate romantismului, lui Amiel, Valéry, Du Bos, Eluard, Michaux, Bosco s.a.

Povestiri despre partid

● N. Gribaciov, V. Kojevnikov, G. Markov, S. Sartakov, K. Simonov, A. Ardamski, A. Kriivički și alți scriitori sovietici de renume sînt autorii scrierilor literare incluse în lucrarea în trei volume **Povestiri despre partid**, apărută în Politizdat din Moscova. „Aș numi această lucrare o antologie de opere literar-documentare — aprecia N. P. Andruhov, sub

îngrijirea căruia a apărut volumul. Fiecare povestire este de sine stătătoare, finită din punctul de vedere al subiectului, dar culegerea în ansamblul ei îl conduce pe cititor de la un jalon istoric la altul. Principala criteriu al alcătuirii lucrării a fost crearea figurilor de comuniști, înfățișarea vieții și activității organizațiilor de partid, veracitatea, istorismul”.

Renașterea în Polonia

● În Editura Arkady a fost publicat recent un album bogat ilustrat, cu titlul **Renasans w Polsce** (Renașterea în Polonia), tratînd despre arhitectură și artă în acea epocă a istoriei poloneze. Autorii, Helena și Stefan Kozakiewicz, și-au împărțit lucrarea în trei părți, alcătuite, fiecare, dintr-o prefață, ilustrații și comentarii detaliate: „Începutu-

rile primei înfloriri, 1500—1545”, „Consolidarea și emanciparea stilului, 1545—1575” și „Dezvoltarea și declinul stilului tîrziu, 1575—1640”. Volumul este primul dintr-o serie ce va fi consacrată principalelor perioade ale dezvoltării arhitecturii și artei în Polonia. Următoarele vor aborda epocile romană, gotică, barocă și clasicistă.

Gore Vidal: Critică socială

● Personalitate marcantă a vieții culturale americane, scriitorul Gore Vidal — scenarist, pamfletar și critic, cunoscut pentru virulența atacurilor sale la adresa sistemului capitalist, a publicat recent în Editura Random House din S.U.A. o nouă colecție de eseuri din anii 1973-1976, intitulată **Matters of Fact and Fiction** (Chestiuni de fapt și ficțiune). Registrul tematic al eseurilor este extrem de divers, întinzîndu-se de la critica scriitorilor americani aflați sub influența „noului roman francez”, care e „vechi de 40 de ani”, și

pînă la denunțarea societății americane ca o orînduire „a acumulării de capital de către marii proprietari și descendenții acestora”, de la defînirea Academiei militare West Point ca un sistem care pregătește „servanții claselor exploata-toare”, pînă la recenția memoriilor lui Tennessee Williams sau la „desființarea” a zece best seller-uri. Ceea ce străbate însă ca un filon cartea și unește substanța eseurilor lui Vidal este critica socială necruțătoare adresată establishmentului și racilelor societății de consum.

Viața lui Jack London

● Despre Jack London s-a scris destul de puțin. În afara antologiei realizate de Philip Foner cuprinzînd scrierile lui London, nu există pînă în prezent o biografie cuprinzătoare a marelui scriitor american.

De curînd, în editura britanică Pluto Press a apărut însă lucrarea lui Robert Barltrop, **Jack London the Man, the Writer, the Rebel** (Jack London omul, scriitorul, revoltatul), care acoperă un gol.

Cartea lui Barltrop descrie viața zbuciumată și plină de evenimente dramatice a lui Jack London, dorința sa arzătoare de a reuși, atracția față de lucrările lui Marx, Darwin și Spencer, pe care scriitorul le considera ca alcătuiind baza filosofiei sale sociale. Nu lipsește nici analiza critică profundă a unor erori ale scriitorului, a unor atitudini sociale contrare scrierilor sale sau a unor limite și confuzii.

Un spectacol Ritsos

● Regizorul Patrice Kerbrat a pus în scenă, la teatrul Gaité-Montparnasse, poemul dramatic

Ismena de Yannis Ritsos, spectacol care are ca protagoniști pe tinerii actori Judith Magre și Didier Vaès.

AM CITIT DESPRE...

Omul cu magnetofonul

EMULTA căldură, multă afecțiune, în tonul celor patru recenzii la ultima carte a „omului-magnetofon”, Studs Terkel, apărute aproape simultan în patru publicații americane. Cronicarii se bucură în mod evident că acest coleg și prieten al lor există, că el a străbătut cu bine, cu umor, cu seninătate, vremuri obișnuite și vremuri neobișnuite, în care a făcut mereu unul și același lucru: a stat de vorbă cu oameni de toată mîna, le-a înregistrat spusesele. („Sînt neocartesian. Înregistrez deci sînt” — se autodefineste ironic, la 65 de ani, acest neîntrecut radio-reporter din Chicago) și a adus la cunoștința a milioane de ascultători (mai tîrziu și telespectatori), mărturia lor directă. Misiunea pe care și-a asumat-o este profund democratică: să ofere dreptul la cuvînt celor pe care, îndeobște, nu-i întreabă și nu-i ascultă nimeni. A luat interviuri unei sîmădenii de mari personalități, dar preferații săi și, în fapt, cel mai interesant vorbitor pe care l-a întîlnit sînt „Miltonii muți, lipsiți de glorie” din clasele neprivilegiate: minerul din Țara Galilor amator de pictură impresionistă, minerul suedez care citează din Gibbon, chelnerița care și-a împodobit camera cu o reproducere după Brueghel. O parte din interviurile radiofonice au fost adunate în trei cărți, elocvent intitulate **Strada dezbinării: America, Vremuri grele și Muncind** (ultima dintre ele prezentată, la apariție, în cadrul acestei rubrici).

Acum, Terkel a publicat **Vorbind cu mine însumi**, un original volum de memorii căruia recenziții îi reproșează cu regret penuria referirilor autobiografice concrete. Lui Terkel îi revin în mînte oameni, voci, confesiuni, propria sa persoană este însă, pe cit posibil, eludată: „Există un domeniu privat pe care nu-l voi încălca. Cred, de altfel, că nu-i prea interesează pe alții”, se scuză Terkel. Recenziții protestează: ba da, i-ar interesa să afle de unde vine, cum s-a format acest om minunat căruia nimic nu i-a zdruncinat convingerile de stînga, nu i-a alterat generozitatea, și care a refuzat constant, cu demnitate, nu numai să urle cu

lupii, dar chiar să se ferească timorat din calea lor. Ei string cu grijă fărîmiturile de informații scăpate de Terkel printre rînduri, de pildă despre pensiunea ținută în anii '20 de mama lui la Chicago și frecventată de o omenire semănînd frapant cu locatarii „Azilului de noapte”: un jefuitor de bănci, un debaraseur numit Civilizație, autodidact pe care-l chema Prințul Arthur sau Joe Barbierul. „Toată viața, începînd din copilărie, am fost influențat — mai curînd în rău — de unii bătrîni deșucheați, pensionari ai hotelului, care mă îndatorau mereu dîndu-mi cărțuții de un ban bucată a scrierilor de Eugene V. Debs, Clarence Darrow, Thomas Paine, Bob Ingersoll, Upton Sinclair, Voltaire, mă rog, toată șleahța”.

În anii '50, ani de infamă glorie pentru toți vinătorii de vrăjitoare, cînd Joseph McCarthy deturnase Comisia pentru cercetarea activităților anti-americane de la scopul în care fusese creată — combaterea nazismului — transformînd-o într-un instrument de teroare de tip nazist, Studs Terkel a fost unul din cei ce nu au căzut în genunchi. A făcut parte din specia eroilor care nu se bat în piept.

După ce a fost pus în fruntea „listei negre” din Chicago pentru simpatia manifestată față de stînga, emisiunea de televiziune al cărui titular era a fost suspendată. Așa-zisii amici îl rugau să fie mai prudent, să renunțe la concertele lui Paul Robeson, la spectacolele organizate în beneficiul Comitetului refugiaților antifasciști. Pe vremea mecarthysmului, un patron de florărie, Ed Clamage, membru al Legiunii americane, iritat de constantul antireacționism al lui Terkel, trimitea scrisori de avertisment tuturor celor care-l invitau pe acesta să conferențieze. Clamage a primit de la Terkel următorul bilețel: „Doamnele căroră le-aș scris au hotărît, ca răspuns, să-mi dubleze onorariul. În loc să plătească 100 de dolari mi-au dat 200. Cum să-mi manifest recunoștința? Ai dreptul la 10 dolari în calitate de agent de publicitate”. Astăzi, Terkel comentează: „Cu cît mă copleșea mai mult Ed cu atenția lui, cu atît mai bucuror acceptam invitațiile Băleților Neonorabili. Nu puteam să mă stăpînesc. Mă imboldea spiridușul cel rău.” Spiridușul care a făcut, din magnetofonul lui (știm, din filmul **Conversația**, de exemplu, cum mai poate fi folosit magnetofonul) un instrument al libertății de expresie.

Felicia Antip

Istoria literară a secolului 18 francez

● Au apărut cele două tomuri ale **Istoriei literare ilustrate a Franței**, consacrate secolului al XVIII-lea. Este vorba de tomurile 5 și 6 (1715—1794), fiecare de cîte 500 pagini, amplu ilustrate, avînd ca autori pe Michèle Duchet și J.-M. Goulemot, tomuri apărute ca parte din cele 12 volume consacrate istoriei literaturii franceze de la

origini cînd în această la Editions Sociales. Istoria aceasta rupe cu conținutul manualelor de literatură, ea marcînd o solidaritate intimă între mediul ideologic-cultural și activitatea creatoare a marilor scriitori. — Într-o lucrare fiind pusă sub semnul unei orientări materialist-dialectice. (În imagine, ● gravură din tomul 6).

● La Londra au început manifestările consacrate comemorării a 150 de ani de la moartea marelui poet englez William Blake (1757—1827). Pe la 12 august 1977 va fi deschisă o expoziție cu manuscrise, fotografii de familie și ediții ale operelor lui Blake; vor avea loc mai multe concerte inspirate de poemele celui care a scris *Cinzele Inocenței*. De asemenea, în afara unor emisiuni de radio și televiziune consacrate poetului, va fi deschisă o expoziție cu desenele lui Blake, vor fi retipărite mai multe biografii ale poetului și vor fi publicate contribuții noi la exegeza creației lui Blake.

Expoziție Lumière

● În locul în care, în anul 1895, a avut loc proiectarea primelor filme ale lui Louis Lumière, la „Grand Café” din Marais s-a deschis o expoziție cuprinzând afișe, filme, aparate și alte numeroase obiecte aparținând fraților Lumière, pionierii cinematografului.

Producția de carte pe mapamond

● Rata de apariție a cărților noi crește necontenit. Conform ultimei ediții a anuarului statistic UNESCO, în 1974 editurile din întreaga lume au publicat 571 000 de titluri noi, față de 426 000 în 1965 și față de 269 000 în 1955. Continentul european deține, în continuare, primul loc în ceea ce privește numărul noilor apariții — 276 000 de titluri, reprezentând aproape jumătate din numărul total de cărți publicate în 1974. Pe locul doi se află America de nord cu 96 000 titluri, pe locul trei Asia cu 83 000 titluri, urmate apoi de America Latină (20 000), Africa (11 000) și Oceania (5 000).

Brecht în Marea Britanie

● Expoziția „Brecht în Marea Britanie”, prezentată la Londra, își propune să illustreze audiența lui Brecht și influența operei sale în Anglia, din deceniul al treilea al secolului nostru până în epoca actuală, prin intermediul unor cărți, scrisori, fotografii, programe de spectacol și proiecte de decor. Imaginea Angliei în opera lui Brecht, interdependența dintre creația sa și cea a lui Shakespeare sau Kipling, influența brechtiană asupra dramaturgilor și regizorilor englezi sunt, de asemenea, alte aspecte ale acestei interesante expoziții.

Halldor Laxness-75

● „În fiecare nouă carte a sa, Halldor Laxness pare un alt scriitor” scria odată criticul Christian Andersson despre autorul *Clopotelui din Islanda* și al multor alor cărți consacrate existenței oamenilor din patria sa, Islanda, bucuriilor și necazurilor, trecutului și prezentului lor. Recent, Laxness a împlinit 75 de ani. Prilej de bilanț al celor șase decenii de activitate literară, dar și de scrutare a viitorului, scriitorul fiind încă în plină energie creatoare și având pe masa de lucru manuscrisele unor noi cărți dedicate realității în care trăiește.

Robert Graves

● Una dintre cele mai remarcabile figuri ale literaturii engleze din secolul 20, poetul Robert Graves, își serbează în acest an a 82-a aniversare. Remarcabil nu numai prin numărul și calitatea creațiilor sale, ci și prin diversitatea genurilor și modalităților, el s-a afirmat ca un poet liric de mare forță și pasiune, ca un autor de romane istorice cu multă știință și imaginație și ca un important cercetător al miturilor, despre care a scris cu multă limpezime și autoritate. Pentru

marele public din Anglia (și din alte țări), Robert Graves este mai degrabă cunoscut ca autorul celor două volume ale romanului biografic despre împăratul Claudiu, care a fost adaptat și pentru televiziune. Această împrejurare nu-l supără deloc pe poet, deoarece, așa cum declară el, sînt mulți alți poeți care, pentru bani, sînt nevoiți să se îndrepte către alte forme ale scrisului, și apoi pentru că nu consideră că opera sa în proză ar fi inferioară celei poetice sau că l-ar îndepărta de aceasta.

Beckett despre deteriorarea condiției umane

● De curind, postul de televiziune BBC a transmis două noi piese într-un act ale scriitorului irlandez Samuel Beckett, laureat al Premiului Nobel.

În prima piesă, intitulată *Ghost Trio* (Trioul fantomelor), un personaj însingurat stă lângă un aparat de radio și ascultă frînturi intermitente, mai tari sau mai încete, ale unui trio de Beethoven, peste care se suprapune monologul unei femei. În cea de-a doua piesă, *But the Clouds* (Dar norii), un singuratic imploră ecoul și deplînge împrejurările ratate, dar neuitate ale vieții sale.

Deși a refuzat, ca de obicei, să acorde televiziunii un interviu în care să-și explicitizeze intențiile, încercările lui Beckett de a descrie drama elementară a însingurării și decăderii umane într-o societate înstrăinată, dominată de atotputernicia capitalului, conțin un mesaj destul de clar.

Monografie Sostakovič

● Muzicologul sovietic Grigori Snersen, specialist în muzica secolului al XX-lea, a obținut Premiul Bernier, decernat de Academia de arte frumoase din Franța pentru monografia consacrată compozitorului Dmitri Sostakovič. Această lucrare va fi editată în Anglia de Editurile Boosey și Hawkes.

Colocviu Spinoza

● Cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la moartea filosofului, la Paris s-au deschis lucrările Colocviului Spinoza, patronate de Centrul Național de cercetări științifice. În aceeași zi (3 mai) la biblioteca olandeză s-a deschis o expoziție organizată în colaborare cu biblioteca universitară din Amsterdam, care oferă documente atât despre omul cât și despre gânditorul Spinoza: anii de formație, corespondența cu savanții timpului, evoluția cercetărilor sale.

Mladen Isaev: „Ceea ce nu se uită”

● Astfel este intitulat volumul de amintiri apărut la Editura Bălgarski pisatel, volum ce se bucură de succes în rândurile cititorilor, după cum se remarcă în revista „Septemvri”. Isaev, poet proletar și participant la activitatea revoluționară, a cunoscut personal multe personalități ale vieții literare și sociale din țara sa. El prezintă în variante aparte întâmplări deja cunoscute din alte relații. Se remarcă povestirea despre ultimele zile, înainte de a fi executat în închisoare, ale lui Nikola Vapțarov, precum și portretul scriitorului Elin Pelin.

Chagall la Cannes

● Festivalul de la Cannes va devansa cu două luni a 90-a aniversare a lui Marc Chagall, prezentând în premieră europeană filmul pe care i l-a consacrat realizatorul canadian Harry Raski, *Culorile dragostei, omagiu lui Chagall*. Un lung metraj de 90 de minute care înfățișează, prin intermediul celor aproape o mie de opere dispersate în lume, viața artistului. Vitebsk, Saint-Paul-de-Vence, Paris și Ierusalim constituie pivoții acestei existențe creative și a personalității lui Chagall. Autor al unui film despre scriitorul american Tennessee Williams, Harry Raski a străbătut timp de doi ani continentele pentru a regăsi, în circa 30 de muzee și citeva colecții particulare, aproape o mie de tablouri, acuarele, mozaicuri, tapiserii și schițe ale artistului.

Carte inedite de Unamuno

● Scriitorul spaniol Miguel de Unamuno a scris în 1893, pentru un concurs inițiat de Academia Regală de Lingvistică, lucrarea intitulată *Gramatica și vocabularul poemului Cidului*, lucrare uitată și descoperită recent în arhivele Academiei. Studiul va fi publicat în colecția Boreal.

Să fie o noapte

SĂ FIE o noapte de insomnie și să plouă cu găleata, o noapte dintre acelea cînd, prea obosit sau prea trist fiind, toată suferința, depusă de-a lungul anilor și mineralizată pînă la nerecunoașterea în amintiri, se re-activează brusc pervertindu-se într-o imensă singurătate, camuflată de trup ca un chist secret și dureros la atingere; să fie o noapte de insomnie și să plouă cu găleata, să fie primăvară și cald, o primăvară mirată încă de propriul ei miracol, de transformarea inexplicabilă a florii în fruct, de creșterea nepătrunsă a plantei din sămînță, să plouă cu găleata, și să fie cald, și să-ți fie somn, și să nu poți s-adormi...

Să fie o noapte de insomnie și să plouă cu găleata, pe cînd trupul prea obosit refuză să se mai supună legilor sale inflexibile, iar apa exuberantă rostogolindu-se pe acoperișul de tablă și fulgerele sfîșind dreptunghiul moale și negru al ferestrei cîntă neobosite melodii pe corzile întinse periculos ale nervilor; să fie primăvară, să plouă, să fii trist și să nu poți s-adormi, și în golul suspendat și evocator al conștiinței să se facă deodată liniște și să se audă, ca într-o uriașă ureche deschisă asupra universului, fructele-n flori crescînd și sămînțele harnice zbatîndu-se în țărînă...

Nu e o imagine înfrumusețată a lumii, este numai una mai limpede a ei. Treceam grăbiți prin propria noastră viață, învelți în propriile noastre griji și suferințe ca într-un nor care ne izolează de uluitoarea frumusețe a lumii, ne privează de ea și ne face imuni la fericire. Dar e destul să fie o noapte de insomnie, să plouă cu găleata și să nu poți să adormi, să fie primăvară și cald și să te lași covîrșit de toate suferințele trecute nedispărute și de cele viitoare atît de bătute, pentru că, deodată, întreaga ta durere să devină derizorie și lipsită de sens în imensa noapte a germinății, printre șiroaiele apei chiuind pe acoperiș, sorbite sonor de bulgării grădinii, adăpînd cu voluptate capetele ieșite mirate din simburii; pentru că să-ți se facă deodată rușine de neînsemnata ta dramă pierdută în triumful fericit al naturii și să înțelegi că nici o suferință omenască nu trage mai greu în balanțele firii decît căderea împăcată a cireșelor în roșu, decît înaintarea victorioasă a dovlecilor, decît înălțarea invincibilă a griului, decît împlinirea căpșunilor, decît rotunjirea guliilor, decît creșterea cepei...

Să fie o noapte de insomnie, să fie primăvară și cald și să simți cum te împaci nu numai cu fericirea și înțelepciunea pămîntului, ci și cu propria ta fericire și înțelepciune.

Ana Blandiana

La București, expoziția Gun Johnson

■ ATUNCI cînd, după multe lecturi despre Edvard Munch și răsfoirea multor reproduceri ale operelor sale, am văzut pentru prima dată cu adevărat o pictură de el, m-a surprins luminozitatea și transparența extraordinară a limbajului acestui artist nordic, reputat pentru dramatismul apăsător și sumbru al ideilor sale. Explozia de lumină și culoare, care face din lucrările pictoriței suedeze Gun Johnson un vesel joc de artificii, înrudește peisajele nordice — expuse în aceste zile în sala de expoziții a Institutului pentru relații cu străinătatea — cu viziunea peisagistică a lui Munch, deși într-un context de gândire și sensibilitate diferit: stenic, afirmativ, de cordialitate și bucurie în fața vieții. Un *Stockholm în lumina lui noiembrie* este o proslăvire pură și gingașă a luminozității lumii și sună aproape ca o pledoarie împotriva prejudecății că luna noiembrie ar cuprinde simbolul tristeții, al morții în natură. Seria de uleiuri, inspirate din prilejurile localității Drömme, accentuează și mai mult elementele stenice pe care pictorița le descoperă oriunde în înfățișările universului. Aceste accente dobîndesc un net caracter expresionist și relevă astfel încă o dată filiația viziunii picturale, a lui Gun Johnson. Înrudirea este confirmată și de interesul

programatic manifestat față de problema ritmului în pictură: una din lucrări este chiar intitulată *Peisaj ritmic*. În același sens acționează și tendința către antropomorfizare — a obiectelor, a naturii — de pildă în aluzivele *Scaune* sau în răscolita *Cale lungă*.

Totuși, Gun Johnson nu este o expresionistă de formulă subiectivă. Peisajele românești demonstrează cel mai bine acest adevăr, prin adaptarea evidentă a expresiei la motivul imaginii. Sînt izbitoare deosebit — de ton emoțional, de interpretare coloristică, de intensitate a ductului liniar — dintre un peisaj transilvănean, cum ar fi *Casetele din Vișeu de Sus*, și peisajele dobrogene, printre care cele evocînd bărci, sălcii sau case din Sulina pot fi socotite reușite remarcabile. Temperamentală, în primul rînd, și neobosit spontană în formulări, Gun Johnson ne prezintă în expoziție și un aspect mai puțin bănuț al talentului ei. Este vorba despre un ciclu cuprinzător de desene, toate portrete, rezolvate cu o precizie și totodată un simț al abstractizării detaliilor, care vorbesc și despre o vocație de portretistă. Pictorița n-a optat pentru ea, dar a folosit-o judicios în portrețările naturii.

Amelia Pavel

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● Societatea culturală „Brazilia-România” din Sao Paulo a editat recent un volum intitulat „România — la încrucisarea a două lumi”, semnat de Augustin Hilaru-Frățila, președintele societății.

Dedicat centenarului independentenței României, volumul este prefăcut de prof. dr. Brasil Bandecchi de la Universitatea din Sao Paulo.

● Antunes Ferreira, trimisul special al ziarului portughez „Diário de Notícias”, a publicat, la o lună după teribilul cutremur din 4 martie a.c., cartea intitulată *România — numai pămîntul s-a cutremurat*, în care prezintă jurnalul indoliatorilor zile de după seism. Însotit de un mare număr de fotografii. La sfîrșitul cărții sînt incluse date concise despre geografia, istoria, organizarea de

stat, condițiile naturale, economie, mari orașe, porturi și aeroporturi, învățămînt, cultură și sănătate, relațiile internaționale ale României. Editura „Edicria” și autorul au meritul de a fi fost primii care au publicat în străinătate o lucrare care reunește nu numai imaginile și proporțiile dezastrului exprimat în cifre, dar și căldura omenescă a participării întregului popor român la această calamitate abătută peste țara noastră.

O carte care va sta mărturie distrugerilor și doliului, dar și spiritului de omenie, abnegație, muncă și jertfă a poporului român, care, stergîndu-și lacrimile, a trecut imediat, la îndemnul și sub conducerea președintelui Nicolae Ceaușescu, la salvarea victimelor, degajarea ruinelor, ajutora-

rea sinistrărilor, normalizarea vieții și reconstrucția țării.

Autorul a înțeles bine firea poporului nostru, intitulîndu-și cartea atît de sugestiv, a înțeles că, deși lovit greu, și nu pentru prima oară, poporul român și-a înălțat fruntea, urmîndu-și cu fermitate idealurile care-l însuflețesc.

Antunes Ferreira își începe cartea astfel: „Am fost în infern și m-am întors. M-am întors, convins că infernul care a fost cutremurul din București, poate fi biruit. Convins că o nenorocire poate fi înfrîntă. Sigur că voința oamenilor mută muntii din loc. învinge greutățile...”

Fila de jurnal, care poartă data de 11 martie 1977, este intitulată, de altfel, concludent: „Trăiască viața!”.

D. T.

Prestigiul școlii românești de regie teatrală

PE HARTA teatrală a S.U.A., Arena Stage din Washington ocupă un loc aparte. Instituția, condusă neîntrerupt de o regizoare, Zeldă Fichlander, împlinește aproape trei decenii de când face pionierat. Arena Stage a fost unul dintre primele teatre americane care în 1950, adică în plină supremație a divertismentului comercial jucat de trupe constituite ad-hoc, a început să demonstreze posibilitatea de program repertorial riguros în jurul cite unui ansamblu actoricesc mai mult sau mai puțin permanent. Arena Stage a impus poate pentru întâia oară în S.U.A. conceptul teatrului de non-profit, cum i se spune aici, sfidând concurența omnipotentei finanțe negustorești de teatru și înfrângând inerțiile administrative. În sfârșit, tot Arena Stage a contribuit substanțial la explorarea spațiului de joc în teatrul modern, nu numai american, actualizând în diferite variante scena centrală. După acest principiu sînt construite cele două săli din edificiul propriu, pe care și l-a inaugurat în stagiunea 1961-1962. Pionieratul continuă într-o a treia sală, de proporții mai mici, unde se reprezintă, în maniera pe care noi am denumi-o „spectacole-lectură”, lucrări dramatice ale începătorilor. La Washington, capitala administrativă, fastuoasa sală de la Kennedy Center servește ca loc de „încercare” a unor spectacole comerciale în ajunul lansării lor la New York, capitala show-urilor. În această vecinătate Arena Stage îndeplinește cumva funcțiile de cultură ale unui teatru național. Acum trei ani, Zeldă Fichlander a condus primul turneu al unui teatru de proză american în Uniunea Sovietică.

LIVIU CIULEI, care a avut aici un răsunător succes în 1975 cu *Leonce și Lena*, a fost invitat a doua oară la Arena Stage pentru a monta *Azilul de noapte* de Gorki. Spectacolul bucureștean al regizorului este bine cunoscut cititorilor „României literare”, unde, pe lângă cronică teatrală a revistei, dramaturgul Dumitru Radu Popescu i-a consacrat un eseu de etică și estetică a scenei. Mi-am amintit de el și am regretat că nu-l am cu mine pentru a-l cita, deoarece, demonstrând atunci desăvîrșita nouitate a demersului regizoral, dramaturgul îi argumenta implicit și necesitatea. Ciulei era cu Teatrul Bulandra la a doua punere în scenă a *Azilului*. Aceasta, de la Arena Stage — după Kammerpiele din München, la începutul lui 1977 — este așadar a patra.

Ciulei a înfăptuit spectacolul de la Washington în chip magistral. Cronică americană pe care o reproduc în incheierea corespondenței este elocventă.

O comparație cu spectacolul de la Bulandra mi se pare un exercițiu gratuit. Arena Stage nu-și poate îngădui financiarmente o „all-star cast”, o distribuție exclusiv de „star”-uri ca acelea care binecuvîntează cu talentul lor reputata trupă bucureșteană. Ce a izbutit Ciulei este să instituie, să cultive și să afirme în spectacol un ansamblu actoricesc care, în pofida inegalităților firești, se exprimă la un nivel aproape omogen de strălucire. Baronul, jucat de un actor tânăr, Roy Brocksmith, l-a relevat pe acesta cronicarilor ca pe un nou Charles Laughton. Virtuozii ai rolurilor de compoziție pe care-i cunoaștem din filme, ca veteranul Arenei, Robert Prosky (Luca), Richard Bauer (Actorul), Stanley Anderson (Kleșci) conferă reprezentației prestigiul unor creații. Decorul unuia dintre cei mai reușiți scenografi tineri americani, Santo Loquasto, folosește capacitățile tehnice ale scenei centrale de la Arena, pentru a construi spectacolul nu numai la suprafața unei podele de viziuni sordide, ci și pe o adîncime de cite două și chiar trei nivele, abia întrezărite de publicul așezat de jur împrejur, în amfiteatru.

Din această perspectivă, personajele lui Gorki se tirăsc, se furișează, mișună ca o lume de cîrțițe, cu adevărat „la fund” (titlul original al piesei). Zbateră lor pentru a se ridica deasupra dobîndește disperarea unora care nu se lasă îngropați de via. Gîndurile, confesiunile, întrebările, visurile capătă sfișietoarea ascuțime a strigătelor celor care simt că se înecă. Minciunile apar cu atît mai pernicioase, cu cît, rostite de guri nevăzute, chiar dacă le cunoști vocile, se pitulează, refuză replica și o fac inutilă. Adevărurile, cînd cel care le pronunță nu rămîn la vedere, devin de o zădărnice dezarmată și dezarmantă.

Unele momente decurgînd din această nouă soluție de mizanscenă care a solicitat un alt fel de plantare a decorului, mi s-au

părut de-a dreptul antologice. Așa, de exemplu, acela cînd Actorul, ițindu-și numai capul din groapa unde viețuiește, ascultă monologul lui Satin și undeva, înainte sau după „omul, ce mindru sună acest cuvînt”, ia hotărîrea să se spînzure. Raportul de înălțime dintre el și scenă conferă o tulburătoare pregnanță comentariului regizoral: degeaba se exaltă omul „în general” cită vreme, deliberat sau nu, ignorăm mormintele vii. Apoi, Kleșci, ultimul care mai păstrează amintirea demnității muncii, împotrivindu-se din răsputeri coruperii sale de către cei de mult corupți, de pierderea oricărei demnități, înaintează în genunchi către grupul petrecăreților din finalul piesei. Reșemna-re, ca și capitularea, nu e compatibilă cu statura dreaptă.

IMPLICAȚII idealeice au existat în toate montările lui Ciulei cu *Azilul de noapte*. Ce mi se pare cu deosebire important în montarea de la Washington este că ea realizează o sinteză a două etape de vizualizare a concepției sale. Prima, cea mai veche, de la Teatrul Bulandra, pe scena tradițională (1962), unde, dacă vă amintiți, o scară îngustă cobora dantesc de la podul scenei pînă la groapa cu oameni. A doua, de la același teatru, pe scena centrală, unde hăul era sugerat pe un plan de fundal. Colaborarea lui Ciulei cu Santo Loquasto pe baza posibilităților locului de joc de la Arena Stage a amplificat sistemul de simboluri al viziunii regizorale, exprimîndu-l plenar.

Presa din Washington, radioul și televiziunea au acordat evenimentului toată atenția. Semnificativă este apariția unei cronici în „New York Times”. Cotidianul metropolitan nu consemnează decît spectacolele de absolută excepție din viața teatrală a celor 49 de state. Cronicile sale, citite zilnic de cîteva milioane de cititori și apoi citate luni în șir cu litere de-o șchioapă pe tot atîtea locuri de afișaj, au forța de a consacra reputații și, se înțelege, de a desființa peste noapte prestigii. Colectivul unei premiere așteaptă laolaltă pînă a doua zi dimineața să afle din cerneala care încă nu s-a uscat sentința lui „Times”. Or, cotidianul, care în luna de zile de cînd mă aflui aici, a consacrat o singură cronică unui spectacol din afara New York-ului (semnat de celebrul regizor de film polonez Andrzej Wajda la Teatrul Universității din Yale), scrie sub semnătura lui Richard Eder și sub titlul „Lumea lui Gorki în toată plenitudinea ei”: „E cu mult mai ușor să-l citești pe Gorki decît să vezi un spectacol bun cu *Azilul de noapte*. Piesa, rareori reprezentată aici, este dintre cele mai dificile de reprezentat. Dar nu raritatea este aceea care face din spectacolul lui Liviu Ciulei la Arena Stage un eveniment de amploare. Ci splendoarea lui. Realizarea d-lui Ciulei poate fi descrisă în termeni muzicali. Trei voci se înalță către un acord, și simultan ajung la aceeași notă. Rezultatul nu e pur și simplu armonie; vocile înseși devin subit mai puternice. Cineva face să se audă ceva important; ca o șoaptă care obligă brusc la tăcere într-o cameră gălăgioasă... Regizorul este și arhitect. Modul cum simte el spațiul devine unul dintre izvoarele puternice emoții pe care o stîrnește piesa. Amplasarea personajelor, gruparea lor sau distanțele ce se ivesc între ele sînt deopotrivă de expresive, ca și replicile”.

Radu Nichita

P.S. N-aș fi vrut să includ aici și niște însemnări de repetiție dar nu mă pot împiedica. Am sosit la Washington în seara primei generale cu *Azilul* (fără costume și lumini). Amintirea atît de vie a lui Toma Caragiu în rolul lui Satin făcea ca repetiția să fie dureroasă. Mi-am dat seama pe parcurs că și distribuția de la Arena Stage lucrează nu numai cu concentrare profesională dar și cu un fel de pietate. Solidari cu regizorul, dincolo de simpla colegialitate, în zilele și nopțile atît de grele de la începutul lui martie, actorii de aici inițiaseră, peste programul lor zilnic, un spectacol în beneficiul sinistratrilor din România. Trebuie să vedeți cu ochii ce înseamnă program zilnic într-un teatru american în ajun de premieră (de două ori pe zi cite 4-5 ore de repetiție) ca să vă dați seama de sacrificiul acestui colectiv cu orarul calculat la computer. Trecuse de miezul nopții. Ciulei și directorul teatrului își comunicaseră observațiile, pe alocuri, destul de dure. Atunci am asistat la un fapt fără precedent în experiența mea de teatru și, probabil, și a altora. Prima generală s-a încheiat în aplauzele pe care întregul colectiv le adresa regizorului.

Echer cu stele pe fîntîna lunii mai

● LUNI, ca și cum aș fi dormit într-o noapte de ananas, m-am sculat cu gîndul că, după meciul de la Zagreb, vom lua drumul Madridului, la toamnă, mult mai colțoși decît ne credea lumea și numai pentru a-i sili pe spanioli să ne înmîneze hărțile Americii Latine. Am cerut, deci, vasul de sticlă de Boemia smuls de Năstase lui Kodes, într-un chip cum numai Năstase singur știe s-o facă, l-am umplut cu apă din Guadalquivir și din Marea Adriatică și l-am răsturnat în creștetul de iris al zilei de la începutul săptămîinii, ca să miroasă toată luna a Coastă dalmată și a intrare cu cîntec în Alhambra.

Echipa României, condusă de Ștefan Covaci, ne-a hrănit, duminică, cu piersici și cu vin domnesc; iar pe aceia dintre noi care iubesc băuturile tari, cu votcă Ionathan. E cazul să o spun aici și nu la botul calului înhămat la diligența ce duce spre Santa Fe că lucrurile au ieșit întoarse frumoase, ca frunzele în peretele paharelor de Siena pe credința lui Covaci și nu pe bănuiele mele negre și amare. Și mă bucur din adîncul sufletului, fiindcă așa cum stau treburile azi e de o mie de ori mai bine decît aș fi sperat eu chiar în zilele cînd sînt bun de pus pe rană, cum e cazul cu pinza de păianjen sau mușceaiul de bulion.

Mi-a venit cu șanț înecat de buruieni și ciine flămînd prin fața casei cînd am auzit că antrenorul Kubala a pus rămășag cu nu știu cine că iugoslavii ne vor înscrie cel puțin trei goluri, iar noi vom fluiera din stridii de culoarea ivoriului. După înfrîngerea de la București, l-aș fi crezut cu vorba mai aurită, ca o sabie de sarazin, dar el tot țifnos și alcătuit numai din consoane — t, p, r, s, z, r — ceea ce dovedește că n-a înțeles prin ce mijloace izbutim noi să spargem marmora. Domnule Kubala, secretul nostru e simplu: ceva mai sus de mănăstirea Neamțului avem o zimbrărie, înaintea meciurilor cu Spania, să zicem, acolo se pregătește echipa. Vorba unui turc de-al meu din Brăila (asta a văzut la viața lui om călare pe bicicletă avînd la remorcă un cal și-o căruță): nu-i nici o nenorocire dacă de azi înainte or să mai doarmă și alții îmbrăcați și cu ușa de la intrare lîngă pat.

La Zagreb, echipa României s-a înscris ca un echer cu stele pe fîntîna lunii mai. De aceea într-una din seriile astea, într-o grădină cu salcîmi înfloriți, îi voi spune lui Ștefan Covaci că bine a făcut: că n-a ascultat ce-am zis eu de Dudu Georgescu și Iordănescu. Dar povestea cu Dinu rămîne în picioare.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVAȘCU